

Herojstvo je samo spremenilo svoje oblike, njegova vsebina pa je postala še dragocenejša

Dvaindvajseti junij 1941, ko je bilo v Ljubljani ustanovljeno Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih narodnoosvobodilnih čet, pomeni v naši zgodovini korenit prelom z neslavno tradicijo. Na ta dan je slovenski narod napravil odločen korak k svoji revolucionarni preobrazbi.

Franc Leskošek-Luka med govorom

Zato je bila zamisel o praznovanju oziroma o proslavi četrstoletnice tega zgodovinskega dne, vsekakor umestna. Republiški odbor ZZZB je povabil na to proslavo vodilne poveljnike in komisarje enot NOV in PO Slovenije. Tako so se menda prvič v četrto stoletje ti ljudje zbrali, da bi skupaj z gosti proslavili spomin na odločitve, ki je tako močno spremenila našo zgodovino.

Proslava je potekala takole: Najprej je imel republiški odbor ZZZB v Ljubljani v dvorani Slovenske filharmonije slavnostno sejo, na kateri je govoril prvi komandant Glavnega poveljstva, sedaj predsednik ZB NOV Slovenije, Franc Leskošek-Luka. V svojem govoru je orisal dogodke pred 25 leti, ki so pripeljali do upora in poštirih letih do zmage. Ob koncu je povedal tudi nekaj tehtnih misli o nadaljevanju našega revolucionarnega boja v sedanjosti in prihodnosti.

Takšne proslave so tudi srečanja mladih generacij z zgodovinskimi dnevi, seznanjanje mladih ljudi z začetki, z izvorom njihove sedanje poti. Včasih se zdi, da smo se premalo trudili, da bi mladi ljudje zares doživeli globlino zgodovinskih procesov tistih dni, ko so bile delovne množice pod vodstvom Partije herojsko gibalo napredka. Zato tudi laže spregledajo vse dimenzije družbenega gibanja, zato težje povezujejo v enoten okvir nekdanje napore z današnjimi boji. Marsikdaj se prav mladi pritožujejo, da nimajo več pravega področja za boj, za herojstvo, ki naj bi bilo prilestek mladih. Srečanja, kakršna je današnje, morajo vsem, predvsem pa mladim, vsakokrat znova potrditi spoznanje, da je boj za samoupravljanje boj za tisto idejo, za katero so se Komunistična partija in delovne množice bojevale pred vojno in v NOB. Da je to tudi boj, ki postaja plamenica čedalje številnejšim narodom v svetu. Herojstvo je samo spremenilo svojo obliko, njegova vsebina pa je postala še dragocenejša. Naše izkušnje bodo morale mladim obsežneje posredovati to vizijo, jim prikazati, da je napor za to, da človek postane resničen gospodar, edino resnično vredno njihovega mladega ustvarjalnega zagona.

S slavnostne seje, ki so se je udeležili vabljeni gostje, so odnesli venec na grobnico narodnih herojev in na Zale k spomeniku. Pošli so tudi pozdravno pismo tovarišu Titu, potem pa so udeleženci poslušali koncert, v katerem so izvajali tudi na nedavnem natečaju nagradjene partizanske pesmi. Na odru v dvorani so visele stare partizanske bojne zastave.

Nadaljevanje proslave je bilo v Šiški, na Vodnikovi cesti, pri hiši, kjer je bilo ustanovljeno glavno poveljstvo. Hišo so za proslavo okrasili in obnovili napis na spominski plošči. O samem dogodku ustanavljanja in o pomenu našega upora je govoril tovariš Aleš Bebler, prvi namestnik glavnega poveljstva. Omenil je gostoljubnost družine Bernardovih, kjer so se večkrat zadrževali vodilni komunisti, kasneje voditelji upora. Tako tudi noč pred 22. junijem. Ko je tovariš Bebler, ki je tisto noč spal drugje, slišal poročila o napadu na SZ, je takoj odhitel k Bernardovim in obvestil o dogodku tovariše. Okoli enajstih je bilo glavno poveljstvo že ustanovljeno. Tako naglo ukrepanje pa je bilo seveda rezultat že zdavnaj opravljenih in pripravljenih organizacijskih ukrepov.

Po tem so se gostje odpeljali na Polzevo, kjer so jim priredili tovariško srečanje na prostem. Vreme je bilo prav tako lepo in toplo kot pred 25 leti. Komandanti in komisarji enot naše vojske so se uvrstili v zbor, tovariš Luka je sprejel raport, nakar so šli s »porcijami« na »kazan«. Vse po domače, po partizansko... Srečanje je izkoristil še Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, ki je med udeleženci zbiral nekatere podatke.

JOSIP BROZ-TITO:

Enainštirideseto leto v srcih in mislih naših narodov

PONOSNO IN KLJUBOVALNO ZVENI V SRCIH IN MISLIH NAŠIH NARODOV: ENAINŠTIRIDESETO LETO

To leto govori o junaški epopeji naših narodov, to leto pomeni rojstvo novega, to leto je kažipot, to leto pomeni polaganje temeljev, na katerih ljudstvo gradi naprej svoje boljše in srečnejše življenje. Narodi Ju-

Casovno je ta datum naše zgodovine omejen samo navidezno. V resnici ni eno, ampak cela vrsta let. Kot začetek velikega dejanja ljudstva s partijo na čelu, vzbujata ta datum spomine na vsa leta borbe za svobodo

Za dan borca, ob 25. obletnici ljudske vstaje, iskreno
čestitamo vsem, ki so se borili in trpeli za zmago revolucije, za novo, socialistično Jugoslavijo.

REPUBLIKSI ODBOR ZZZB NOV SLOVENIJE
UREDNIŠTVO IN UPRAVA »TV 15«

gostilje so privikali v svoji zgodovini v tem stoletju skupno s krvjo zapisali ta svoj skupni veliki datum.

Leto začetka revolucionarne borbe, ENAINŠTIRIDESETO, bo vedno živelo v zgodovini naših narodov kot neprimerni simbol njihovega trpljenja in kljubovalnosti, njihovega suženjstva in svobode, njihovega umiranja in rojevanja, njihove slave in ponosa — bratstva in enotnosti.

in na leta snovanja novega življenja v miru. Vse, kar je v tej vrsti let vzniknilo lepega in velikega v tej deželi socializma, je povezano s pojmom ENAINŠTIRIDESETO LETO: vse naše življenje, vse, kar imamo in kar gradimo sebi in rodovom, ki pridejo za nami.

ENAINŠTIRIDESETO LETO! Ljudstvo v podjarmljeni deželi, prepuščeno zverinstvom surovega okupatorja, samo, brez vojske, ki je razpadla v izdajstvo, je pohosno dvignilo čelo in na poziv komunistične partije začelo oboroženo borbo. Goloroki ljudje, rodoljubi ne glede na strankarstvo, narodno in versko pripadnost, v dobro organizirani vstaji, razplameneli širem po vsej deželi, so šli v smelo vodeno borbo, da z orožjem, iztrganim sovražniku, v srditih vsakodnevnih bitkah na življenje in smrt, v dolgotrajni splošni ljudski vojni zlomijo vse, kar je bilo ovira na poti v svobodo in novo, boljše življenje.

Kakor je Komunistična partija Jugoslavije v najtežavnejših okoliščinah ilegalnosti v predvojni Jugoslaviji odločno bila boj za osnovne pravice delovnega človeka, je morala tudi v najbolj surovih vojni razmerah viliti podjarmljenemu ljudstvu upanje in mu vrniti samozavest.

Sklep, ki smo ga sprejeli v Zagrebu na plenumu centralnega komiteja že prve dni okupacije, je bil daljnosežnega, usodnega pomena: pripraviti se na splošno oboroženo vstajo prek široke narodnoosvobodilne fronte. Ni minilo mnogo časa in že smo na sestanku politbiroja CK v Beogradu, sklicanega ob Hitlerjevem napadu na Sovjetsko zvezo, lahko ugotovili, da so bile organizacijske priprave prek partijskih in vojaških komitejev širom po vsej deželi uspešno opravljene in da je v novem položaju možno in potrebno takoj začeti splošno ljudsko vstajo. Razglasi, ki smo jih naslovili na ljudstvo, in poziv s seje politbiroja z dne 4. julija, naj se začne oborožena vstaja, so vzbudili širok odziv številnih rodoljubov, z delavci in člani KPJ in SKOJ v prvih vrstah.

Z ljubeznijo in strahom za vsakega našega človeka, od preprostega borca do maloštevilnega komandnega kadra, ki je šele nastajal, od skojevcev in članov partije do članov CK smo mi v vodstvu partije gledali na težavni in krvavi boj, ki smo ga bili začeli. Zavedali smo se žrtve, ki jih je treba prispevati v tem boju, toda vera v našo pravično stvar, neomajno zaupanje v silo ljudstva, partije in nove, ljudske vojske, in težnja, da kar največ prispevamo k boju zaveznikov in vseh podjarmljenih narodov proti mlačnim silam fašizma, ki smo bili o njegovem porazu prepričani, so nam vilele sile, da smo vztrajali v dolgi osvobodilni revolucionarni vojni.

Moč ljudske vojske je bila iz leta v leto čedalje večja. Prve partizanske prasko so kmalu zamenjali tudi široki frontalni boji, v katerih se je kalila nova, ljudska vojska. Neuničljive sile ljudstva so postajale čedalje močnejše v krvavih obračunih z močnejšim sovražnikom. Padlo je mnogo sinov in hčera ljudstva, njihove rojstne vasi so bile požgane, mnoga mesta porušena, toda volja po boju je bila nezlomljiva. Medsebojno iztrebljanje ljudstva smo preprečili, širila so se svobodna ozemlja,

misel o bratstvu in enotnosti se je v zavesti ljudi širila in krepila. Zbrani okrog partije, ki jim je odprla nove svetle perspektive, ohrabljeni z uspehi svoje vojske so narodi Jugoslavije čedalje bolj množično stopali po poti revolucionarnega boja, trdno odločeni, da bodo vztrajali do končne zmage nad okupatorjem in domačimi izdajci, do ustanovitve nove enakopravne bratske skupnosti z novim družbenim redom, z novo, ljudsko oblastjo.

S cilja, do katerega nas je pripeljala zmaga, smo se ponos-

S proslave 25. obletnice ustanovitve Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet

OBVESTILO NAROČNIKOM

Ker »TV-15« tiskamo ob ponedeljkih in ker je prihodnji ponedeljek — 4. julija — praznik, bo izšla prihodnja številka lista šele 12. julija. Kakor današnja bo tudi prihodnja številka izšla v nekoliko povečanem obsegu.

Uredništvo »TV 15«

Obetajo se nam lepsi časi

Pri nas uveljavimo na večjih obdelovalnih površinah 40 novih sort pšenice, 15 sort krompirja, 35 sort koruze, 15 sort paradiznika in 10 sort fižola, na manjših površinah pa strokovnjaki preizkušajo tudi po 10-krat več sort, ki jih pri nas še ne gojimo. Obetajo se nam, kakor kaže, lepši časi — ob vplivni agrotehnični daji boljše sorte najmanj 25 % več pridelka, ob izboljšani pa 50 do 100 % več — namreč, če bodo kmetovalci pri prodaji upoštevali za 25 do 100 % znižane proizvodne stroške.

Delavska enotnost — 16. VI. 1966

Narobe svet

Na občinski konferenci ZK v Babcu se je oglasil tudi kmet Milanko Lukič iz Volujca. Povedal je tole:

Nenehno govorimo o napredku našega kmetijstva in stalno ga izboljšujemo z besedami, a dejansko nismo opremljeni za to. Predvsem individualni pridelovalci. Naša zadruga zajema devet vasi in ima samo dva setra traktorjev. V naših prodajalnicah ni kmetijskega orodja. Nimamo motik, zato vse to iščemo po Voljodini. V zadnjih nekaj letih so pri nas prodali 70 radioaparatorjev, toda nobenega pluga.

Borba — 17. VI. 1966

Za enega dijaka 270.000 ali samo 75.000 dinarjev

Največje izkoriščanje profesorkega kadra, šolskega prostora ter opreme in učil lahko zagotovi samo gimnazija, ki ima nad 450 dijakov.

Solanje enega dijaka v gimnaziji v Prozoru stane letno 270.000 dinarjev, v Mostarju 75.745 dinarjev. Če bi se tistih 65 dijakov prozorske gimnazije šolalo na primer v Mostarju, če bi prozorska občina plačevala stroške šolanja mostarski komuni in če bi svetovalna gimnazija iz svojega proračuna dala štipendije v znesku po 25.000 dinarjev, bi v občinskem proračunu vsako leto ostalo približno 10 milijonov dinarjev.

Komunist — 17. VI. 1966

Strah pred napredkom?

Mnogi lastniki traktorjev se pritožujejo, kako so prisiljeni odložiti ali onespodobiti stroj, ker je davek prevelik. Torej je zanje ceneje obdelovati zemljo z zapregami kot s traktorjem. Toda vse skupaj se nanaša v pretežni večini na stare in izrabljene traktorje. V Srbiji je na primer od skupnega števila traktorjev, ki jih je v privatni lastni 3120, le 6 odstotkov novih. Kakšno konkurenco lahko predstavlja družbenemu sektorju, ki razpolaga s mnogo boljše mehanizacijo? Politika — 26. VI. 1966

Dolgo odlašanje

Istočasno so se poslanci ločili vprašanja odgovornosti organov zvezne uprave zaradi nezvrstevanja obvez v odnosu na Zvezno skupščino. Gre namreč za to, da so poslanci pred pol leta zahtevali od zvezne uprave analize o izvajanju zakona o finansiranju družbeno-političnih skupnosti, o dotacijah republikam, o regresih, premijah itd., pa vse do danes tega niso dobili.

Borba — 21. VI. 1966

14.000 otrok se nima kje šolati

Letos imajo na Hrvaškem največ vpisov v vaješke šole — 37,7 %, na drugem mestu po vpisu so gimnazije in srednje tehnične šole. Štednje so sprejeli 25,5 % vseh v letošnjem letu na novo vpisanih učencev. Se vedno pa bo 14.000 otrokom onemogočeno, da bi se kakorkoli šolali naprej.

Delavska enotnost — 16. VI. 1966

Se ne izplača

Marko Grabovac, predsednik skupščine občine Vares je pred kratkim izjavil, da bi vareska skupščina rada ukinila davek na dohodek od kmetijstva, če bi ji to dovolili višji forumi.

Od 30 milijonov starih dinarjev, kolikor jih kmetje vplačajo letno na račun davka, »poje« okoli 25 milijonov dinarjev 20 uslužbencev, zaposlenih pri izterjavanju tega dohodka. Se pravi, da od tega ostane občini le pet milijonov dinarjev.

Borba — 18. VI. 1966

Drago posipanje cest

Sedeč po podatkih, ki smo jih dobili, se zaradi posipanja cest med Koprom in znameniti »kačinji« priidami ni v zadnjih dveh dneh pripetila nobena prometna nesreča.

Najprej pojasnilo: kaj namred pomeni izraz »posipanje cest«? V tem primeru cesta, na kateri je (na nekajdeset kilometrov dolgem odseku) razsuta PŠENICA! Ljubljanski dnevnik — 18. VI. 1966

Petindvajset let

Dolg, predolg bi bil seznam vseh naših uspehov, ki smo jih dosegli v povojnem času. Na najrazličnejših področjih in na najrazličnejših toriščih. Dejstvo pa je, da so ti uspehi veliki. Takli, da so v celoti spremenili podobo naše domovine, ki se je iz večstoletne zaostalosti iztrgala in koraki zdaj lepši prihodnosti naproti.

Ni bilo lahko v vseh povojnih letih. Prelili smo prenekatero kapljo znoja. Toda, vedeli smo — zakaj!

Danes nam ne more biti žal. Niti ne zaradi nas samih, še manj pa zaradi bodočih generacij, ki jim bomo pustili lepo zapuščino: osvobodjenega človeka, osvobodjenega upravljalca, ki sam gospodari po svojih močeh in sposobnostih.

Besede našega prvega komandanta, tovariša Luka, so nam tako še bolj v spodbudo:

— V tem skupnem naporu za osvoboditev človeka in njegovega dela od zaostalosti gradimo na istih temeljih — na polni angažiranosti, kot v narodnoosvobodilnem boju: to je polna angažiranost vsakega delovnega slovenskega človeka, kot proizvajalca, delavca in upravljalca, občana, v afirmaciji samoupravljanja svojih nacionalnih in skupnih zadev v socialistični federaciji bratskih narodov Jugoslavije.

Naša enotnost ni le fraza. Vsaj ne bi smela biti! Tako kot smo se med vojno, ne glede na nacionalnost, jezik in podobno, skupno borili, da bi izgnali sovražnika, tako je tudi prav, da danes skupno gradimo lepšo prihodnost vseh nas: enakopravnih narodov naše prelepe domovine.

In ta lepša prihodnost je pričujoča. Brez dvoma! In če je še vsak ne občuti v taki meri, kot bi jo moral, je naša dolžnost, da mu pomagamo.

Naše izkušnje pa bodo morale biti mladši generaciji za vzgled in hkrati za opozorilo. Prav mladim je treba obsežneje posredovati in jim tudi začrtati bodočo pot.

IZTOK AUSEC

Predpisi so eno - praksa je drugačna

ČESTITKA

Podpisan protokol med SFRJ in Vatikanom — Preteklo soboto je bil v Beogradu podpisan protokol med Vatikanom in vlado SFR Jugoslavije. S tem protokolom so ponovno vzpostavili normalni odnosi med SFRJ in vatikansko državo, ki so bili prekinjeni 1952. leta, ker tedanji papež ni priznal jugoslovanskega načela o ločenosti cerkve od države. V protokolu je med drugim rečeno, da »Sveta stolica potrjuje načelno stališče, da mora dejavnost katoliških duhovnikov pri opravljanju njihovih duhovniških dolžnosti potekati v verskih in cerkvenih okvirih in da v skladu s tem ne smejo zlorabiti svoje verske in cerkvene funkcije v namene, ki bi dejansko imeli politični značaj«.

Solunski borci v Atenah — Delegacija bivših borcev solunske fronte se udeležuje v Solunu proslavo ob 50-letnici ustanovitve vzhodne armade.

V središču pozornosti — Obisk francoskega predsednika de Gaulle v Sovjetski zvezi je še vedno v središču svetovnega tiska in političnih razprav. De Gaulle so namreč sprejeli v Moskvi tako slovesno kot doslej še nobenega tujega državnika, posebno pozornost pa vzbujajo v teh dneh tudi predsednikovo potovanje po nekaterih mestih SZ. Vendar za zdaj še niso znane nobene podrobnosti o tem, kaj so sovjetski voditelji govorili oziroma o čem so razpravljali z de Gaulleom in obratno. Računajo, da bo vse to mogoče razbrati iz podpisane uradnega obvestila, čeprav, pravijo, v njem ne bo vse povedano.

Na račun Sukarna — V začetku v vrhovnem posvetovalnem kongresu Indonezije so v razpravi močno kritizirali napake bivše indonezijske vlade in predsednika Sukarna. Demonstranti pa so zahtevali, naj kongres prekliče svoj sklep, po katerem je Sukarno dosmrtni predsednik.

Dogodki tedna

Po stari navadi — Po odhodu z uradnega obiska v Romuniji, je kitajski premier Ču En Lai dopotoval v Albanijo. In kakor ponavadi, so tudi tokrat kitajski in albanski voditelji napadli »imperializem, revizionizem in vse reakcionarje«, pri čemer so seveda zlasti ostro napadli SZ, da je »izdajalsko usmerjena« in da sovjetski revizionistični voditelji želijo »ponovno vzpostaviti kapitalizem v SZ...«.

Nacistični kongres — V Karlsruhe se je končal kongres zahodnonemške neonacistične stranke, tako imenovane »national-demokratske stranke. 2500 neonacistov — le-te je pred ogroženjem javnosti celo varovalo nekaj policijskih kordonov! — je dva dni govorilo o tem, kako bi razširili svoje vrste in povečali svoj vpliv na zahodnonemškem političnem tlorišču. Zdaj ima ta stranka 3500 organizacijskih enot in nad 18.000 članov.

Konferenca o agrarni reformi — Dva tedna bo trajala v Rimu konferenca o agrarni reformi, ki poteka pod pokroviteljstvom organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (FAO) in mednarodne organizacije dela (pristojuje ji 300 delegatov iz 71 držav). Generalni sekretar te organizacije je poudaril, da je izvajanje agrarnih reform v državah v razvoju močno orodje v boju proti lakoti. Omenil je, da 70 % prebivalcev v državah v razvoju živi od kmetijstva.

Basuto bo neodvisen — Basuto, angleški protektorat v Južni Afriki, bo postal 4. oktobra letos neodvisna kraljevina »Lesoto«. Sporazum o razglasitvi neodvisnosti so te dni podpisali v Londonu. Basuto ima okoli milijon prebivalcev, gospodarstvo pa sloni na živinoreji in kmetijstvu.

Okrepitve v Mozambiku — Uporniške oziroma osvobodilne sile so v zadnjih tednih večkrat porazile portugalske kolonialiste in jim zaplenile mnogo vojaškega materiala. Zato so Portugalci pripeljali v Mozambik 5000 novih vojakov, tako da jih imajo zdaj v Mozambiku nad 40.000. Portugalci pa zdaj najemajo za boj proti osvobodilnim enotam še najemnike iz Južne Afrike.

Nasilje v portugalskih kolonijah — Odbor OZN za dekolonizacijo je poslušal poročilo o čedalje večji podpori, ki jo dajejo države atlantskega pakta portugalskim kolonialistom v boju proti afriškimi domoljubom. Odbor je zaslil tudi nekdanjega poveljnika portugalskega letalstva v Angoli. Le-ta je izjavil, da so pripadniki portugalske vojske in žandarmerije v represalijah proti civilnemu prebivalstvu leta 1961 v štirih mesecih pobili 80.000 ljudi.

Podpora Bumedienovi politiki — Kadrovska konferenca, na kateri je bilo navzočih 1600 delegatov alžirske stranke FLN, je potrdila oz. sprejela sedanjo Bumedienovo politiko. Poudarjeno je bilo, da bosta utrditve strukture FLN in alžirske države ter krepitve samoupravljanja pripomogli k poglavitnim ciljem socialistične revolucije. Konferenca je tudi sklenila, da bo 19. junij odslej narodni praznik.

Indira Gandhi obišče Jugoslavijo — Na povabilo predsednika Tita in vlade SFRJ bo predsednica indijske vlade Indira Gandhi 10. julija letos prišla na enodnevni obisk v Jugoslavijo.

Barzel se je zagovarjal — Ko je obiskal ZDA, je predsednik frakcije CDU-CSU v Bundestagu Rainer Barzel izjavil, da bi sovjetske sile lahko ostale v združenju Nemčiji, in sicer v okviru splošno-evropskega sistema varnosti. Po vrnitvi iz ZDA so Barzela zaradi te izjave zaslilevali, in zatrjujejo, da se je na zaslizanju »spokoril«.

Smole v Avstriji — Na dvodnevem uradnem obisku v Avstriji je bil predsednik izvršnega sveta Slovenije Janko Smole na čelu delegacije izvršnega sveta. V pogovorih med slovensko delegacijo in delegacijo koruške deželne vlade so zlasti poudarili obojestransko prizadevanje po tesnejšem gospodarskem sodelovanju.

Seja CK ZKJ — Pod predsedstvom generalnega sekretarja ZKJ Josipa Broza Tita je bila v Beogradu seja izvršnega komiteja centralnega komiteja ZKJ. Na seji so sklenili, da bo četrta seja CK ZKJ 1. julija letos.

DR Vietnam odklonil predloga ZDA — Vlada DR Vietnam je odklonila ameriške predloge o reševanju posameznih vprašanj v vietnamskem spopadu. Ameriške predloge (predložil ju je DR Vietnam kanadski veleposlanik) govorita o zamenjavi ameriških ujetnikov-letalcev in drugih vojaških kadrov, ki so jih ujeli v DR Vietnamu in o zahtevi ZDA, naj bi dovolili predstavnikom RK obiskati ameriške letalce v DR Vietnamu in jim izročiti pakete.

Naša članica Reza SAJKO s priznanim dvojno dobo za aktivno in organizirano delo v času NOV od 1. junija 1941 do 15. maja 1945, zaprosila je 28 let pri trgovskem podjetju »Zarja« - Maribor, se je obrnila na naše združenje v zvezi z nezakonitimi in nehumanimi ravnanjem s strani direktorja podjetja Alojza ANTONČICA. 23. novembra 1965 je tovar. Reza Sajko prejela odgovor na delovno razmerje, naka je v zakonitem roku vložila ugovor in opozorila organe samoupravljanja na čl. 104 TZDR.

Drugostopenjski organ — to je DS podjetja — je vztrajal pri odločitvi UO kot prvostopenjskega organa. Takšna odločitev je bila sprejeta zato, ker je direktor podjetja (kar je razvidno iz zapisnika DS z dne 10. januarja 1966) dal napačno pojasnila ter s tem spravil člane DS v zmotno glede čl. 104 TZDR, češ da ta člen ne štiti tov. Sajkove.

VABILO

»Dne 3. 7. 1966, ob 10. uri bo krajevno združenje borcev NOV Poljubinj odkrilo spominsko obeležje na LOM planini pri Tolminu v spomin padlim kurirjem in borcem SNOUB Ivana Grodnika. Vljudo vabljeno posebno tisti borci, ki so se nahajali na tem prostoru.«

KRAJEVNO ZDRUŽENJE ZB NOV POLJUBINJ

VABILO

Krajevno združenje borcev NOV v Libojah vabi vse rojake, ki živijo izven domačega kraja in vse bivše borce, ki so se med vojno bojevali v naših krajih, na proslavo občinskega praznika, ki bo v naši vasi 10. julija. Takrat bomo tudi odkrili spominsko ploščo 46 padlim borcem NOV.

Odbor ZB Liboje

Spominsko obeležje za Gladkimi skalami

Za dan borca, dne 4. julija, bomo za Gladkimi skalami na Visokem vrhu nad Idrijo odkrili spominsko obeležje na kraju, kjer je med NOB delovala »Sanitetna postaja št. 1« za Slovensko Primorje. Ustanovili so jo 18. marca 1943, prenehala pa je delovati 15. novembra 1943.

To obeležje oziroma obelisk bo še poznim rodovom pričal, kako je delovala partizanska bolnišnica skoraj pred nosom okupatorja, zraven Idrije in nasproti italijanske vojašnice. Skoraj osem mesecev so tam živeli ranjenci in bolniki, pa okupator ni odkril postaje. Tu se je zdravilo nad 50 ranjencev in bolnikov, ki so se skoraj vsi vrnili v svoje enote.

Dne 3. julija zvečer se bodo v Idriji v gostilni »Pod gradom« Nebesa zbrali preživeli »pavlovci«. Posebej vabimo vse bolnike in ranjence, ki so se zdravili v tej bolnišnici.

Naslednjega dne bo, kot že rečeno, odkritje obeležja za Gladkimi skalami, popoldne pa bo v bližnji planinski »Hleviški koči« prosta zabava. Od te koče je lep razgled na območje, kjer je delovala po italijanski kaptulaciji bolnišnica »Pavla« kot

naslednica »Sanitetne postaje št. 1«.

Kdo vse se je zdravil v »Sanitetni postaji št. 1«, pa še ne vemo. O tem nismo imeli doslej nobenega zapiska. Zato prosimo, da se javijo vsi, ki so se tam zdravili.

Za pripravljalni odbor: Feliks Kosmač-Klemen

Kdo vse se je zdravil v »Sanitetni postaji št. 1«, pa še ne vemo. O tem nismo imeli doslej nobenega zapiska. Zato prosimo, da se javijo vsi, ki so se tam zdravili.

Za pripravljalni odbor: Feliks Kosmač-Klemen

PROSLAVE V APAČAH

Pred kratkim je imel odbor združenja borcev v Apačah razširjeno sejo. Razpravljali so o proslavi dneva borca in dneva vstaje. V dvorani kina v Apačah bodo 3. julija ob 14. uri imeli proslavo, potem pa bo tam srečanje bivših borcev z območja radgonske občine. Zvečer bo taborni ogenj, prišlo bodo patrolje sosednih organizacij, peli bodo partizanske pesmi in poslušali harmoniko. Za program bodo poskrbeli prosvetni delavci apaške šole.

Razen tega so na seji odbora razpravljali tudi o prošnjah za posojila za popravila stanovanjskih hiš članov. V radgonski občini je kar 86 takih prošelj. Nekateri bivši borci živijo v zelo slabih stanovanjskih razmerah, pomagajo si, kakor vedo in znajo, posloplja si popravljajo s prihranki od skromnih mesečnih dohodkov.

Sekretariat republiškega odbora ZB NOV Slovenije

POJASNILO

Dne 21. junija t. l. je bil v »TV 15« objavljen članek pod naslovom »Zakaj tako slaba organizacija pomembne proslave?« Avtor članka France Babnik, direktor pivovarne Union v Ljubljani in predsednik ZBZB NOV občine Šiška, pravi med drugim, da je republiški odbor ZBZB NOV Slovenije tudi letos omogočil približno 120 članom ogled taborišča v Mauthausnu. Dalje očita republiškem odboru, da ni zadolžil nobenega udeleženca, naj prevzame vodstvo in organizacijo pri komemoraciji.

Avtorju članka zamerimo, ker se ni poanimal, kdo je organiziral izlet v Mauthausen 13. maja t. l. Tega izleta ni organiziral republiški odbor ZBZB NOV Slovenije, temveč SAP-turist biro. Torej so očitki na račun republiškega odbora ZBZB NOV Slovenije nesmiselni.

Prav tako zamerimo uredništvu »TV 15«, da je objavilo omenjeni članek, ne da bi prej preverilo očitke na račun republiškega odbora ZBZB NOV Slovenije.

Sekretariat republiškega odbora ZB NOV Slovenije

Ob tabornem ognju

hinskega odreda dovolil, naj ostane doma, dokler se ne popravi. Prizadeji je sam navedel, da v taborišču ni imel možnosti za kakšno politično delo. Zato je komisija sklenila, naj pošljejo vlogo republiški komisiji za interniranje, čas, prebiti v NOV, pa se mu seve šteje dvojno.

Vloga zelo aktivne politične delavke in članice SKOJ, ki izhaja iz znane partizanske družine iz Planine pod Golico, je bila rešena tako, da je prošilka dobila nekaj časa udeležbo priznane enojno, nekaj pa dvojno. Pridobila pa je status borca izpred 9. septembra.

Med drugim so reševali tudi vlogo aktivistke, ki trdi, da je bila članica odbora OF. Izkazalo pa se je, da je ta trditelj zmotna. Posamezniki mislijo, da če so bili člani OF ali če so sodelovali, da so bili že odborniki in da jim zato morajo priznati udeležbo dvojno.

Posebno vprašanje so tako imenovani »majski izletniki«. To so tisti, ki so se odzvali majski mobilizaciji leta 1945. Tako je komisija dobila vlogo enega izmed njih, ki pravi, da se je 8. maja prijavil mobilizacijskemu štabu na Poljanah nad Jesenicami. Ker mu niso dali orožja in uniforme, se je vrnil do-

mov. Za nekajurni izlet do Poljan in nazaj pa bi rad imel dvojno delovno dobo. Če bi komisija prošnji ugodila, bi imel polnih osem ur delovne dobe več.

Po mojem mišljenju je komisija ob podpori občinskega odbora ZBZB zavzela pravilno stališče do tistih, ki so bili ves čas okupacije v delovnem razmerju. Vsem takim bodo šteli ta čas samo enojno. Dvojno bodo priznali ta čas samo tistim, ki se lahko izkažejo, da so ostali v službi na ukaz okrožnega komiteja ali okrožnega odbora OF. Oddelek narodne osvoboditve pri Tehniškem muzeju železarne ima dovolj dokazil o tem, kako sta OF in KPS z letaki stalno pozivala prebivalce v aktivni boj.

Kako more zahtevati dvojno dobo človek, ki je vsak dan vlival jeklo v nemške topove in tanke, partizan pa je prebil na položaju ali med pohodom tudi po 24 ur nepretrgoma, pa mu lahko priznamo samo 16 ur? Ali ni imel tisti, ki je vlival topove, možnosti, da se priključi borcem? Komisija je prišla do zaključka, da pride na vsakega jeseniškega partizana kar pet »aktivistov«.

Razen prvega primera sem prepričan, da komisija prošnje in vloge skrbno tehta in rešuje. Njena naloga vsekakor ni lahka. Kljub temu pa mislim, da bo nekako potrebna tudi revizija, ki naj bi odkrila posamezne primere, ko izjave priči niso bile delno ali popolnoma resnične. Proti posameznikom pa, ki so z lažjo omadeževali lik borca NOV, bi treba neusmiljeno uvesti kazenski postopek ter jih izključiti iz naših vrst.

KAREL ZORKO

KOMU DELOVNO DOBO V DVOJNEM ŠTETJU?

sane in utemeljene, so zaradi neenotnih meril pri samih članih komisije vlogo rešili tako, da so pokojnemu možu priznali aktivistično delo enojno, partizanstvo pa seve dvojno. Predsednik komisije in večina članov so bili takega mnenja, da se bo prizadeta pritožila na sodišče in ji bodo tam tudi aktivistično delo moža šteli dvojno. Nazadnje sem pomislil na morebitne posebne spore med stranko in članom komisije, ki je najbolj sodeloval upravičenost na dvojno priznanje aktivističnega dela.

Zelo dvomljiva je bila prošnja nekdanjega interniranca, kasneje pa borca NOV, ki izhaja iz trdne partizanske družine. Zaradi akcije, ki so jo javniški mladinci izvedli leta 1942, je bil interniran od 16. februarja 1942 pa do 15. januarja 1944. V NOV pa je vstopil aprila 1945. Ko je prišel iz taborišča, je bil tako izčrpan in bolan, da mu je baje komandant Jeseniško-bo-

Poizvedujemo

Pred vojno sem živel v Brkinih, zdaj pa stanujem v Portorožu. Prosim tovariše, s katerimi sem bil v zavezniškem taborišču št. 126 v okolici Orana v Alžiriji, naj mi pošljejo svoje naslove. V tem taborišču smo bili bivši italijanski vojaki, ki so nas razorožili že pred kapitulacijo, dne 10. julija 1943 pa so nas zavezniški samo prevzeli. V tem taborišču smo pisмено zahtevali, naj nas pošljejo v NOV, pa nam niso hoteli ustreči, ker smo imeli na komandi nekega sovražnika. Naslove potrebujem zaradi ureditve pokojninske dobe.

Jože Vojk, Portorož 111 b

Enainštirideseto leto v srcih in mislih naših narodov

(Nadaljevanje s 1. strani)

no ozrli na trnovo in krvavo pot, ki smo jo bili prehodili. Naš dolg ENAINŠTIRIDESETU LETU, naš dolg vsej naši revolucionarni borbi in neštetim žrtvam, danim za novo življenje, je bil odplakan: položili smo močne temelje nove, socialistične države. In radostno ustvarjanje ljudstva v miru se je združilo nerazdružljivo kot del velikega revolucionarnega hotenja in akcije partije in širokih ljudskih množic z dejanji in pojmom ENAINŠTIRIDESETGA LETA, s to prvo veliko osnovo nadaljnega življenja ljudstva. Na čvrstih dosežkih, revolucije smo potem nadaljevali graditev naše socialistične stvarnosti.

Spricho vsega tega prvo leto naše revolucije za nas ni zgolj eno izmed vojnih let ali eno izmed mnogih let tega burnega stoletja, to leto je prelomnica v zgodovini naših narodov, to leto je v določenem smislu simbolično skupno ime za vsa leta našega revolucionarnega boja; za vso našo revolucijo.

V tem pojmu žive za nas tudi vsi liki naših padlih borcev, vseh tistih junakov, ki so v veliko stvar revolucije vklepali svoja imena in večno povežali z njo svoja življenja. Ti dve stvari vsebujejo vse tiste neštete dogodke, vse tiste mnoge zgodovinske trenutke, pomembne za posamezne kraje in za vso deželo, iz katerih smo skovali resnico o nezlomljivi volji malega ljudstva in moči hrabre in odločne partije, ki je znala voditi ljudstvo v najusodnejših dneh njegovega življenja. To je resnica o deželi in ljudstvu, ki sta v boju našla sebe, v trpljenju in umiranju pa rojevanje in veličino.

Danes in vedno naj bosta besedi ENAINŠTIRIDESETO LETO spomin na vse dni velikega boja in revolucije, naj bosta ponos in spodbujata naj k novim velikim dejanjem, k junastvom dela in miru, k odločnosti v obrambi enotnosti in neodvisnosti, k čuvanju miru na svetu. V tem velikem imenu naj se mladi, zrasli na nedrjih naše socialistične dežele, napajajo ob primerih ljubezni, hrabrosti in

požrtvovalnosti. Vsak naš človek, zavesten in vdan graditelj socializma, mlad ali prileten, bo vedno našel tudi sebe v tem imenu, ki kot simbol govori o veliki revolucionarni borbi ljudstva v vojni in miru. Mi smo namreč vsi v tem skupaj z našo deželo rojeni in ojekleneli v ognju in revoluciji. V tem je naša minulosť, v tem je tudi naša velika prihodnost.

Zato imamo, kadar razmišljamo o teh velikih dnevih in kadar pišemo o njih, veliko nalogo: da ohranimo pravo podobo o rojstvu naše revolucije, o našem rojstvu, o ljudeh, ki je iz njihove krvi vzniknila stvar revolucije, o idejah in željah, ki so jih nosile, o partiji, ki je v boju in novem življenju dajala življenjsko moč in življenje svojih članov, ko je vodila ljudstvo k enotnosti, k bratstvu, k zmagi in socializmu. Naj tem koristi tudi ta zbornik pričevanj o zgodovinskem dejanju ljudstva, vojske in partije v veliki revolucionarni borbi, ki je izklesala pot v svetlo prihodnost.

(UVOD K ZBORNIKU »VSTAJA JUGOSLOVANSKIH NARODOV«)

Ustanovljen je odbor bivših partizanskih kurirjev

Dne 18. junija so se v prostorih republiškega odbora ZZB NOV Ljubljani zbrali nekdanji borci kurirskih postaj Slovenije. Kurirske postaje v Sloveniji so bile namreč v času narodnoosvobodilne vojne ustanovljene samo v Sloveniji že leta 1942. Najprvo o delovale na Dolenjskem, kasneje pa so bile postavljene tudi na Gorenjskem, Stajerskem, Primorskem in na Koroškem, skupno je bilo 145 vseh kurirskih postaj s 1400 izbranimi kurirji, od katerih je bilo tri četrtine članov KP in SKOJ. Decembra 1943 pa je bila ustanovljena Komanda relejnih postaj Slovenije, ki je bila podrejena do osvoboditve Poveljstvu VDV, kasneje kot samostojna enota I. slovenske divizije narodne obrambe KNOJ.

Na sestanku v Ljubljani so bivi kurirji tega dne izvolili stalni odbor. Za predsednika je bil izvoljen bivi komisar brigade Ludvik Kukavica, za tajnika Maks Burgar, medtem ko je vlagajniške posle prevzel Ivan Ogorevc. Drugi člani odbora so zaradi praktičnosti večinoma iz Ljubljane, so pa zastopniki kurirjev iz vseh relejnih sektorjev.

Do sedaj je namreč že od leta 1954 obstajal samo pripravljalni odbor, ki se je sestajal občasno, ko je pripravljali partizanske pohode po partizanskih krajih. S temi pohodi je pripravljali odbor uspel vključiti večji del bivših kurirjev, da so se udeležili partizanskih proslav. Po zaslugi odbora je bilo do sedaj organiziranih 14 partizanskih pohodov v partizanske kraje, skupno z Muzejem revolucije je bila odprta kurirska razstava, odkritih je bilo 7 spominskih obeležij, kjer so padli partizanski kurirji, to je na nevarnih poteh in na krajih kurirskih postaj; obdarili so 5 šol in prevzeli patronate nad pionirskimi odredi na 2 šolah, izdali skupno z FZS 10 pisemskih ovitkov s partizanskimi motivi, ki jih je izdelal partizan akademski slikar Ive Subic. Razen tega so izdali 5 spominskih poštinih žigov kurirskih postaj, sodelovali v 10 pohodih »Po poteh partizanske Ljubljane«, za kar so tudi sprejeli v tem letu prapor. Sodelovali so tudi pri pohodih Kurirčkove pošte. Na vseh

pohodih in zborih so bili organizirani partizanski taborni ognji in partizanski mitingi, ki sta jih vodila partizana Igor Križanovski in Pavle Herbst. V tem letu je namreč ta skupina že trikrat nastopila na partizanskih mitingih. Drugo leto pa namerava kulturna skupina program še razširiti in v zvezi s tem vabi vse bivše partizane, da se čim-

prej javijo odboru, kolikor so pripravljeni sodelovati na partizanskih mitingih. Veliko bi se lahko napisali o delu dosedanjega odbora in o požrtvovalnosti posameznih članov, ki so doslej vodili komisije. Pozabiti ne smemo Franca Fojkarja in Kristla Kokalja, ki sta v tem letu organizirala sprejem kurirskih patrol na Gorenjskem skupno z organizacijo ZZB Tržič. K vsemu temu lahko dodamo samo to, da dosedanji odbor ne bo nikdar prekinil svojega dela pri razvijanju partizanskih tradicij, dokler ne bo izumrl poslednji partizanski borec-kurir.

Ko je bil ustanovljen odbor v celotni sestavi, si je zadal nalogo dobiti točne podatke za vse padle in preživele kurirje, na osnovi katerih bi nato tudi kasneje izdali publikacijo s kratkimi podatki o formiranju enot in razporeditvi kurirjev na Stajerskem, Dolenjskem, Gorenjskem, Primorskem in Koroškem. Kas-

neje bi izdali tudi knjigo spominov, drugo leto pa bo izšla po zaslugi požrtvovalnih kurirjev pri zavodu »Borec« knjiga s podnaslovom »Zveza mora ostati«. Predvsem pa je bila živahna razprava glede zbora kurirjev, ki bo 9. maja prihodnjega leta ob 22. obletnici osvoboditve. Predlog celotnega odbora je bil, naj bi bila proslava in zbor kurirjev na Stajerskem. Na zbor kurirjev bi zopet prišli kurirji z Gorenjske, Primorske, Koroške in Dolenjske, razen tega bi ob tej priložnosti zopet izdali spominski poštini žig in pisemsko ovojnico s partizanskim motivom. Ko bo dokončno pripravil program proslave, je odbor sklenil, da bo o tem obvestil celotno članstvo. Dobro pa bi bilo, če bi o tem razpravljali kurirji na Stajerskem in čimprej poslali svoje predloge, tako da bi bil zbor stajerskih kurirjev, ki bo prvi po osvoboditvi, dobro pripravljen. Odbor je prvo sejo zaključil z željo, da bi vsi tisti kurirji, ki

se iz kakršnihkoli razlogov niso mogli udeležiti sestanka, poslali svoje predloge ali druge želje na Odbor partizanskih kurirjev, Beethovnova 10, Ljubljana.

Maks Burgar

»Bil sem prostovoljec«

(Nadaljevanje)

Pa se je zgodilo, da nas je poklical komandir in nam zaval, da gremo zvečer v Mozirje, v dokaj nevarno akcijo. Mislim, da je bilo to maja. Večer je bil lep, zvezde so migljale na nebu, tu in tam se je slišal strel, mi pa smo se spuščali vse niže in niže. Na rami sem nosil osemnajst kilogramov težkega šarča, ki bo, če bo tako naneslo, še to noč opravičil težo, ki sem jo prestavljal z leve na desno in spet na levo ramo. Očeta ni bilo zraven, le moj pomočnik je stopal ob meni. Bil je nekaj starejši, a previden in preudaren fant. Že smo bili nad Mozirjem, že smo prešli sporočilo, kje je prvi bunker in v njem wehrmanni. Določili so mi mesto. Tam sem postavil orožje, se po mačje zvil na zemljo in: drrr, drrr, drrr... Ej, pel je moj šarec pesem krvavo in že mi je zaplala kri, da bi kar sam zletel k bunkerju. Mi smo napadali bunker, streljali na vse strani kot nori, druga skupina pa je v Mozirju delala rekvizicijo. Morali so dobiti hrane in drugih stvari, mi pa smo ušli nekaj wehrmannov. Potem smo se hitro umaknili, zakaj Nemci so začeli streljati s težkim orožjem in bilo bi nesposobno v tem trenutku sprejeti borbo. Ko smo se spet zbrali v lesovju Menine planine, očeta nisem našel med borci. Odšel je v drugo akcijo. Midva, čeprav sva hodila po istih poteh, nisva bila v nobeni akciji skupaj. Pa bi rad bil. Rad sem imel očeta in kril bi ga v borbi. Zakaj moj šarec je pel čisto drugačno pesem od očetove puške. O, nato so se akcije vršile vse pogostejše. Privadil sem se noči, privadil osemnajstkilogramskega mitraljeza.

Nekaj kasneje smo se udarili pri Nazarjah. Nemci so začeli ofenzivo, mi pa smo jih pričakali v zasadi. Videl sem zdaj te naše sovraženike, dolga kolona jih je bila. Vojaki, policisti in wehrmanni. Sprejelo jih je naše orožje in padali so kot snopi ob žetvi. V hipu pa se jih je nabralo toliko, da smo borbo odklonili, se umaknili in se po obrobju pomikali proti Moravčam. Tam smo se zbrali in komandant nas je vprašal:

— Fantje, kdo od vas bi šel prostovoljno na Dolenjsko, po orožje? Potrebujem kakih dvajset prostovoljcev!

Bilo je to junija štirinštiridesetega leta, ko se nas je dvajset mladih fantov pomikalo proti Savi, z namenom, da na Dolenjskem dobimo avtomatsko orožje in se z njim vrnemo na Stajersko. Prijetno, pa čeprav tako vražje nevarno, je bilo hoditi s fanti, samimi prostovoljci. Jaz sem zdaj nosil angleško brzostrelko, šarča pa sem pustil v četi. Zal mi je bilo jeklenega psa, ki je tako divje lajal, ki je znal tako splašati švabe. Dva dni smo se pomikali proti Savi, ne da bi naleteli na Nemce ali kakega drugega nepridiprava. Odločili smo se, da ne bomo plavali, temveč jo mah-nemo kar čez most. Spominjam se kraja: Sava pri Litiji. Toda naleteli smo na močno stražo. Kaj pa sedaj? Nazaj za nobeno ceno! Kaj neki bo rekel komandant? Saj smo vendar sami prostovoljci! Užgali smo po straži. Tudi ona je krepko odgovorila. Mi pa smo tiščali k mostu in streljali, streljali... Straža je klonila, pregnali smo jo in srečno prešli na desni breg. Nato pa naprej, venomer naprej, tja čez gozdni Povšnik. Tu pa smo padali iz zasede v zasedo. Bilo je zvečer, ko je z nasprotni strani zaregljala italijanska težka breča, ko je pred nami nastal pravi pekel. Posvetovali smo se, seveda kar med ognjem, potem pa smo udarili patrolji v hrbet. To smo storili tako iznenada, da smo v hipu podrli menda šest Nemcev.

— No, sem rekel, takole gre ta reč. Če bo šlo vse tako enostavno in gladko, ne bo prehudo in se morda še s celo glavo vrnem domov.

— No, sem rekel, takole gre ta reč. Če bo šlo vse tako enostavno in gladko, ne bo prehudo in se morda še s celo glavo vrnem domov.

— Hugo, čuvaj ga in bori se z njim do zmagel!

Izenada pa je spet počilo in imeli smo hudo ranjenega tovariša in dolgo pot pred seboj. Zdaj sem prvič spoznal resnično tovarilstvo. Dva dni smo prenašali hudo ranjenega borca, dokler se nismo ustavili pri Sv. Križu na Dolenjskem, potem pa še naprej do Malih Lašč ob Krki. Tu je bil garnizon VII. korpusa. Poslovili smo se od ranjenca, ki se je potem zdravil v eni izmed bolnišnic v Kočevskem Rogu; nas, ki smo bili sicer malce utrujeni, a zdra-

vi kot dren, so prevzeli drugi komandirji, nekam resnobra in hudo disciplinirani. Prvo, kar se je zgodilo, je bilo to, da so nam pobrali avtomatsko orožje. Gledali smo to čudno početje in se čudili.

— Kaj pa spet to? Smo mar padli v napačne roke? Partizan pa brez orožja!

Postava je bila zapisana in morali smo se ji pokoriti. Postali smo rekruti in se urili v vojašnicah. O, kako drugače od svobodne Stajerske! Disciplina, slaba hrana in še ta največ neslana. Torej zdaj sem le po-gruntal, zakaj smo prišli sem na Dolenjsko. Prišli smo, da se vključimo v brigade, v redno partizansko vojsko.

Po štirinajstih dneh smo dobili dolge francoske puške na tri naboje, privezane na vrh. Ko sem jo metel na levo in k nogi, sem pomislil na angleško brzostrelko, na mojega šarča, ki reglja tam gori na Stajerskem. Vadili so nas sami starejši borci, politikomisarji pa so nam v političnih urah posredovali dogodke doma in po svetu. Pa tudi srbeti me je začelo po vsem telesu. Neprestano sem segal pod suknjčič, v hlačnice. Povsod je grizlo, povsod neznosno srbenje. In me je neki starejši borec počul:

— To so uške, naše zveste spremljevalke!

Hm, zdaj pa še to. Vendar sem se ob vsakem takem trenutku spomnil svojega prostovoljstva in nisem preveč nergal. Sicer bi mi še očitali:

— No ja, pa tak prostovoljec!

Povedati moram, da se je nekaj naših fantov le ustrašilo dolge spremenjenega življenja in so jo kar na lastno pest mahčili nazaj na Stajersko. Bojda so se tam bolje počutili, saj so mnogi terenci kar imenitno živeli. Jaz sem ostal na Dolenjskem. Dodelili so me v Gubčevo brigado. In še tole sem si zapomnil: I. bataljon, I. četa, I. vod, I. desetina. Povsod prvi. Svoji s starimi znanci je bilo kratko. Borci Gubčeve brigade pa so mi popisovali pot, ki so jo prehodili. Ježili so se mi lasje ob tem pripovedovanju, na drugi strani pa sem bil v sebi ponosen, da sem postal borec tako zmagoslavne brigade. Največje presenečenje pa je bilo to, ko me je poklical komandir in mi izročil šarča, cvajundfircgerja, kakršnega sem imel na Stajerskem.

— Hugo, čuvaj ga in bori se z njim do zmagel!

Oči so mi sijale. Pozabil sem na uške pod pazduho, pozabil na neslano prežganko v vedno lačnem želodcu. Zdaj imam šarča in boril se bom. Ne maram, da bi bil slabši od drugih, čeprav sem bil med najmlajšimi. Bil pa sem zato zdrav in močan; prav takih je potrebovala brigada.

Krvavi ples smo kaj hitro zaplesali. Naš bataljon je zasedel položaje pri Višnji gori. Izenada so nas napadli Nemci in domobranci. To je bilo moje prvo srečanje s temi hlapci. Bili smo razporejeni za obzidjem tamkajšnje cerkve. Nemci in švabobranci so jurili: prvi, drugi in tretji juriš. V meni je kri kar plala. Pozabil sem na strah pred smrtjo. Moj šarec je pel krvavo pesem in pomočnik je komaj donasal municijo. Nemci in švabobranci pa so se pripravljali še na četrti juriš. Naših je precej padlo, imeli smo ranjene. Na vsakem koraku kri in spet kri. Komandant je ukazal umik. Toda nekaj nas je moralo ostati, sicer bi padali naši še na umiku. Ne spominjam se imena komandanta. Vem samo to, da je zagrabil moj mitraljez, jaz pa težko italijansko brečo. Se je bil tu moj pomočnik, ostalo je še nekaj najhrabrejših borcev. Komandant je vsakemu posebej pogledal v oči, ki so spraševale:

— Fantje, jih bomo ustavili? Moramo jih, za vsako cenol Moramo!

In naše roke so se oprijele hladnega železa in potem je rožljalo, rožljalo. Nakazoval se je lep septembrski večer, tu in tam se je na nebu prižgala zvezda. Okoli cerkve pa je sikalo kot v peku, mišice in misli so dajale poslednje moči, dokler se niso Nemci in belčki počasi umaknili. Komandant me je potrepljal po rami, rekoč:

— Zdaj vidim, da si pravi mitraljezec, le tako naprej!

Odleglo mi je. Pa sem se mislil, da ne bom kos taki jekleni nevihti. In sam sebi sem tiho priznaval: Ej, tudi v Matkah rastejo korajžni fantje. Le kako je zdaj doma, so živi in zdravi? In kje neki je oče? To so bile kratke, a resne misli. In že je bilo tu še hujše neurje, svinčenke so padale kot toča ob poletni nevihti.

Iz Žužemberka smo hiteli k Litiji, nad Kresnice in Radeče. Bil sem lačen, bos in raztrgan. Klavna podoba nekdanjega matinskega fanta. Prelagal sem šarča z desne na levo, grizel ustnice in hitel z drugimi. Ni bilo časa misliti na lastne težave. Niti na to ne, če v Matkah rastejo grozde zori in kako živijo deklič. Prišli smo k Litiji z desne strani. Takoj smo zvedeli, da gremo v napad. Bil sem nestrpen. Kako tudi ne. Ko bi imel vsaj pošteno obleko in čevlje, ko bi imel vsaj krajec domačega kruha. Vse to lahko dobimo, če pridemo do nemških bunkerjev. Prav vse. Toda tudi sovražnik ima orožje. In sit je ko medved v jeseni. In še predno se je vnel boj, mi je komandant dejal:

— Hugo, danes se bova oblekla in najedla do sitega!

— Tovariš komandant, pa bos sem tudi!

— Prav, pa si dobodi še čevlje! se je nasmešnil in mi odredil mesto.

Zleknil sem se na zemljo in čakal. Na obeh sem imel bunker, pred katerim je hodilo nekaj švabov. Začelo se je ob tleh popoldne. Začeli smo z vsem razpoložljivim orožjem. Tudi moj šarec je zapel pesem krvavo. Dobro sem meril, natančno pred bunker. Nekdo je zakrilil. Še eden, dva, trije... Tedaj me je zgrabilo. Mitraljez sem prepustil pomočniku, sam pa sem vzel njegovo brzostrelko. Skočim v jarek, ki je vodil naravnost k bunkerju. Plazim se bliže in bliže, napenjam oči, ušesa, telo mi je bilo napeto kot struna. Videl je pomočnik moje početje, zato je lebdel nad mojo usodo.

ŽAROMETI IN SVETILKE ZA:

osebne

avtomobile

tovornjake

avtobuse

motorje in mopede

SATURNUS

SATURNUS

SATURNUS

SATURNUS

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Češkoslovaški oklopni transporter

»SKOT OT-64« je lahko oklopno vozilo na osmih kolesih. Obe sprednji osovini sta povezani s krmilom, pogon pa ima na vseh osem koles. Voznik lahko kar s svojega sedeža uravnava pritisk zraka na gumah.

Iz češkoslovaških virov je znano, da transporter lahko vozi po strminah do 30° in po pol metra debeli snežni odeji, do dva metra širok jarek pa zanj ni nobena ovira.

Največja hitrost, ki jo vozilo lahko doseže, znaša na cesti sto, zunaj cest petdeset, na vodi pa deset kilometrov na uro. Ima di-

Vojaške zanimivosti

zelski motor na zračno hlajenje in dva vijaka za plovbo po vodi. V rezervuarjih ima toliko goriva, da lahko brez naknadnega dolivanja napravi šeststo kilometrov dolgo pot. V njem je prostora za dvajset ljudi. Ima tudi naprave za filtriranje zraka in ventilacijo.

Menijo, da ima enako šasijo kot kamion »Tatra 813«, čigar motor ima 270 KM, nanj pa lahko nalože 23 ton tovora.

PRESTREZALCI

Sodobna protizračna obramba ima za boj z letali, ki izvajajo ogledniške in bombarderske naloge, na voljo tri vrste orožja. To so dirigirani raketni izstrelki »zemlja-zrak«, lovci-prestrezalci in lahko protiletalsko topništvo. Nobeno izmed teh orožij ni vsestransko in zato ne more biti uspešne protizračne obrambe, ne da bi uporabljali vsa tri bojna sredstva in jih medsebojno dopolnjevali.

Večji del raketnih izstrelkov je za obstreljevanje ciljev, ki so niže kot dva tisoč metrov, ne učinkovit ali celo neuporaben, pa tudi lovci-prestrezalci ne morejo biti vselej pri roki in se boriti z vsemi cilji. Za obstreljevanje nizkih ciljev še najbolj ustrezajo večjevalni lahki protiletalski topovi. Za bolj visoke cilje prihajajo v poštev raketni izstrelki »zemlja-zrak«, pri tem pa jih dopolnjujejo ali nadomeščajo tudi lovci-prestrezalci.

Lovsko letalstvo mora svoje cilje napadati hitro in natančno. Da bi to bilo moč uresničiti, je lovsko letalstvo temu ustrezno organizirano, opremljeno in oboroženo.

Za prestrezanje ogledniških in bombniških letal potrebujejo

poseben sistem z opazovalnim radarjem in elektronskim računarjem, radarskimi napravami za prenašanje podatkov, oficirjem za usmerjanje, letalom-prestrezalcem z vgrajenim prestrelnim radarjem, oborožitvijo in, seveda, tudi pilotom, kakor tudi z letališčem, s katerega bi letalo moglo vzleteti.

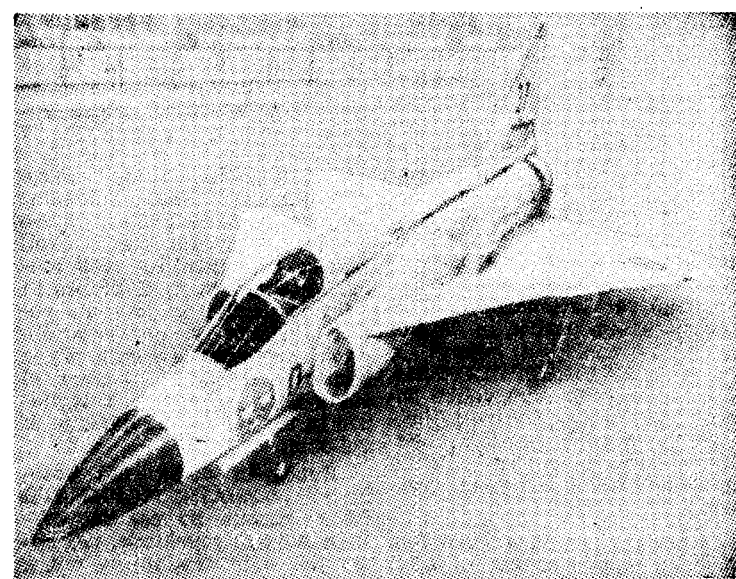
Prestrezanje nasprotnikovega letala lahko razdelimo v več faz. Prva se začne v hipu, ko z opazovalnim radarjem odkrijejo nasprotnikovo letalo. Brž ko ugotovijo, da gre zares za nasprotnikovo in ne svoje letalo (kar zahteva tudi poseben postopek), sklenejo, da ga bodo prestregli. Vse najnovejšje podatke sporoče na letališče, ki je cilju najbližje in kjer imajo lovce-prestrezalce.

Druga faza se začne v hipu, ko letalo dobi ukaz za vzlet in ko se dvigne v zrak. V tretjo fazo spada približevanje cilju. Četrta faza je kratka in traja od hipa, ko pilot zagleda na zaslonu svojega radarja cilj, do takrat, ko izstrelki raketo. Tu je še peta faza: od izstrelitve raket do uničenja nasprotnika.

Po pazljivem proučevanju vseh faz lahko ugotovimo, da včasih so možnosti za prestrezanje nasprotnikovega letala, včasih pa ne. To je odvisno od taktičnotehničnih lastnosti svojega lovca in njegove oborožitve, prav tako pa tudi od lastnosti nasprotnikovega letala, od dosega opazovalnega radarja in od časa, ko je temu uspelo odkriti nasprotnikovo letalo.

Če je lovec nadzvočno letalo, nasprotnik pa leti s hitrostjo, ki je manjša od hitrosti zvoka, potem je prestrezanje povsem uresničljivo, ako je opazovalni radar odkril cilj že nekaj sto kilometrov daleč in ako ga želimo uničiti kakih petdeset do osemdeset kilometrov pred objektom, ki ga nasprotnik namerava napasti ali fotografirati. Če nasprotnik leti s hitrostjo kakih 120 km na uro in 12.000 metrov visoko, potem ima obramba samo še dvajset minut časa. To pa je za sodobno lovsko letalo dovolj, da nasprotnika prestreže.

Drugače pa bo, če bo nasprotnik letel z dvakratno hitrostjo zvoka. Takrat bo zelo malo časa za prestrezanje. Če pa nasprotnikov bombnik leti še hitreje (s hitrostjo 2,5 do 3 maha), potem tudi sodobni lovci

»Saab 37 Viggen« bo čez tri ali štiri leta postalo univerzalno letalo švedskih zračnih sil, ker ga bo moč uporabljati kot lovsko, bojno in ogledniško letalo. Švedi nameravajo izdelati 800 letal te vrste

ne morejo ničesar storiti. Bombnike, ki bi lahko tako hitro leteli, pa na srečo šele preskušajo in ko jih bodo vključili v orožitev, bodo nedvomno imeli tudi že take lovce, ki jim bodo kos.

V času, ko se približuje nasprotniku, pilot sodobnega prestrelca ne vidi svojega cilja. Med njima je na desetine ali celo stotine kilometrov razdalje. To je povsem razumljivo, če vemo, da se letalo, ki leti z dvakratno hitrostjo zvoka, lahko že v petih minutah dvigne 12 km visoko in da v tem času napravi 80 do 90 km dolgo pot. Po vsem tem ima do srečanja z nasprotnikom na voljo le še nekaj minut ali celo sekund.

Ko ima do cilja še kakih 50 kilometrov, pilot prestrelca

letala na zaslonu svojega opazovalnega radarja že lahko zagleda cilj. Dotlej je ukaze o višini in smeri poleta prejemal s tal, sedaj pa se začne samostojno približevati nasprotnikovem letalu. Ko je od cilja oddaljen le še kakih 25 kilometrov, mu elektronske naprave, ki so povezane z radarjem, same izračunavajo vse potrebne podatke glede manevra in izstrelitve dirigiranih raket »zrak-zrak« (oz. raketnih granat ali streljanja s topovi).

Brž ko je radar ujel cilj, se na njegovem zaslonu pokaže pika. Letalec mora svoj aparat usmerjati tako, da bo ta pika nenehno v sredini nepomičnega kroga. S posebnim signalom pa je pilot opozorjen, kdaj naj izstrelki raketo. To je moč storiti tudi avtomatično. Takoj nato bo letalec dobil nov signal, po katerem se bo vrnil na letališče.

Sovražnikovo letalo je možno napasti tudi brez radarja, je pa to — zaradi čedalje večjih hitrosti sodobnih letal — zelo težavna zadeva. Zato med opremo vseh sodobnih nadzvočnih lovcev spadajo tudi elektronske naprave.

Kaj so bili arktični konvoji?

Med drugo svetovno vojno je najkrajša pot za oskrbovanje Sovjetske zveze z ameriškim vojaškim materialom peljala prek severnega Atlantika, Islanda, Barecovega in Belega morja. Tod so pluli takoimenovani arktični konvoji. Za pot od Islanda do Murmansk pa potrebovali deset, za pot do Arhangelska ali Molotoka pa dvanajst dni. To pa ni bila le najkrajša, temveč tudi najnevarnejša pot.

Sploščna Nemci za napade niso imeli kakih posebnih sil na te konvoje. Temu je pripisali dejstvo, da so zavezniki od 110 ladij, kolikor jih je 1. 1941 odplulo na to pot, izgubili eno samo. Kasneje, ko je bilo pričakovati na Norveškem zavezniško izkrcanje, so si na vso moč prizadevali, da bi onemogočili morskemu zvezo med ZSSR in njenimi zaveznicami. To je tudi poglaviti razlog, da je, denimo, spomladi 1942. leta od 84 ladij prispelo na cilj le 44, druge pa so Nemci potopili ali pa

so se morale vrniti. Ko pa so zavezniki dodelili konvojem močnejšo zaščito, je bilo izgub precej manj: v zadnjih štirih mesecih so Nemci od 215 ladij, kolikor jih je plulo v tej smeri, potopili le dve.

Ves čas vojne so zavezniki po tej poti poslali proti sovjetskim lukam 720 ladij (potopljenih je bilo 63 ladij), v nasprotni smeri pa je plulo 707 ladij (potopljenih je bilo 27 ladij). Odposlano je bilo 4.027.659 ton materiala, od česar je prispelo na cilj 3.759.200 ton. Ti konvoji so imeli povprečno petkrat močnejšo zaščito od onih, ki so pluli med ZDA in Veliko Britanijo. Izmed ladij, ki so varovale konvoje, so Britanci izgubili dve križarki, šest rušilcev in večje število manjših vojniških ladij ali letal, Poljaki eno podmornico, Nemci pa — razen večjega številoma manjših vojniških ladij, podmornic, rušilcev in letal — tudi bojno ladjo »Scharnhorst«.

Po oblekah in listju na drevju lahko sodimo, da je slika nastala poleti 1944. Partizani in civilisti najbrž na nekaj čakajo. Ni mogoče sklepati, v kateri slovenski pokrajini je fotograf pritisnil na sprožilec in ujel trenutek, ki sam po sebi ni bil nič pomemben. Kdaj, kje in kako je nastala slika, kdo jo je posnel in kje so ti ljudje? O fotografiji, objavljeni v našem listu v št. 22, izšli 7. junija letos, smo dobili dvojce pisem. Tovarišica Ivana Ličef z Gorjuš št. 1 sporoča, da je na sliki, ki so jo poslali iz Idrije, prvi pod oknom njen brat Valentin Beznik. Ta se je lani smrtno ponesrečil v jeseniški železnici. Zadnji je njegov brat Jože Dijak s Koprivnika. Oba sta šla v NOV skupaj iz železarne. Jože Dijak je pogrešan. Tovariš Franc Kavčič, Sp. Plavž 15, Jesenice, pa piše, da ima tudi sam enako fotografijo in da je tudi od na sliki. Od leve proti desni so: Valentin Beznik-Tica, Janez Cerkovnik-Slavček, Janez Podlipnik, jaz in Jože Dijak s Koprivnika, po domače Frtunčev. Slikali so se novembra 1944 v Stari Fužini. Torej je tovariš, ki so ga našli mrtvega s sliko v žepu, Jože Dijak...

»Vzemi kamen in razpali!«

TO JE ODLOMEK IZ SPOMINOV NARODNEGA HEROJA VLADA ŠEGRTA, KI JIH JE IZDAL V KNJIGI POD NASLOVOM »KRV NA KAMENU«, KRAJ IN ČAS DOGAJANJA: HERCEGOVINA, POLETI 1941

Klobuk je majhna vas, ki leži pod strmim bregom, na meji Hercegovine. Za vasjo se razprostira položna planota, posejana z njivicami, kameňem in grmičevjem. Ceznjo drži cesta. Ko smo prišli na rob strmine in se razgledali po planoti, nam je zastal dih. Videli smo nenavaden prizor.

Po cesti se je pomikala neskončna kolona italijanske motorizacije, obokraj ceste pa je njihova pehota prodirala proti našim položajem v strelcih. Fronta je bila široka več kot dva kilometra.

»Da mi le ne bi zdaj roka drhtela,« sem pomislil in stisnil puško.

Na izpostavljenem obronku sem našel Maja Banderaca, komandirja čete. Ta hrabri borec mi je hladnokrvno in zbrano razlagal, kako je razporejena četa. Niti malo ga ni oblašila sovražnikova številčna premoč. Pokazal mi je, kakšno je trenutno stanje na fronti. Sovražnik počasi prodira dalje. Dvanajst tankov mu utira pot, pehota pa napada že od jutra.

»Prodreti nameravajo po vsej sili.«

Proti nam se usipa toča mitraljejskih izstrelkov iz tanka. Dobro vidijo, kje so naše najvažnejše točke, in usmerjajo ogenj nanje. Radi bi nas po malem stisnili, razbili našo obrambo in prodirali naprej. Ne preostane nam drugega, ko da jih pustimo blizu, nato pa krepko udarimo po njih. Pokazali jim bomo, kakor smo si

usmerjena na vojake, ki se ne prebistano pomikajo po skalovju pred nami. Znova poveljujem: »Počakajte, pustite, da nam pridejo čisto blizu, da bo prvi tank deset korakov pred nami.«

Med partizani jih je dosti brez orožja. V zavetju skal se mi približa Kosta, moj sosed,

»Vidiš Italijane?« ga vprašam. »Glej, tisti tamle se nam je precej približal. Pojdi k njemu in mu vzemi puško.«

Kosta me debelo pogleda. Nič ne reče, toda v očeh mu berem vprašanje: kar z golimi rokami?

»S kamnom,« mu odgovorim. »Vzemi kamen in razpali!«

Italijan je petdeset korakov pred nama. Prav spretno se plazi ob pečini, približuje se. Ni še opazil, kje sva. Kosta ga opazuje, bliska z očmi in stiska zobe, nato se počasi naprej. Urno kakor znajo samo domačini, ki so se rodili in zrasi na tem skalovju, zdrvi k cilju. Ko

kmet, star kakšnih štirideset let.

»Tovariš Vlado,« mi pravi, »daj mi puško! Sinoči ste jih precej zaplenili. Tudi jaz bi rad udaril po Italijanih.«

Kaj naj mu rečem? Od pušk, ki smo jih sinoči zaplenili, nismo prinesli še nobene.

»Naprej, partizani! Ju-riš!« Med italijanskimi vrstami je nastala nepopisna zmeda. Radi bi bili zbežali, pa se jim ni posrečilo — spotikali so se ob kamenje, se prekopicavali in klicali na pomoč vse svetnike. Niti mitraljezni ogenj jim ni pomagal — tudi tanki

zani. Majo mi pripoveduje, kako je sovražnik prišel na njegovo stran in kako bi jo bili mi ondi skupili, da se nismo pravčasno pogognili v napad...

Potlej smo zbrali zaplenjeno orožje. Sovražnik nam je zapustil osemindvajset motociklov s prikolicami...

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Ogenj po svojih položajih

PROTILETALSKO TOPNIŠTVO PRED STALINGRADOM V BOJU Z NEMŠKIMI TANKI

Komandno mesto protiletalskega diviziona, ki mu je poveljeval Luka Ivanovič Dohovnik, je bilo severovzhodno od Suhe Mečetke pred Stalingradom. Tam so se Dohovnikovi protiletalski topničarji 23. avgusta 1942 prvič spopadli z nemškimi tanki, ki so se nameravali prebiti proti tovarni traktorjev

Sonce je že zahajalo, ko mi je komandir ene izmed baterij sporočil:

»Na našem sektorju prodirajo fašistični tanki!«

Tovarna traktorjev se je s tem znašla v hudi nevarnosti. Komandant polka mi je ukazal, naj eno izmed svojih protiletalskih baterij preusmerim na obrambo pred tanki. To sem tudi storil, hkrati pa Dohovnika, komandanta sosednega diviziona povprašal, kako je z njim. »Slabo,« mi je po telefonu odgovoril. »Fašisti so obšli peto in četrto baterijo, se približujejo tretji in drugi, prav sedaj pa so že tik pred menoj. S štabom polka nimam zveze. V tretji bateriji je ranjen komandir in zato moram sam tja!«

Razmere so postajale čedalje hujše. Ko so nemški tanki opazili sovjetski divizion, so obšli peto in četrto baterijo in se siloviteje udarili po tretji bateriji. Dohovnik je po prihodu na njene položaje poslal komandirja baterije in merilca, ki sta bila oba ranjena, v zaledje, nato pa je stopil k zadnjemu še celemu topu, rekoč:

»Sedaj pa se bomo borili do zadnje granate!«

Medtem so nemški avtomatizirani že osvojili bližnji okop, zaradi česar pa se Dohovnik ni vznemirjal. Sklenil je Nemce čim dlje zadrževati, hkrati pa jih čimveč pobiti.

Tedaj je zraven topa padla nemška granata in ga močno poškodovala. Prebilo je amortizer. Dohovnik je vedel, da iz topa ustrelj lahko samo še enkrat. Vžigalnik zadnje granate je naravnal na karteče, nameril top proti okupu, ki so se ga bili polastili Nemci, in ukazal:

»Po Hitlerjevcih, ogenj!«

Granata se je razpočila nad okopom in od tod ni bilo po vsem tem slišati nobenega rafala več. Toda tudi topa je bilo konec: ob izstrelitvi zadnje granate ga je vrglo nazaj in prevrnil se je pod branik.

Tako so Dohovnikovi borci ostali brez topov, pa tudi ročnih bomb ni bilo več. Zato jim je ukazal, naj se umaknejo na komandno mesto diviziona, on pa je še nadalje ostal tam, kjer je bil.

Približno ob istem času sem prišel na položaje ene izmed svojih baterij. Poklicali so me k telefonu, češ da me žele moji iz štaba diviziona.

»Dohovnik je sporočil,« so mi povedali, »da se je bil vrnil iz tretje baterije na svoje poveljniško mesto, in prosi, naj ga podpremo z ognjem glade na to, da so sovražnikovi tanki že povsem blizu. Rekel je, da bo on sam korigiral ogenj.«

»Povežite me z Dohovnikom!« sem jim ukazal.

Pet minut kasneje sem po telefonu zaslišal njegov glas.

»Volodja, vse je v najboljšem redu,« mi je odgovoril na pozdrav. »Nimam pa nobene zveze s štabom polka in prvo baterijo.«

»Ne daj se! Fašistom bom poslal toliko ognja, da jim bo prav pošteno vroče. Povej mi orientirje...«

»Prav. Približaj ogenj drugemu in petemu!«

Takoj nato sem ukazal komandirjema prve in druge baterije, naj iz vsakega topa izstrele po šest granat. Brž ko sem se odmaknil od telefona, so mi že sporočili:

»Dohovnik je ukazal obstreljevati nov cilj: 00-80, štiristo metrov bliže od orientirja 5. Prosi, če na ta cilj izstrelite po deset granat iz vseh topov...«

Potem ko je poročnik Kopnišev izračunal vse potrebne elemente, sem po telefonu poklical komandirje svojih treh baterij in jim ukazal, naj na novi cilj izstrele po dvajset granat na vsak top.

Kmalu nato so zabobneli streli. Vsaka baterija je izstrelila po osemdeset granat. Bil sem prepričan, da bo to zadostovalo in da se bo Luka Ivanovič lahko umaknil na nov položaj.

Tedaj so me spet poklicali k telefonu:

»Halo, halo! 'Ravnilo!'« sem zaslišal Kopniševa, kako me kliče.

»Da, tu 'ravnilo'. Tovariš Kopnišev, sporočite Dohovniku, naj se sedaj umakne.«

»Tovariš kapetan, toda Dohovnik molči. Cilj, ki ga je bil dal, je vendar — njegovo poveljniško mesto...«

Kar streslo me je. Torej po takem cilju smo streljali! Poročnik Melentjev, komandir moje tretje baterije, ki je stal zraven mene in ni ničesar vedel, me je povprašal:

»Kaj se je pripetilo?«

»Streljali smo po Dohovnikovem poveljniškem mestu!« sem mu mukoma odgovoril. »Razumete? Luka Ivanovič je dal streljati po sebi... Vse kaže, da se ni mogel več umakniti in ko je videl, da so fašisti že povsem blizu — je poklical naš ogenj.«

Kljub temu sem ga čakal do zore in še ves naslednji dan, vendar ga ni bilo. Kapetan Dohovnik se je žrtvoval, da bi za sabo potegnil v smrt čimveč sovražnikovih vojakov...

V. N. Donnik

Boj za bataljonsko zastavo

Poletni dnevi 1943. leta so našli 2. proletarsko brigado v bližini Livna. Takrat smo se pripravljali na osvojitve mesta. V ta namen se je pred Livnom zbrala vsa 2. proletarska divizija.

Divizija se je razporedila tako, da je 2. dalmatinska brigada zapirala smer iz Kupresa, 4. proletarska (črnogorska) in 2. proletarska brigada pa naj bi vsaka s svoje strani napadli mesto. Njuna naloga je bila osvojitev Livna in uničenje tamkajšnjih ustašev. Načrt je predvideval tudi možnost, da bi v obroču pustili luknjo, skozi katero naj bi se ustaši umikali proti Kupresu, tam pa bi jih pričakali Dalmatinci.

Do prvih bojov je prišlo že precej daleč od Livna. Obroč okrog mesta se je čedalje bolj ožil in vse manjše ustaške posadke so se iz okolice umikale proti mestnemu središču.

Bili smo, prepričani, da bodo boji zelo ostri. To zato, ker je bilo Livno močno utrjena ustaška postojanka, pa tudi zato, ker ima Livno zelo ugodno lego za dolgotrajno obrambo: leži v ravnini, okrog katere se dvigajo hribi. Kljub temu pa nismo dvomili v našo zmago.

Ves dan smo se borili v mestni okolici. Ustaši so neprestano izpadali. Zeleli so nas zadržati čim dlje od svojih položajev. V enem izmed takih izpadov proti položajem 4. bataljona 2. proletarske brigade

se je ustašem posrečilo vdreti med naše, presenetiti pratež in celo — zapleniti bataljonsko zastavo.

Takoj smo jih napadli in pregnali v mesto, šele potem pa smo zvedeli, da je sovražnik zaplenil zastavo in jo odnesel s seboj. Nestrpnost smo pričakovali noči. Sklenili smo, da si moramo bataljonsko zastavo spet priboriti nazaj.

Komandant in politični komisar sta zbrala bataljon za položaji in pojasnila zadevo. Povedala sta nam, da se dotlej še nikoli ni primerilo, da bi sovražnik zaplenil proletarsko zastavo in da je zato naša dolžnost, da jo nocoj dobimo nazaj. Povedala sta še to, da je tudi tovarš Tito ukazal, da je treba še to noč Livno osvojiti in tam polskati zastavo.

Najprej je govoril komandant, nato pa je politični komisar dejal:

»Tole je partijski sestanek za vse borce in funkcionarje. Bo pa bržkone najkrajši partijski sestanek, kar jih je bilo doslej. Zastavo moramo dobiti nazaj in zato bo sestanek imel eno samo točko dnevnega reda: prostovoljci-bombaši naj stopijo naprej!«

Po teh besedah je ves bataljon stopil za korak naprej. Vsi so hoteli biti bombaši.

Pogledal sem po tovariših. Na vseh obrazih sem videl zadovoljstvo in odločenost, da gredo nocoj do konca. Po njihovih licah pa ni bilo moč ločiti partijeve in skofceve od drugih.

Komandant je nato povedal, da bodo nocojšnji razpoznavni znaki besede: »Livno mora pasti!« Vedeli smo, kdo je prvi spregovoril te besede. Tudi mi smo hoteli isto, kar je bil ukazal vrhovni komandant.

Nato smo odšli k borbem, ki so ostali na položaju, in jim povedali, kaj smo se bili domislili na partijskem sestanku. V pričakovanju noči smo opazovali hrib Bašajkovac in tamkajšnji grad, ki je bil poln ustašev.

Pred nami so bili bunkerji z ustaškimi posadkami, na desni strani pa se je razprostiralo livensko polje, kjer je prav tedaj pristajalo ustaško letalo. Zastalo nam je srce: bili smo že prepričani, da je letalo prišlo po našo zastavo.

Kaže, da nas je spremljala sreča. Komaj je letalo pristalo, že se je zmračilo in letalo je moralo ostati na letališču. Bilo nam je takoj laže, ker smo vedeli, da je naša zastava še vedno v Livnu in da bo tam ostala vsaj do jutra. Do takrat pa bo že vsega konec.

Se preden smo začeli napad, so ustaši že divje streljali na vse strani. Streljali so na slepo, ko da bi vedeli, kaj nameravamo.

V mraku so se naši borci bližali mestu. Prvi so bili bombaši. To so bili predvsem tisti borci, ki so že večkrat dotlej opravljali podobne naloge.

Takrat pa je zaropotalo, ko da bi se odprla zemlja in z vseh strani odmevala naši vzkliki: »Hura, proletarci!« Bunkerji padajo drug za drugim.

Vsi smo v isti vrsti — borci in funkcionarji. Pripeljali smo — bolje rečeno, prinesli — protitankovski top. Na rokah smo ga prinesli v prvo vrsto in z njim uničujemo tiste bunkerje, ki jim bombaši ne morejo blizu.

Z vseh strani Livna vre kot v kotlu. Bližamo se mestu in pozabljamo, da se borimo že vso noč. Dani se. To nas sili, da še ostreje napadamo in da ne pozabljamo na našo prisego.

Našemu cilju smo čedalje bližje. Precej globoko v mesto smo že prodrli, ko smo zvedeli, da so tudi Črnogorci že v mestu.

To je bil znak za zadnji juriš. Sovražnikovi vojaki so v neredu bežali iz mesta. Vendar smo jih dohitevali in pred nami je bilo čedalje več ustaških trupel.

Osvobodili smo Livno, porazili sovražnika, osvobodili bataljonsko zastavo in izpolnili povelje našega vrhovnega komandanta tovariša Tita, češ da »Livno mora pasti!«

»Gozd strahu«

Tako imenujejo gozd Gromačnik pri Slavonskem Brodu, v katerem je še dandanes nekaj min in granat, ki so jih umakajoči Nemci in drugi njihovi pajdaši panično razmetali po tem gozdu.

V teh dneh pa so inženirske enote JLA znova začele preiskovati omenjeni gozd. Res je, da so kmalu po vojni začeli iskati v tem gozdu mine in granate, res je tudi, da so v tem gozdu v akciji leta 1957 inženirske enote našle oziroma uničile 12.000 topovskih granat ter okoli 400 min, ročnih bomb in drugega razstreliva. In potem so menili, da je ta gozd oči-

ščen. Tudi ni bilo več človeških žrtev kakor kmalu po vojni in do leta 1957. Toda — pred časom je bilo v tem gozdu znova slišati eksplozije, ki jih je po zatrevanju prebivalcev povzročila divjačina. In bojazen prebivalcev ni bila odveč, zakaj že v prvih dneh akcije v letošnjem letu so inženirske enote JLA našle nekaj granat in celo mino.

Ker imajo zdaj inženirske enote JLA sodobno opremo in sodobne priprave za odkrivanje eksplozivov, računajo, da bodo tako popolnoma očistili gozd Gromačnik, imenovan »gozd strahu«.

B. P.

DNEVNIK

ki ga je pisal italijanski vojak
v dobi okupacije v Jugoslaviji,
1941—1942

Zgodovina italijanskega odporiškega gibanja je že dobila ugledno mesto v splošnem italijanskem zgodovinskem opisu. Temu gibanju, ki je nanj italijansko ljudstvo upravičeno ponosno, posvečajo veliko pozornost, ga raziskujejo z vseh vidikov in opisujejo do podrobnosti. V zadnjih letih pa se italijanski napredni zgodovinarji in pisci močno zanimajo tudi za spoznavanje narodnoosvobodilnega boja sosedne države — Jugoslavije. Raziskovalne ustanove ali posamezniki zbirajo s pomočjo Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in sorodnih ustanov v drugih jugoslovanskih republikah dokumentarno, fotografsko in filmsko gradivo, podatke in knjige, da bi proučevali in posreževali italijanski javnosti čimveč spoznanj o našem boju. Naj omenimo samo založbo Editori riuniti, ki pripravlja obsežen pregled naše revolucije v slikah, mesečnik »Resistenza — Giustizia e Libertà«, ki je pred kratkim objavil članke in slike o italijanski okupaciji ljubljanske pokrajine, Inštitut za zgodovino odporiškega gibanja v Torinu, ki je priredil večer jugoslovanskih partizanskih dokumentarnih filmov, Maria Pacorja, ki je v knjigi »Confine orientale« opisal tudi razvoj v Jugoslaviji, itn.

V tedniku »Rinascita«, 1. 23. št. 1, ki ga je ustanovil Palmiro Togliatti, je pred kratkim izšel dnevnik, ki ga je pisal italijanski vojak v času italijanske okupacije na Hrvaškem. Dnevnik ni zanimiv samo z zgodovinsko-dokumentarnega vidika, temveč zlasti zato, ker neposredno priča o vtisih in odnosih italijanskega vojaka do našega partizanskega boja. Skopi, včasih nepopolni stavki razlagajo odpor poštenega človeka do tiste vojne, ki je zanj nerazumljiva in nesmiselna. Dnevnik je še posebej dragocen, če upoštevamo, da je ta zvrst virov — neuradnih dokumentov — v naših arhivih najslabše zastopana.

Sprememno besedo je napisal raziskovalec zgodovine odporiškega gibanja, prof. Adolfo Scalpelli. Razen kratke ocene našega boja in življenjskega avtorja dnevnika posreduje Scalpelli tudi odlomke iz vojaške korespondence, ki so za nas posebej zanimivi, saj zaokrožujejo in dopolnjujejo tematiko dnevnika.

Dnevnik in uvod objavljamo v celoti, tako kot ju je natisnila »Rinascita«.

Prev. Milica Kacin-Wohinz

ADOLFO SCALPELLI
UVOD

Proti koncu leta 1941, komaj devet mesecev po nacifašistični zasedbi Jugoslavije, so jugoslovanske partizanske enote štele že okrog 80.000 mož. Hkrati je na jugoslovanskem ozemlju delovalo 620.000 vojakov, nemških, italijanskih, bolgarskih in kolaboracionističnih sil. Eno leto pozneje, ob koncu leta 1942 se je število teh povečalo še za 200.000 in je bilo torej v Jugoslaviji 820.000 okupacijskih vojakov.

Kljub razkosanosti jugoslovanskega ozemlja in kljub številni, skoraj milijonski okupacijski vojski, je bilo že ob koncu leta 1941 nacističnim in fašističnim poveljstvom popolnoma jasno, da je jugoslovansko ljudstvo, ki si je prvo v Evropi postavilo temelje za močnega množičnega upora, vse kaj drugega kot pasivna priča dogodkov. Čelo poveljstva nacistične uprave v Srbiji dr. Turner je že tedaj to priznaval: »Poskušali smo z vsemi sredstvi,« je zapisal v nekem poročilu, »da prepričamo, opominjamo in z grožnjo, toda vse to ni nič pomagalo. Prebivalstvo te dežele ne priznava oblasti. Vsi naši napori, da bi ljudstvo spravili na konstruktivno pot in da bi ga odtrgali od komunistov, so ostali brez uspeha (...). Preostaja nam samo eno sredstvo: vojaška akcija (...). Partizani imajo v gozdovih takšne položaje, da jih ne moremo zadeti v srce. Tudi poglobljena propaganda, ki naj bi ljudi prepričala, da preživljajo boljše življenje na frontah težke čase, ni ničesar opravila. Imam vtis, da tudi novica o kapitulaciji Sovjetske zveze ne bi povzročila vdaje teh banditov, ki so kakor demoni!«

Partizansko gibanje je že ob samem začetku postalo očitna stvarnost. Komaj so države »osi« zasedle in porazile Jugoslavijo, je leta postala nova fronta v strateških načrtih fašističnega bloka. Na drugi strani pa je Jugoslavija postala tudi pomemben dejavnik za svetovno protifašistično gibanje, ki je prav v letu 1941 začelo jasneje opaziti približevanje krize fašizma. Tedaj se je namreč začela vojaška kriza, ki pa se je že spreminjala v politično. Vendar je bil leta 1941 fašizem še močan, vse je vojska napadala in prisiljevala sovjetsko armado k umiku. Kljub temu pa jugoslovansko ljudstvo ni oklevalo, lotilo se je boja in uporniško gibanje je naraščalo, namesto da bi ga nacistični prijemci, o katerih je poročal dr. Turner, oslabili.

Za jugoslovansko gibanje je bil 22. december 1941 pomemben datum. Tedaj je bila ustanovljena v Rudem prva »proleterska brigada«, ki ji je poveljeval Koča Popović.

Jugoslovanski partizani so si zastavili nadvse težko nalogo. V drugih evropskih državah namreč ni bilo podobnih bojišč, kjer bi se množice spopirale z okupatorjem in tudi boji Sovjetske zveze je imel povsem druge značilnosti. Nemci Italije še niso zasedli, miniti sta morali še obe leti 1942 in 1943, preden je bila Italija prisiljena k oboroženemu uporu. Razen tega pa so bili nacisti in fašisti v Jugoslaviji trdno odločeni, da že takoj v začetku zatro upor. Ne samo ti, tudi domači kolaboracionisti, domači fašisti in generali so v tej dobi ubirali stopinje nacističnih generalov.

Poveljnik II. italijanske armade, Mario Roatta je 1. marca 1942 z okrožnico potrdil potrebo po teroriziranju: »Osebe, ki so osumljene simpatiziranja s partizani, je treba prijeti kot talce, če je potrebno pa tudi druge ljudi. Paziti je treba, da bodo talci odbrani iz vseh socialnih plasti prebivalstva. Ti bodo plačali za življenje vsak atentat na italijanskega vojaka v njihovem kraju, če storilec ne bo mogoče odkriti.« To niso bile zgolj besede. V marcu 1942 je bilo samo v Ljubljani aretiranih in interniranih 878 oseb; v naslednji čistki, od 27. junija do 1. julija, pa še 2858 oseb. Hkrati so bili prav tam ustreljeni 103 talci.

Poglejmo še ravnanje generala Barbere. V okrožnici št. 1350-III, z dne 19. maja 1943 je zapisal: »Partizani so 16. t. m. ponoči porušili stebre za električno napeljavno ob železniški progi Šibenik—Split. Ukazujem, da se v povračilo za to dejanje ustrelji 65 talcev. Kazen bo izvršena na predpisan način 22. maja 1943 ob progi Vipolje—Perkovič, nad štirimi ločenimi skupinami (...). V posebni prilogi bomo poslali imena oseb, ki jih bo treba ustreliti (...). Takemu načinu represalij prisojam poseben pomen, zato mi je mnogo do tega, da bo ukaz izpolnjen kolikor mogoče dosledno in vestno.« Neki drug general, Mario Robotti je spodbujal svoje može v enakem smislu.

1 Franjo Tudjman, Il sistema di occupazione e gli sviluppi della guerra di liberazione nazionale e della rivoluzione socialista in Jugoslavia, objavljeno v knjigi L'occupazione nazista in Europa, Rim, Editori riuniti, 1964, str. 235 in 238.

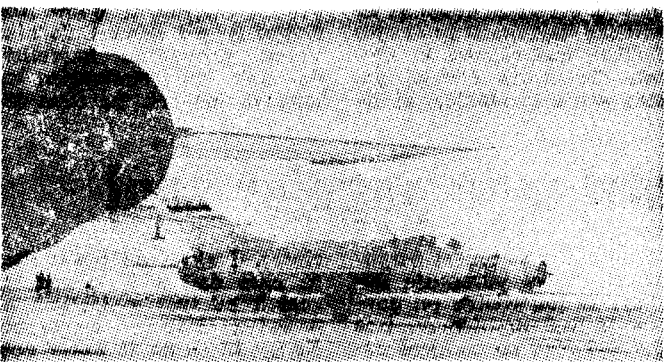
Op. prevajalke: vsa pojasnila in citate v opombah je napisal Adolfo Scalpelli.

2 Mario Pacor, Confine orientale, Milano, Feltrinelli, 1964, str. 162. 3 Prav tam, str. 162. 4 »Proletarska brigada« je bila vključena v redno narodnoosvobodilno vojsko, ki je nastajala vzporedno s partizanskim gibanjem. V novembru 1943 je armada štela 300.000 mož, ob koncu vojne pa 800.000. Gl. Editori Hasamagic, De l'étude de l'histoire de la lutte de libération des peuples de Jugoslavie, Cahiers internationaux de la Résistance, št. 1, 1957, str. 37.

5 Objavljeno v delu Pera Morača, I crimini commessi da occupanti e collaborazionisti in Jugoslavia, durante la seconda guerra mondiale, e L'occupazione nazista in Europa, cit. delo, str. 539. Iz te razprave so vzeti tudi nalednji citati.

NADALJEVANJE

FOTO S PODPISOM

NAJSODOBNEJŠA LOVSKA LETALA, ki letе nekočkrat hitreje od zvoka, so sestavni del oborožitve tudi naše vojske. V prvih povojnih letih smo se morali zadovoljiti z letali, ki smo jih uporabljali med vojno. Ze 1950. leta pa so naši piloti dobili nove lovce domače proizvodnje »S-49«, ki so bili za tiste čase dobri, za sedanje pojme pa so prepočasni. Sedaj imamo reakcijska trenajzna letala, ki jih sami proizvajamo, razen njih pa nabavljamo iz tujine tudi najodobnejša letala-prestrelalce (na zgornji sliki)

SKROMEN USPEH KITAJSKEGA OBISKA

Predsednik kitajske vlade Ču En Laj je te dni obiskal Romunijo in Albanijo, na povratku domov se je ustavil tudi v Pakistanu. Potovanja kitajskega premiera niso več senzacija. Listi jih sicer zabeležijo, vendar ne na tako vidnem mestu. Kitajska diplomatska ofenziva se je ustavila že lani.

Kitajska je doživela v zadnjih dvanajstih mesecih vrsto diplomatskih porazov od Latinske Amerike do Afrike in Azije. Predsednik kubanske vlade Fidel Castro je ostro kritiziral kitajsko vodstvo, ker Kitajska ni hotela prodati Kubi toliko riža, kolikor bi ga Kuba želela. V sporu med Pekingom in Moskvo se je postavil na stran slednje.

V Alžiriji je prišel na oblast polkovnik Bumedien, flirtanja s Pekingom je bilo konec. Alžirija skuša ostati v mednarodnih vprašanjih nevtralna. Novo vodstvo je posvetilo vse svoje energije ureditvi notranjih razmer. Prejšnji predsednik Ben Bela je zapustil zelo žalostno dediščino — Alžirija je bila gospodarsko na robu propada.

V Gani je skupina oficirjev izvedla vojaški udar, odstranila je predsednika Nkrumaha. Do preobrata je prišlo, prav ko je bil Nkrumah v Pekingu. Vsi kitajski strokovnjaki so morali zapustiti Gano. Novo vodstvo je obrnilo jadra na Zahod.

V Indoneziji je skušala lani skupina indonezijskih oficirjev strmoglaviti stari režim in uvesti novega. Dokumenti, ki so jih zaplenili, so pokazali, da so oficirji uživali podporo Kitajske.

Politični obzornik

Nova indonezijska vlada je praktično pretrgala vse stike s Kitajsko, priznala je Singapur, odnosi z Malezijo so se že skoraj normalizirali.

Te dni je odstopil pakistanski zunanji minister Ali Buto. Tuje agencije poročajo, da je bil prokitajski orientiran. Odstranitev Bute je še en dokaz več, da želi Pakistan urediti svoje odnose z Indijo in tako uresničiti sporazum, ki je bil sklenjen letos pozimi v Taškentu.

To je vse negativna bilanca za Kitajsko. Enostransko bi bilo, če bi opozarjali samo na eno plat.

Predsednik Kitajske Liu Šao Či bo v kratkem obiskal tri afriške dežele in sicer Tanzanijo, Zambijo in Mali. Kitajska želi očitno poudariti svoj interes za Afriko. Tu je decembra 1963 tudi začela kitajska diplomatska ofenziva. Še je sveža izjava Ču En Laja, ki jo je dal ob tej priložnosti. Ču je dejal, da je Afrika zrela za revolucijo. Kakšno revolucijo? so se vprašali vsi tisti predsedniki in premieri, ki so že imeli oblast v svojih rokah.

Ko ocenjujemo izjave kitajskih voditeljev, moramo vedno upoštevati to: kitajska gostobesednost je bila vedno ekstremna, nerealistična in absurda. To je pač rezultat popolne izoliranosti Kitajske. Kitajska kultura je najbolj specifična, najbolj kontinentalna. Kitajska je v vsej svoji zgodovini ohranila kontinuiteto razvoja. Asimilirala je vse tuje osvajačce. Mongoli so se izgubili v velikem kitajskem morju, to velja prav tako za Mandžurce.

Kitajski filozofi so razvili teorijo, po kateri je Kitajska središče sveta. In dejansko se je dežela imenovala »cesarstvo središče«. Vse, kar je bilo nekitajsko, je bilo manj vredno, inferiorno.

Evropa je vse do leta 1911, do proglasitve kitajske republike, rezala kruh Kitajcem. Dejansko pa se je velika nacija postavila na svoje noge šele 1949, ko je na Kitajskem zmagala revolucija in so predstavniki starih strank izgubili vso oblast.

Vse do srede tega stoletja je bila Kitajska popolnoma odvisna od Zahoda. Celo marksizem je prišel z Zahoda. Zdaj je prvič, da odloča sama o svoji usodi. Na svet in vse, kar se dogaja po svetu, gleda s svojega zornega kota. Izjave kitajskih voditeljev so agresivne, poteze kitajske diplomacije predimenzionirane. Vendar pa zatrjujejo poznavaleci novejšje kitajske zgodovine, da so bili Kitajci vedno zelo previdni. To je menda dediščina Konfucija — konfucijevski pragmatizem.

Pri tem navajajo predvsem to, da Kitajska ni intervenirala v Vietnamu. In vendar grmi vsak dan proti ameriškemu imperikalizmu. Kitajski zunanji minister Čen Ji je že večkrat dejal, da komaj čaka dan, ko bo Amerika napadla Kitajsko. Res pa je prav nasprotno.

Kitajska si ne želi nič bolj kot to, da do vojne ne bi prišlo. Brez sovjetske pomoči, brez rezervnih delov za letala, s tistim skromnim avtoparkom, s katerim razpolaga, ne more misliti na zmago v vojni. Nihče se ne more boriti z bickili proti tankom.

Kitajska ideja je revolucija. Septembra 1965 je objavil maršal Lin Piao, kitajski minister za nacionalno obrambo, članek z značilnim naslovom: »Živela zmaga ljudske vojne«. Lin Piao pravi, da posebej industrijski Zahod mesta, nerazvite dežele pa vas. V tem grandioznem spopadu bo zmagala vas. Tako je bilo tudi v kitajski državljanski vojni. Kuomintangovci so sedeli v mestih, komunisti so bili na vasi. Uživali so zaupanje izkoriščanih, zato so tudi zmagali.

Ta krvava perspektiva bodočnosti je prej idealizirana projekcija tega, kar naj bi se zgodilo, kot pa nekaj, kar se bo zgodilo. Kitajci veliko govorijo o svetovni revoluciji, vendar so dejansko zelo previdni. Vsak se tako skromen zunanje politični uspehi jim pride prav.

Od obiska v Romuniji Peking nima kaj posebnega pričakovati. Od obiska v Albaniji še manj, Albanija je v Evropi popolnoma izolirana — in vendar je Ču En Laj obiskal Tirano.

Kitajska lahko računa v Aziji na simpatije Kambodže, Burme. Voditelji Severnega Vietnama in Severne Koreje pa že oklevajo. Severni Vietnam dobi največ pomoči iz Sovjetske zveze, ne Kitajske. Peking lahko računa tudi na simpatije KP Japonske in še nekaterih frakcij v Indiji, na Cejlonu in še kje.

Od grandioznih načrtov o svetovni revoluciji je ostalo malo. Peking skrbno neguje stike s tistimi deželami, ki so pripravljene sodelovati s Kitajsko. Tako moramo gledati tudi na nedavni obisk Ču En Laja v Romuniji.

Velike besede ne pomenijo vedno velikih dejanj. Kitajska enostavno nima materialnih pogojev, da bi lahko uresničila svoj velikopotezni program. Njen razvoj se je komaj začel.

Dinamika Kitajske vzbuja spoštovanje pa tudi strah. Morda bo strah že kmalu izginil. Obiski v Romuniji, Albaniji in Pakistanu kažejo, kako cenijo v Pekingu že te skromne diplomatske uspehe.

RAZSTAVA O ITALIJANSKEM ODPORNIŠKEM GIBANJU

V petek, 24. junija, so v avli Muzeja ljudske revolucije v Ljubljani odprli razstavo o italijanskem odporiškem gibanju, ki sta jo pripravila dr. Laura Conti in dr. Adolfo Scalpelli iz Milana. Ob prisotnosti številnih gostov sta spregovorila pred otvoritvijo direktor muzeja Franc Krese-Coban in dr. Laura Conti, ki sta orisala pomen in vsebino razstave.

Skladba o streljanju v Kragujevcu

Ob 25-letnici ustrele 7000 domoljubov v Kragujevcu bo znani poljski skladatelj Zbigniew Penhenski komponiral glasbeno delo za simfonični orkester, pri katerem bo sodeloval pevski zbor oziroma recitatorji. Kompozicija bo trajala 15 minut. To glasbeno delo bodo prvič uprizorili 21. oktobra letos, najverjetneje pred spomenikom ustreljenih dijakov in profesorjev v Sumaricah pri Kragujevcu. Predlog za uglasbitev je dal sklad za zgraditev spominskega parka v Kragujevcu.

Kulturni obzornik

Zgodovinska in spomeniška dejavnost na Jesenicah

Pristojna komisija občinskega odbora ZZZB je začela razpravljati o nekaterih važnih vprašanjih in predlogih za bodoče delo na tem področju.

1. avgusta je občinski praznik jeseniške občine. Takrat naj bi predsednik občinske skupščine podeljeval kulturnim delavcem »Ču-farjeve nagrade«, športnikom pa »nagrade Jožeta Gregorčiča«. Za praznik naj bi priredili pohode mladine in športnikov k spomeniku na Obranci in k. Prešernovi koči na Stolu.

Krajevno ZB NOV Dvovje-Mojstrana je predlagalo, naj bi osnovno šolo v Mojstrani poimenovali v »Šolo 16. decembra« v spomin na začetek vstaje leta 1941 v Zgornji Savski dolini. Jeseniško gimnazijo pa bi imenovali po Stanetu Zagorju. Imajo še drug predlog, po katerem naj bi jo imenovali po heroju Lojzetu Kebetu-Stefanu.

Kurirski smuk naj bi prestavili na januar, izvajali pa naj bi ga izpod Beške planine do Javoriškega rovtja.

Spomenik padlim borcem na Javorniku je nujno potreben popravila.

Letos bodo odkrili tudi spomenik padlim na Hrušici. Zelo radi bi videli, če bi urbanisti upoštevali predlog, po katerem naj bi spomenik padlim, ki stoji na prostoru pred železniško postajo, prenesli na grobišče padlih borcev. Okoli njega naj bi uredili park. Oprema se bo treba lotiti dela za vzdrževanje spominske plošče na hrišč meščanske šole, kjer je bila ustanovljena prva partijska organizacija na Jesenicah. Razen tega bo treba prispevati sredstva k postavitvi spomenika v Dražgošah.

KAREL ZORKO

Na lepo urejenih in razvrščenih fotografirskih dokumentih, opremljenih z italijanskim in kratkim slovenskim besedilom, se razgrinja pred obiskovalcem razvoj italijanskega naprednega gibanja, ki mu je Mussolini s svojimi skvadrstmi napovedal krvavo vojno. Razstava nas seznaja s stankami, demonstracijami in fašističnimi pogromi, z nasiljem nad protifašistično usmerjenim prebivalstvom v Istri in drugih priključenih predelih itd. Sledijo dokumenti o vojni in njenih grozotah ter o ilegalnem delovanju naprednih sil proti avanturističnemu Mussolinijevemu režimu. Poglaviti del razstave je posvečen obdobju po padcu fašizma oz. po 8. 9. 1943, ko se je začel

oborožen odpor proti nacistom in fašističnim ostankom. Tu sta nazorno prikazana razvoj partizanstva in njegova organizacija v Italiji. Tu npr. vidimo, kje so bila v jeseni leta 1944 na italijanskih tleh svobodna ozemlja, kakšne so bile struje v odporiškem gibanju, kaj je pomenil odpor za skupni boj zaveznikov itd.

V Italiji je bila ta razstava namenjena — kot je dejala dr. Laura Conti — mladini, ki vse premalo ve o boju naprednih sil med drugo svetovno vojno in pred njo. Nedvomno si jo bodo radi ogledali tudi naši ljudje, saj je to prva razstava pri nas, ki govori o trpljenju in boju delovnega ljudstva v sosedni deželi.

F. S.

Anton Ingolič: Lastovka čez Ocean

Roman Antona Ingoliča »Lastovka čez ocean« (izšel je pri založbi Obzorja v Mariboru v opremi Janca Vidica) je vreden, da ga zabeležimo in opozorimo nanj bralce. Prvič zato, ker je to nov izvirni slovenski roman in je že zato prav, da nanj opozorimo. Predvsem pa zaradi snovi, ki jo pisatelj v njem obravnava. Ingolič je prob »matika slovenskega izseljenstva« in pri sru, saj je potem, ko je sam potoval po zahodni Evropi in prišel v stike s slovenskimi izseljenci, problem slovenskih izseljencev opisal tudi v svojih delih. Vprašanja izseljenstva pa se je lotil tudi v svoji najnovejši knjigi, v romanu »Lastovka čez ocean«. Le da je tu segel v svet slovenskih izseljencev v Ameriki, ki jih je tudi sicer že sam obiskal. Seveda Ingolič ni znanstvenik, ki bi ta problem znanstveno proučeval. Ingolič je pisatelj, ki je

v umetniški stvaritvi obdelal oziroma orisal ta problem in ga prikazal slovenskim bralcem, katerim je njegov roman namenjen. Ta problem starih in novih izseljencev, njihovega trpljenja in težav pa je obdelal v zanimivi in prikupno napisani zgodbi, ki bo gotovo všeč številnim bralcem.

»Lastovka čez ocean« se dogaja na jugoslovanski ladji »Lastovka«, ki iz Severne Amerike vozi v domovino skupino naših ljudi. Pisatelj nam te ljudi predstavi, vendar več o njih izvemmo šele v teku obširnega teksta. Iz njihovih pripovedi spoznamo, kaj vse so ti ljudje prestali v Ameriki, spoznamo njihovo trdo življenje in delo in pravzaprav skromen rezultat njihovega desetletja trajajočega garanja v deželi, ki je vse prej kot obljubljena dežela. Med potniki na ladji je tudi slovenska novinarka, ki se prav tako razočarana in notranje prazna vrača

iz novega sveta. Med potniki pa sta tudi mladenič, begunec, ki se je vtihoval na ladjo, da bi se tako vrnil v domovino, in pa vojni zločinec, ki se skriva pod tujim imenom in pod ameriškim potnim listom. Med vsemi tremi osebam pride od konflikta, kakršnega si lahko predstavljamo. Na koncu se vse v redu izteče, za vojnega zločince seveda z zaslužen kaznjijo, ki ga čaka v domovini, kamor ladja po usodnem konfliktu pospešeno hiti. Med vojnjo spozna bralec usodo posameznih ljudi, pa njihova srečanja na ladji, pa tudi smrt delavskega voditelja, ki mu je življenje že dovolj trdo postalo in ki mu tudi sedaj ni dano, da bi se vrnil med svoje ljudi. Tako se v romanu prepletajo opisi usod posameznikov z opisi konfliktov na sami ladji in združujejo v zanimiv, tehtno napisan in družbeno kritičen tekst, ki bralca več ali manj prevzame. Kot rečeno, dajejo zlasti tista poglavja, ki govorijo o usodi naših ljudi v Ameriki, združena z opisi problematike slovenskega izseljenstva — poglavito vrednost teksta. Seveda pa tudi vsi tisti številni povprečni bralci, ki si žele predvsem zanimivih zgodb, ne bodo razočarani. Roman je pisan razgibano, zanimivo in je tudi po svojem zunanjem dogajanju dovolj pester, da bo bralcem všeč. Studija o problemih slovenskega izseljenstva v Ameriki, ki jo pisatelj vpleta v svoj pripovedni tekst, pa je seveda glavna odlika romana.

Ingoličovo delo kot celota seveda ni kakšen velik pripovedni tekst, je pa tehtno in privlačno napisan roman o naših ljudeh v svetu. In zato čestitke smo ga veselili, ne glede na to, da mu zanimiva zgodba pomenila prijetno branje številnim ljubiteljem Ingoličevega pisanja in domače literature sploh.

Nagrada gibanja odpora

Književno nagrado francoskega gibanja odpora so letosodelili Jeanu Francoisu Steinerju za njegovo knjigo z naslovom »Treblinka«. Knjiga, ki pripoveduje o življenju Židov v nemških koncentracijskih taboriščih, je izšla v francoskem tisku številne razprave. Odlomke iz te knjige je pred časom objavil tudi beograjski časopis »Politika«.

Okupatorji so obkolili vas in požigali hišo za hišo

Pravni nasveti

Tov. A. B., Šutna, S. K., Sežana in drugi. Čeprav smo v našem časopisu že večkrat obravnavali vprašanje invalidskega dodatka, stvar še vedno ni povsem jasna. Prizadejmo se spoprijeti, ali sploh imajo pogoje za prejemanje invalidskega dodatka, navajajo, da imajo slabše življenjske pogoje kot njihovi sosedje, ki tak dodatek prejemajo, in podobno. Druge zanima višina tega invalidskega dodatka, precej

stanje in osebne dohodke preživljajo predvsem iz invalidskih prejemkov, izpolnjujejo pa še posebne pogoje. Kateri so ti pogoji?

Predvsem je treba vedeti, da imajo pravico do invalidskega dodatka vsi vojaški vojni invalidi od I. do V. skupine ne glede na starost in pridobitno zmožnost. Vojaški vojni invalidi nižjih kategorij in uveljavljeni družinski invalidi pa le, če so stari nad 55 let

sov o otroškem dodatku. Vdova invalida, ki je do smrti prejemala dodatke za postrežbo in tujo pomoč, ima pravico do invalidskega dodatka, ko dopolni starost 45 let, če izpolnjuje splošne, prej navedene pogoje (da ni v delovnem razmerju, da ne prejema pokojnine itd.).

Člen 29 zakona o vojaških vojni invalidih določa, da je invalidski dodatek odvisen od skupnega osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti in drugih dohodkov upravičenca in njegovih družinskih članov, zakonec, otrok in staršev, ki ži-

de na upravičenca skupaj z njegovo ožjo družino.

Vprašanje, kako se računa dohodek od kmetijske dejavnosti, povzroča prav tako precej nejasnosti, čeprav je to v zakonu točno predpisano. Odločen je za presojo je katastrski dohodek preteklega leta, povečan štirikrat, če je zemljišče oddano v zakup delovni organizaciji, pa dvakrat. Če gre za invalida ali uveljavljenega družinskega invalida, ki se sam preživlja, se pri odmeri dodatka vzame nepovečan katastrski dohodek. Tako ugotovljen katastrski dohodek (povečan štiri-

Invalidski dodatek, ugotavljanje pogojev zanj

nejasnosti pa povzroča ugotavljanje pogojev za invalidski dodatek v zvezi s kmetijskim zemljiščem. Naj zato navedemo v kratkem bistvene zakonite določbe glede invalidskega dodatka, kakor jih vsebuje zadnja redakcija zakona o vojaških vojni invalidih.

Najprej o tem, kdo ima pravico do invalidskega dodatka. Pravico do invalidskega dodatka imajo tako uveljavljeni osebne kot uveljavljeni družinski invalidi, torej osebni invalidi ter vdove in matere padlih borcev. Seveda pa le tisti, ki se gledajo na premoženjsko

(moški) oz. 50 let (ženske) ali pa so popolnoma pridobitno nezmožni. Izpolnjeni pa morajo biti še nadaljnji pogoji: da niso v delovnem razmerju, da ne opravljajo samostojne dejavnosti, da ne dobivajo pokojnine in da niti sami niti njihovi družinski člani nimajo skupnega osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti, ki bi presegal 5500 din mesečno na družinskega člana. Za otroke še posebej velja, da imajo pravico do invalidskega dodatka, če poleg navedenih pogojev glede starosti in šolanja izpolnjujejo pogoje iz predpi-

vijo z njim v skupnem gospodinjstvu. Prav vprašanje dohodkov iz kmetijstva pa povzroča največ problemov. Kot redni dohodek so mišljeni dohodki iz delovnega razmerja, od opravljanja samostojne dejavnosti, dohodek od premoženja in stavb, štipendije itd. Če živi upravičenec do invalidskega dodatka na kmetijskem zemljišču soročnikov (bratje, sestre, tašča), ki so lastniki zemljišča, se smatra za dohodek od kmetijske dejavnosti sorazmeren del na tem zemljišču doseženega dohodka od kmetijske dejavnosti, ki odpa-

rikrat, dvakrat ali nepovečan) se nato deli z 12 meseci, ta znesek pa spet s številom na posestvu živčnih družinskih članov in se na ta način dobi dohodek, ki mesečno odpade od kmetijstva na enega družinskega člana. Ta dohodek ne sme presegati 5500 din na družinskega člana, če naj upravičenec dobi invalidski dodatek. Če pa je kmetijsko zemljišče oddano v zakup delovni organizaciji, da bi postalo po lastnikovi smrti družbeno lastništvo, se šteje za osebni dohodek mesečni znesek zakupnine.

— tednik vzhodne Slovenije — Naklada okrog 13.000 — List pošiljamo tudi v inozemstvo, izseljencem in sezonskim delavcem.

— komercialno-reklamni oglasi za prodajo industrijskega blaga za devize

— komercialno-reklamni oglasi za prodajo traktorjev in drugih lažjih kmetijskih strojev za zasebne kmetovalce

Uprava: Murska Sobota, Kidričeva 4

INÉPÚJSÁG

VESTNIK

tednik Madžarov na Slovenskem v nakladi okrog 2000 izvodov — List pošiljamo tudi v zamejstvo, zlasti na Madžarsko.

NOČNI NASKOK

Bilo je v začetku julija 1943. V štabu 1. dalmatinske brigade so že vedeli, da je treba v kratkem pričakovati kapitulacijo Italije, in da bodo nekatere enote z Vrhovnim štabom krenile proti Dalmaciji

Naša naloga nam je bila povsem jasna. S pobočji Ozren planine, kjer smo se takrat zadrževali, bomo prešli reko Bosno, nato pa zavili čez Mrkonjić grad na Dinaro, kjer bomo dobili nove naloge. Spotoma bo 1. proletarska brigada, pri kateri je bil tudi Vrhovni štab, napadla Nemilo, kjer je bil most čez reko. Naša dva bataljona bosta naskočila Begov Han, severno od nas pa bo reko prešla 7. divizija.

dela vasi, kjer naj bi bila, kot so nam rekli, železniška postaja.

Priganjal sem borce, naj gredo hitreje. V taki temi se je bilo težavno znajti in smo se kar zdrznili, ko smo nepričakovano prišli do železniške proge. To nas je nekoliko presenetilo, ker nismo imeli v načrtu, da bomo šli prav v vas. Zaustavili smo se, da bi ugotovili, kam smo pravzaprav prišli.

Kakih sto metrov pred sabo slišimo govorjenje. Vprašamo:

smo jih. Sicer pa se itak niso nameravali boriti z nami. Počutili so nam tudi to, da je v njihovem bataljonu kakih petnajst ustašev, ki se bodo bržkone trdovratno borili. So pa na postaji.

Če smo zabredli že tako globoko, zakaj bi se potem umikali? Šli smo dalje. Vodi nas je neki domobran, ki nam je prav rad vse povedal, kar nas je zanimalo.

Dež je nekoliko ponehal, je pa še vedno rosilo. Tišina me je vznemirjala. Če nam niso postavili kakšne pasti? Tedaj smo prišli pred bunker. Pozvali smo posadko, naj se nam vda. Domobran, ki je bil z nami, jih je začel po imenih klicati in vabiti, naj stopijo ven. Tako se nam je vdalo še dvajset domobranov.

Pred postajo pa je zaropotalo. Oglasile so se tudi brzostrelke. Nato je streljanje potihnilo in smo slišali namestnika Marka, kako je poveljeval: »Takoj vsi ven, vendar brez orožja!«

Medtem je prispela še neka četa 1. bataljona z ujetniki. Pohitili smo k postaji, kjer se je pod svetilkami zvrstila precejšnja skupina domobrantskih vojakov. Priključili so se jim še oni, ki smo jih bili našli na progi.

Pripeljali so nekega nadporočnika, ki od samega strahu ni znal več govoriti, nazadnje pa je le izjecljal: »Ustaši in komandant bataljona so z drezino ušli proti Žepču.« Nekje smo staknili še tri mlade oficirje, iz katerih pa nismo ničesar izvele. Nato smo se po telefonu razgovarjali z Žepčom in dežurnemu ustašu zagrozili, da bomo kmalu tam.

Ko sta se zbrala oba bataljona, smo v štab brigade poslali kurirja s sporočilom, da smo

zavzeli Begov Han, ujeli ves domobrantski bataljon in zaplenili mnogo hrane in opreme. Štabu smo predlagali, naj čimprej pride k nam. Nato smo čete poslali na položaje, da bi lahko mirno izpraznili skladišča in vojni plen spravili čez reko.

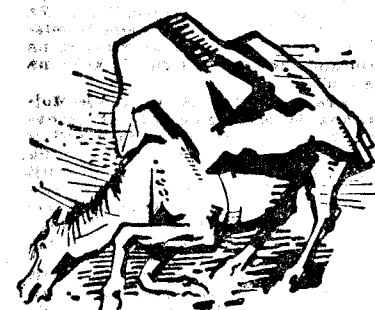
Zraven postaje je stal čez reko železniški most, po katerem se je prišlo v vas Šeriče. Pred postajo pa smo opazili lokomotivo, ki je bila pod paro, s štirimi ali petimi praznimi vagoni. Reke nam ne bo treba bresti, kot smo imeli v načrtu. Sklenili smo, da bomo železniški most usposobili za prehod. Ves material smo naložili na vagon in ga odpeljali v Šeriče. Medtem ko sem pregledoval pisarno komandanta bataljona, sem tam našel poročilo o nas, kako se približujemo reki Bosni, in znano tirnico s Titovo sliko.

Tedaj je prispel štab brigade. Prek železniškega mostu smo položili deske, da bi čezenj lahko šli tudi borci in živina.

Komandant 1. bataljona Bogdan, nekdanji strojevodja, pa je lokomotivo z vagoni vred z vsvo hitrostjo pognal proti Žepču. Nekaj minut kasneje smo v tisti smeri zaslišali prasketanje ročnih bomb. Vlak so bržkone napadle zasede 7. divizije, ki je šla čez Bosno desno od nas in s katero tedaj nismo imeli zveze. Ko smo v daljavi zaslišali ropotanje nemškega oklopnega vlaka, smo hitro krenili čez most na drugo stran reke, še prej pa smo zažgali železniško postajo in barake zraven nje.

Zavzete Begovega Hana je bil redek primer, kako je moč osvojiti kako naselje skoraj brez predhodnih podatkov in kake temeljitejše priprave. Takrat smo ujeli 260 vojakov in oficirjev, zaplenili pa 15 puškomitraljezov, 200 pušk, 15 brzostrelk in mnogo municije.

DIMITRIJE VOJVODIĆ

Jože Marinšek

Najnovejše modele tkanin za polatne dni je pripravila za vas

Modna hiša

LJUBLJANA - MARIBOR

prodajni servis
LJUBLJANA - MARIBOR

ZLOČIN V ŽIROVNICI

V zgodnjih jutranjih urah 1. julija 1942 je okupatorjeva soldateska izvršila smrtno kazen nad 28 talci, katere so prepeljali iz begunjskih zaporov. Sicer so jih prepeljali 29, vendar se je eden od njih rešil s tem, da se je z zvezanimi rokami pognal čez obcestni zid in zdrčal po strmini v strugo potoka Završnice, ter se v vodi skrili, še preden so se Nemci zavedli od presenečenja. Čeprav so ga iskali, je bil tako skrit, da ga niso našli in se mu je tako posrečilo, da se je rešil in pobegnil k partizanom.

Ta pokol so Nemci izvršili kot »povračilno akcijo« zaradi požiga železniškega mostu v Mostah, ki so ga borci Cankarjevega bataljona požgali dva dni prej, to je v noči od 29. do 30. junija 1942. Požig mostu je ohromil ves železniški promet na tej progi za kake tri tedne in povzročil okupatorju veliko škodo in tudi obilo srda. Nemočni so bili, ker so se sabotaže vršile druga za drugo in zato so se masčevali nad ljudmi, za katere so sumili, da sodelujejo s partizani.

Omenjenega jutra sem se podal s kolesom po opravkih v Radovljico in tako sem že med potjo zvedel o zločinu v Mostah. Vest mi ni pustila, da bi ne pogledal in se poklonil mrtvim tovarišem, med katerimi sem nekatere poznal in zato sem šel na kraj zločina. Pravkar so od tam odhajali nekateri nemški oficirji. Prav glasno so se razgovarjali med seboj o »banditih«. Tudi dva policista sta odhajala in le eden, že prileten, s puško na rami je ostal na straži. Ni mi brnil, ko sem hodil od enega do drugega. Tu so ležali z rokami zvezanimi na hrbtu v krvi, ki se še ni strdila pod njimi. Po legi je bilo videti, da so bili nekateri takoj mrtvi, a drugi da so se še mučili v smrtnem boju. Tu je ležalo 28 mrtvih rojakov, ki so bili ubiti zato, ker so verjeli v našo zmago, zmago nad nacizmom.

Presunjen in solznih oči sem se tiho poslavljajal od tovarišev, ki so tu dali življenje za našo svobodo. Ko sem šel mimo stražarja, me je pogledal in po nemško dejal: »No, in kaj vi mislite na to?« Nisem mu ničesar odgovoril, le pogledal sem ga, a še je dodal: »Tudi vojna bi morala imeti svoje meje.« Razmišljal sem, če se je morda v njem le nekaj ganilo, ali pa so njegove besede imele drugačen smisel.

Spomenik žrtvam na obcestnem zidu pri mostu nas vedno spominja na 1. julij 1942.

Srečko Sorli

Za dan borca izleti čez zaliv

Na nedavnem sestanku članov ZB NOV v Portorožu so sklenili, da bodo letošnji dan borca proslavili z izletom na obalo nasproti Portoroža na hrvaški strani. Tja se bodo prepeljali s čolni skupaj z bivšimi borci iz Pirana, tam pa bi se sestali s hrvaškimi tovariši. V ta namen je odšlo nekaj članov, izvoljenih v odbor za ta izlet, na obisk v Umag in Buje. V Umagu so že obljubili, da bo prišlo precejšnje število bivših borcev. Podobno so obljubili tudi v Bujah. Na njihovo pobudo bodo tja prišli tudi taborniki obmorskih občin. Skupno bodo udeleženci poslušali kratek nagovor in program, potem pa bo prosta zabava. V glavnem bodo pripravljali jedila na žaru.

O tej novi obliki dela naših organizacij bomo še posebej poročali.

MC

Malo znana partizanska bolnišnica na Pohorju

Bila je lepa nedelja. Nabasal sem nahrbtnik in se napotil na Pohorje. Sprva sem se namenil le na bojišče Pohorskega bataljona in na Osankarico. Toda tam sem ugotovil, da imam še dovolj časa za pot prek Treh kraljev in do Ruške koče. Vse te točke so znane zaradi partizanske gibanja, ki se je posebno razvijalo prav na tem delu Pohorja.

In ko sem takole korakal po gozdu, v senci kosatih ponorskih smrek, sem nenadoma zgrešil pot. Ves sem bil zatopljen v misli o partizanskih časih in še pod vplivom razstave o Pohorskem bataljonu na Osankarici.

»Pa nič zato,« sem si rekel, »bom pač odkril kakšno novo pot.« Krenil sem dalje skozi gozd.

Kmalu sem prišel do neke kmetije. Naveličal sem se že tavanja po gozdu in odkrivanja novih poti. Nameraval sem vprašati, v kateri smeri naj hodim, da bom dospel do Ruške koče. Toda, na moje veliko presenečenje, vrata so bila zaprta in nikogar doma.

Nisem dosti pomišljal, ampak sem jo naglo ucvrl mimo njiv, preko travnikov nazaj v gozd. Seveda ne na pot, po kateri sem prej prišel, temveč od kmetije proti severu. Bila je to Lepetova kmetija.

Naletel sem na slabo izhoro no pot in krenil po njej dalje. Po slabih desetih minutah hoje sem zagledal med smrekami tri srednje velike barake.

Ko pa sem videl še dva lesena križja in grobova, sem ugotovil, da bo to najbrž tista partizanska bolnišnica »Jesen«, o kateri sem že mnogo slišal, a še nikoli nisem bil tod. In res je bila.

Sestavljajo jo tri manjše barake sredi prostranih gozdov, vse obdane z velikimi smrekami. Seveda sedaj ni tako zakrta kot je bila med vojno, toda vseeno jo je zelo težko najti.

Zgrajena je bila jeseni leta 1944 in ima zato tudi ime »Jesen«. V spodnji baraki, ki je nekoliko večja, sta dve sobi. Pokukal sem skozi priprta okna in v mraku videl lesene pogače, pokrite s senom. V tej sobi so ležali ranjenci. V sosednji, ki pa je nekoliko manjša, so še vidni ostanki lesene operacijske mize.

V drugi baraki, nad to, je bila dvorana in kuhinja, v tretji pa je spalo osebje. Poleg te hišice je bilo urejeno leseno ležišče na prostem, kjer so se sončili ranjenci. Zraven je bil

še bunker, ki je služil kot shramba živil. Njegovi sledovi so še danes dobro vidni.

V bolnišnici »Jesen« so se zdravili ranjenci od decembra 1944 pa vse do maja 1945. Hkrati se je zdravilo 15 do 18 ranjencev. Umrli sta le dva — od tod dva križja nekoliko korakov nižje od glavne barake.

Aprila leta 1945 so se ji Nemci že zelo približali, vendar so pri potoku pod bolnišnico zavili v drugo smer. Leta 1950 so popravili streho, ki se je pod snegom sesula, leta 1961 pa je bila v celoti obnovljena.

Tako sem si ogledal bolnišnico, naredil nekaj fotografskih

posnetkov in se po ozki stezici napotil dalje. Po nekaj minutah hoje pa sem videl v zemlji izkopano precej veliko luknjo. To so bili ostanki zemljanke, ki je bila namenjena za evakuiranje ranjencev, če bi jim pretihla nevarnost.

Jože Marinšek

RAZVOJNA POT VOJAŠKE TEHNIKE

Pri izpopolnjevanju sedanjih in iskanju novih inženirskih strojev morajo upoštevati predvsem lastnosti in učinek jedrske oborožitve ter spremembe v načinu vojskovanja. Zato posvečajo največjo pozornost strojem za gradnjo cest in za razna zemeljska dela — da bi se enote lahko premikale iz kraja v kraj in da bi bile varne pred orožjem za množično uničevanje.

V prvih letih po končani drugi svetovni vojni so v Združenih državah Amerike uporabljali v inženirskih enotah zvečine enake stroje, kot jih imajo v gradbeništvu. V nekaterih primerih so jih prilagodili za opravljanje posebnih vojaških del: poskrbeli so, da bi lažje premagovala vodne ovire in težko dostopno zemljišče, povečali so jim hitrost in obseg vožnje, pri kabinah so napravili še en izhod, vanje pa so vgradili tudi klimatske naprave, da bi posadki bilo udobneje itd.

Že 1950. leta so v ZDA začeli uvajati posebne stroje, ki se od onih, ki jih uporabljajo v gradbeništvu, bistveno razlikujejo. Ti stroji lahko, razen običajnih, opravljajo tudi posebna dela, ki prihajajo v poštev v primeru nove vojne. Pri njihovem konstruiranju so največjo pozornost posvečali vsestranski uporabnosti, hitrosti, zaščiti pred jedrsko in kemijsko nevarnostjo in prevozu po zraku. V to vrsto strojev spadajo univerzalni inženirski vlačilci, ki so jih opremili z najrazličnejšimi priključki. Skoraj 40 % vseh sestavnih delov je iz aluminijevih zlitin, zato tehtajo vlačilec le 9072 kg in ga

lahko prevažajo po zraku in spuščajo na zemeljsko površino s padali.

Vsestransko uporabljen je tudi buldožer, s katerim mimo drugega lahko prevažajo tudi vojaštvo in material. Njegova značilnost je v tem, da eno os poganjajo z električno energijo, drugo pa s hidromehanično transmisijo. Tuji strokovnjaki menijo, da je s tem olajšan prenos moči na os, ki je najbolj oddaljena od motorja, in da zato ne potrebuje dodatnega motorja.

Kljub temu pa strokovnjaki trdijo, da sedanji stroji še ne ustrezajo sodobnim zahtevam. So preokorni in pretežki, razen tega pa jih ni vselej moč uporabljati na zemljišču, ki so ga zastupili plini ali jedrsko orožje. Zato so se v ZDA lotili novih inženirskih strojev. Nekateri izmed njih bodo usposobljeni za prevoze po zraku in za spuščanje s padali. V vsakem primeru pa bodo univerzalni. To pomeni, da bodo z njimi lahko opravljali različna inženirska dela. Da bi bili odpornejši proti učinku udarnega vala, ki nastaja ob jedrski eksploziji, bo njihovo težišče moralo biti čim nižje, po obliki pa bodo aerodinamični.

Eno izmed takih vozil naj bi bil vlačilec-amfibija, ki bo hkrati buldožer, kopač in transporter za zemljo, lahko pa ga bodo uporabljali tudi za grobo planiranje in čiščenje terena. Vozilo bo gosenično in bo imelo naprave za avtomatsko nakladanje in razkladanje.

V načrtu imajo tudi stroje za vrtnanje in avtomatsko vlaganje rastljin v izvrtane luknje. Po eksploziji vozilo samo odstranjuje material s transporterjem, ki ga ima med gosenicama, in z buldožersko napravo, pritrjeno na zadnjem delu stroja.

Novost bo tudi stroj za utiranje poti vzdolž bregov z nagibom do 20°. Na gradbišče ga bodo prenesli s helikopterjem. Vozilo bodo opremili s pomožnimi priključki, kot so verižna žaga in buldožerska naprava za odmetavanje izkopanega materiala na drugo stran.

Za razčiščevanje zatrtih poti v gozdovih in po mestih, do česar utegne priti v primeru jedrske eksplozije, bodo uporabljali posebna gosenična vozila s tremi poglavitnimi priključki: za utiranje poti, za žaganje večjih debel in za dvigavanje težjih predmetov. Neko drugo vozilo, ki je predvideno v te namene, pa bo imelo še posebno acetilensko napravo za prežiganje večjih kovinskih konstrukcij in verižno žago za rezanje večjih kamnitih blokov, ki jih ni moč dvigniti ali odriniti.

Pripravljajo tudi stroj, ki bi ga bilo moč prevažati po zraku in ki bi ga uporabljali za izdelavo in popravilo poti. Delovna širina stroja znaša nekaj čez tri metre, njegova produktivnost pa tri metre na minuto.

Vsi ti stroji imajo zelo široke gosenice, da bi jih bilo moč uporabljati tudi na mehkih tleh.

PROSLAVE NA DAN BORCA V ZASAVJU

Po vsem Zasavju se v organizacijah Zveze združenj borcev NOV kar najbolj skrbno pripravljajo na praznovanje 4. julija — dneva borca, saj sovpada letošnje praznovanje s proslavljanjem 25-letnice začetka oboroženega upora proti okupatorju.

V Hrastniku so slavje združili z občinskim praznikom — 3. julijem in dnevom slovenskih rudarjev — 3. julijem. V tej zasavski občini bodo v okviru praznovanja odprli 2. julija nove prostore za Muzejsko zbirko NOV v šoli Ivana Cankarja, nato pa bo pred spomenikom na Trgu revolucije komemoracija, med katero bodo položili vence k spomeniku, spomin padlih pa bodo počastili tudi partizanske patrulje, združeni pevski zbor in hrastniška godba na pihala. Na večer pred praznikom bodo po vseh okoliških vrhovih zagoreli kresovi, znane partizanske kraje pa bodo obiskale patrulje članov ZB. Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Hrastnik pa bo pripravil 3. julija izlet z 12 avtobusi v Kočevski Rog in v partizansko bolnišnico Franjo. Sicer pa bodo na Kalu in na Gorah med prazniki še tradicionalna srečanja delovnih ljudi in borcev iz Hrastnika.

Tudi v Trbovljah pripravljajo na čast 4. julija — dneva borca — več prireditev. Občinski odbor ZB NOV Trbovlje pripravljajo skupaj s krajevnimi združenji srečanje borcev na Podmeji nad Trbovljami; krajevo združenje ZB NOV »Vladimir Iljič-Lenin« pa bo pripravilo srečanje na Vrhu pri Domu revirskih in savinskih borcev NOV. Na večer pred praznikom bodo tudi v Trbovljah in okolici zagoreli kresovi, na pot pa bodo odšle tudi patrulje članov ZB NOV in spotoma obiskale znane partizanske kraje v občini.

Kaj pa pripravljajo v Zagorju ob Savi? Že v soboto, dne 18. junija, so se začela tekmovala

na članov sindikalnih podružnic za prehodni pokal prvoborca Slavka Pintarja-Robina; v nogometu, kegljanju, šahu, streljanju, plavanju, namiznem tenisu in odbojki bo nastopilo 50

moštev sindikalnih podružnic. 2. julija bo na progi od spomenika v Orehoviči do spomenika revolucije v središču mesta štetni tek mladinskih in članskih ekip za prehodni pokal. 3. julija popoldan pa bodo odšle na pot številne patrulje članov Zveze borcev, ki se bodo zvečer zbrale na planoti Pleša pod Zasavsko goro, kjer je bila pred petindvajsetimi leti ustanovljena prva zagorska partizanska četa. Ki-

sovske taborniki bodo na Plešah postavili tabor, zvečer pa se bodo ob tabornem ognju zbrali mladi planinci, taborniki, obvezniki predvojaške vzgoje, borci in člani zagorskih delovnih kolektivov. 4. julija — na dan borca — pa bo na Plešah že tradicionalno partizansko srečanje, združeno z vajo obveznikov predvojaške vzgoje ter rezervnih oficirjev in podoficirjev.

-M-

V Ptujju bodo veličastne proslave

Kot povsod po državi, tako se tudi v Ptujju skrbno pripravljajo na letošnje praznovanje dneva borcev, ki bo obenem združeno s proslavo 25-letnice vstaje jugoslovanskih narodov.

Osrednja proslava bo že v soboto zvečer, 2. julija, ko bo v ptujskem gledališkem domu svečana proslava, na kateri bodo nastopili ptujška »Svoboda« ter kulturna ekipa JA ptujškega garnizona in železničarski pevski zbor. Proslava se bo nadaljevala tudi naslednji dan, ko bo v Stopercih, v osrčju Haloz, srečanje starih borcev. Tega sre-

čanja pa se bodo udeležili tudi ptujška mladina ter pripadniki JA, ki bodo šli po poteh Lac-kove čete. Končni cilj bo v Novi vasi pri domačiji ptujškega revolucionarja Jožeta Lacka, katerega so Nemci ujeli meseca avgusta 1942. leta, ga zverinsko mučili in ubili.

Za dan vstaje slovenskega naroda pa pripravljajo osnovna organizacija borčevskih združenj iz Vidma pri Ptujju, ki šteje 59 članov, večje partizansko srečanje pri spomeniku sel-ske čete v gozdu nad Selami,

kjer so nedavno tega odkrili lep spomenik.

Po vsej verjetnosti pa bo letos, ko proslavljamo 25-letnico vstaje naših narodov, tudi drugo srečanje internirancev na Borlu v Haložah, od koder so morali v tistih časih iti v preganjanje in razna koncentracijska taborišča mnogi slovenski domoljubi. Mnogi se niso več vrnili, a tisti, ki še živijo, se bodo po tolikih letih lahko zopet srečali in obujali spomine na tiste hude čase, ki se ne smejo nikdar več povrniti.

F. HOVNIK

Spominsko srečanje v Brestanici

V nedeljo, dne 3. julija 1966 bo v Brestanici spominsko srečanje vseh tistih bivših internirancev in izgnancev, ki jih je pot v brezdomovinstvo vodila skozi rajhenburški — brestaniški grad.

To srečanje bo združeno z naslednjim SPOREDOM:

Ob 9.30 govor in polaganje vencev pred spomenikom

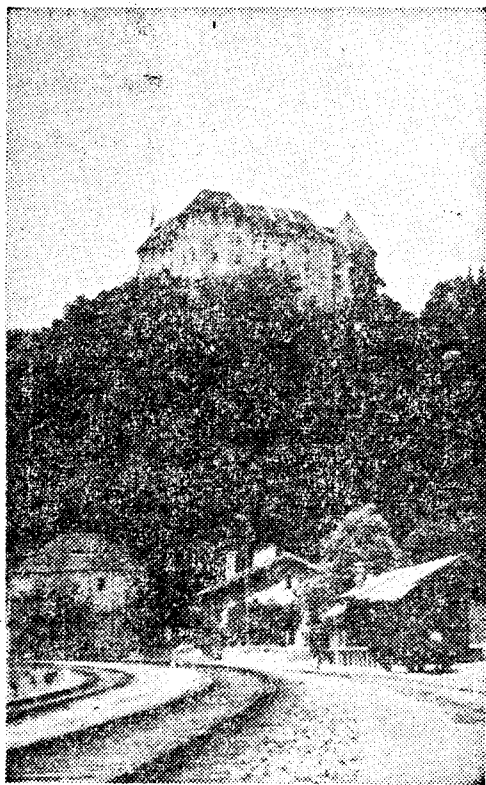
Ob 10.30 otvoritev muzeja izseljeništv, filatelistične razstave in ogled bivšega taborišča na brestaniškem (rajhenburškem) gradu.

Ob 11.30 množično zborovanje, na katerem bo govoril inž. Pavle Zaver.

Navedeni spored bo spremljal kulturni program.

Za tem bo sledilo pravo partizansko rajanje, pri katerem bo sodelovala godba iz bivšega izseljeniškega pasu — iz Kapel pri Brezicah. Vse bivše internirance, konfinirance in pregnance in druge občane vljudno vabimo, da se te prireditve ob 25-letnici izseljeništv udeležite v čim večjem številu.

Ob slabem vremenu bo prireditev v grajskih prostorih.

Ko je bil Jurklošter osvobojen

Nedavno, 9. junija, je poteklo 22 let, ko so borci Kozjanskega odreda napadli močno nemško postojanko v Jurkloštru. Akcija je popolnoma uspešno potekla, saj so jo vodili kot politični pomen na celotnem Kozjanskem, vse med Savo, Sotlo, Voglajno in Savinjo. O tem je nekaj povedal tedanji operativni oficir Albin Resnik-Svoboda, ki zdaj živi v Ptujju.

Čprav smo bili vedno v akcijah, ki pa so bile manjšega značaja ter bolj diverzantskega pomena, smo se tistega dne pred 22 leti odločili, da napademo in osvobodimo Jurklošter. Do te odločitve pa smo prišli, ker sta k nam pribežala dva nemška orožnika, ki sta bila v tej postojanki, in sicer Drobnič ter Gregl ter nam izdala vse vojaške skrivnosti v tej postojanki. Postojanko smo napadli še isti dan v večernih urah, prav v času, ko so žandarji odhajali na večerjo v 150 m oddaljeno gostilno in tedaj niso bili v celoti zbrani v svoji dokaj utrjeni postojanki. Preden

smo sicer napadli, smo prekinili vse telefonske zveze, porušili vse važnejše mostove ter na ceste podirili nekaj orjaških dreves ter tako popolnoma izolirali dostop v ta kraj, ki naj bo odsej partizanski in svoboden.

Prva skupina 16 orožnikov, ki je bila med postojanko in gostilno, se je takoj, ko so zadoneli prvi rafali, predala jurkloštrski skupini, ki jo je vodil komandant »Janoš«. Tudi ni bilo treba dolgo čakati, ko so ostali orožniki pomolili iz svoje utrdbe belo zastavico in znak predaje in že pričeli prihajati na svetlo z dvignjenimi rokami. Partizani so tako ujeli celotno posadko, med njimi tudi znanega »kočevarja«, ki je leta 1942 ustrelil prvega partizana na območju Jurkloštra. Zajeli pa so tudi precej orožja, med drugim 16 mitraljezov, 4 parabole, 60 tisoč nabojev in še mnoge druge vojaške opreme. Ujetnike, ki so ga partizani hudo potrebovali, so odpeljali v Vlahov graben, kjer so potem dobili vsi

ujetniki namesto nemške, partizanske večerje, ki se je prav gotovo še pred nekaj urami niso nadejali.

Čprav so sicer partizani že pred zajetjem orožnikov nad zločincem, ki je pred dvema letoma ustrelil prvega partizana, izrekli pravično obsodbo, so pred izvršitvijo kazni povprašali za sodbo tudi ujetnike in ko so jim prikazali zločin, ki ga je izvršil njihov pripadnik, so se vsi izrekli za smrtno kazen. Drugim ujetnikom so naredili vojaško političen nauk ter jih nato odpeljali v bližino

Sevnice, kjer so jih izpustili. Baje so bili potem vsi tisti obsojeni s strani okupatorja na dosmrtno ječo.

Tako je bil Jurklošter že leta 1944 osvobojen! Partizani so po končani borbi naredili v Jurkloštru velik partizanski miting. Z njimi pa je odšlo tudi več mladih fantov v partizane. Po tej akciji je Kozjanski odred v naslednjih mesecih osvobodil še sedem večjih središč ter iz njih pregnal fašistične krvnike, še preden je Nemčija pred vsem svetom položila orožje.

Franjo Hovnik

Praznik pregnancev v Krškem

Občina Krško praznuje 4. julija občinski praznik. Letošnji praznik bodo povezali s proslavo dneva borcev in 25-letnico izseljevanja ljudi iz teh krajev. V ta namen bo 3. julija v Brestanici srečanje internirancev in preseljenca. Temu srečanju bo predvidoma prisostvovalo več tisoč ljudi.

V počastitev občinskega praznika bo v Krškem pomemben kulturni dogodek. V prenovljeni baročni cerkvi sv. Duha bodo odprli galerijo. V njej bo prvi razstavljal domačin Vladimir Stoviček, akademski kipar.

J. Vajkardu Valvasorju pa bo do poleg hiše, kjer je zadnja leta življenja živel in umrl, odkrili velik spomenik, delo kiparja Vladimira Stovička. Pri znanemu slovenskemu kiparju pa bodo za njegovo 70-letnico življenja in nad 40 let uspešnega dela podelili Valvasorjevo plaketo.

Kulturne proslave in športna srečanja se bodo vrstila od 25. junija do vključno 4. julija. Med drugim bo v Krškem gostoval 30. junija invalidski pevski zbor iz Ljubljane. Za pokal mesta pa bo tradicionalni tek po ulicah Krškega.

D. K.

To je bilo res veliko doživetje

Zahodnonemški novinarji, ki so na povabilo zveznega odbora ZB NOV prišli 1. junija v Jugoslavijo, so bili pri nas osem dni.

Po enodnevnem bivanju v Ljubljani so odpotovali v Zagreb. Tam so si ogledali tovarno težkih strojev »Prvomajska«, kjer so se pogovarjali tudi z delavci o delavskem samoupravljanju. Ogledali so si tudi Inštitut za nuklearno raziskovanje »Rudjer Bošković«, dalje delavsko univerzo »Moša Pijade« in Skupščino mesta Zagreba.

Četrtega junija je skupino novinarjev antifašistov iz ZR Nemčije sprejel član zunanjepolitičnega odbora Zvezne skupščine Josip Džerdja, ki jim je raztolmačil stališče SFRJ glede neurejenih zadev med ZR Nemčijo in Jugoslavijo. V odgovorih na njihova vprašanja jih je seznanil z iniciativno Jugoslavije za zagotovitev miru v Evropi in na vsem svetu in za zblíževanje Vzhoda in Zahoda.

Isti dan so goste iz ZR Nemčije sprejeli v zveznem sekretariatu za zdravstvo in socialno politiko, kjer so jih seznanili z našo zakonodajo za borce. Zahodnonemški novinarji so položili tudi venec na grob neznanega junaka na Avali. Na sprejemu v uredništvu glasila ZB NOV Jugoslavije 4. jul. so jim raztolmačili vlogo tega lista.

Generalni sekretar zveznega odbora ZB NOV Ivan Božićević, ki jih je tudi sprejel, jih je seznanil z vsestransko dejavnostjo naše Zveze. V prostorih Zveze novinarjev Jugoslavije so se sestali s predsednikom komisije za sodelovanje z novinarskimi organizacijami Zahodne Evrope Josipom Dežančičem in se pogovorili s predstavniki RTV in beografskega tiska. Obiskali so tudi zvezni inštitut za rehabilitacijo.

Dan pred odhodom iz naše države so obiskali Kragujevac. V občinski skupščini, kjer so jih sprejeli, so bili prisotni zastopniki občinskega odbora ZB NOV, občinske skupščine, mestnega komiteja ZKJ in prosvetnih delavcev Kragujevca. V daljšem razgovoru z vsemi, z obiskom muzeja in spominskega parka ustreljenih rodoljubov v Sumarcih, so do dobrega spoznali našo narodnoosvobodilno borbo, a še posebno jih je pretresel opis tragične, toda junške smrti 7000 rodoljubov iz Kragujevca, ki so jih nemški nacisti pobili 21. oktobra 1941. Počastili so tudi spomin na vse te žrtve ob njihovih skupnih grobovih.

Iz njihovih besed ob odhodu iz Jugoslavije posnemamo: »To je bilo res veliko doživetje. Še nikoli nismo v tako kratkem času videli in izvedeli tako veliko. Niti misliti nismo mogli, da živite in delate tako naglo. — To, kar se dogaja pri vas, je povsem novo in zasluži posebno pozornost vsakega poročevalca. — Zanimalo nas je vse in naša vprašanja so bila morda preveč nadležna in številna, toda moralo je tako biti, ker je naša dolžnost, da vzemo čimveč o vašem življenju in delu. Smo pač novinarji in smo bili tudi tu v službi.«

Partizansko slavje v Hruševju

V Hruševju pri Postojni bodo v nedeljo, 3. julija, odkrili spomenik osemnajstim padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja tega kraja. Slovesnost je povezana s partizanskim srečanjem ob dnevu borca, namenjena pa počastitvi 25. obletnice vstaje naših narodov. Po slovesnem zborovanju bo kulturni program, ki ga bodo izvajali: oktet iz Postojne in Podnana, kvintet iz Prestranka, godba na pihala iz Postojne, kulturna skupina JLA in domača osnovna šola.

Spomenik stoji ob starí šoli,

ob njem pa bo lepo urejen spominski park. Pri urejanju parka in pri pripravah na to prireditev so domačini veliko prispevali s prostovoljnim delom, na pomoč jim je prišla KZ Postojna s prevozi.

Prebivalcem Hruševja se misli — ob pripravah na nedeljsko partizansko srečanje — bolj kot sicer vračajo 20, 25 in več let nazaj. Vračajo se v tiste burne dneve naše zgodovine, ko so — brez izjeme — vsi začeli delati za NOB. Vsak je dal večji ali manjši delež — spremljali so partizane kot vodilni, zbirali hrano in orožje, mladina je raznašala partizansko pošto. V brk vojaškemu prometu so s partizani prirejali mitinge pri Ogrizku, »pri Pirotu«, pri Jošču, prav ob glavni cesti.

In napisane akcije hruševske mladine! Kdo se ne spominja 29. novembra 1943 (AVNOJ), ko so bile vse ceste, zidovi ob njej, plotovi in stebri popisani z gesli. Janko, Polde, mali Matko, Danilo in drugi so bili vso noč na delu. S polnimi »kantami« barve so pred bližajočim se vojaškim vozilom stekli pod bržino, ko je vozilo odrdalo naprej, so bili s čopiči spet na cesti.

Koliko drobnih spominov bo po skorajšnji pozabi spet oživel ob partizanskem srečanju v nedeljo!

Zal pa ne bo več med nami osemnajstih tovarišev, ki so dali vse, svoje življenje, da bi mi živeli. Njim velja ob tem dnevu prva in glavna misel domačinov; njim se bodo poklonili z vsem spoštovanjem.

Ogrizek, Tominc, Lumbar, Bizjak, Kristan in tovariši... vsem smo veliki dolžniki. V temelje svobode teh naših krajev so vgradili sebe, svoje veliko srce, svojo ljubezen do našega naroda, do našega jezika, ljubezen do naših polj, gozdov in gmajin.

Kod vse so bili, trpeli in omahili: Ludvik in Dražgošah — v Bičkovnem vodu, v Begunjah, v Mauthausnu, mladi Edward na Mošenjski planini, Lumbar je omahnil pred svojo rojstno hišo, Kristan — prekmorec nekje v bosenskih gozdovih, Miroslav pri Črnem vrhu...

Danes, ko jim odkrivamo v domačem kraju skromno spominsko znamenje, nam bolj resnično kot kdaj prej zvane besede velikega pesnika:

»Ker ni vas več, zato ste vsepovsod, saj smrt vas je življenju darovala...«
M. P.

Prisrčno in toplo srečanje

Dne 18. junija so se po dvindvajsetih letih ponovno srečali nekdanji komandanti in komisarji ter borci kamniško-zasavskega odreda ter si segli v roke. Pripravljali odbor je povabil tudi nekaj vidnih funkcionarjev, ki so med NOB ustanavljali odred, toda na žalost se nihče ni odzval vabilu. Vseeno je bilo srečanje prisrčno in toplo. Udeležil se ga je tudi tovariš dr. prof. Ante Fiamengo, nekdanji komisar, ki je prišel za to priložnost v Ljubljano.

Namen srečanja je bil, pogovoriti se o bodočem delu in izvoliti stalen odbor odreda, tako kot so to naredile že druge

enote. Res so izvolili upravni odbor, ki šteje 15 članov. Ta bo deloval po komisijah. Predsednik komisije za zgodovino in tradicije je postal profesor Edvard Gregorič-Ilija, predsednik gospodarske nekdanji odredni intendant Ivan Omerza, predsednik komisije za socialna vprašanja nekdanji komisar odreda Stanislav Karo-Simo, predsednik komisije za organizacijsko-tehnične posle pa Ivan Rome-Slavko. Večina tovarišev si je sama izbrala komistijo, v kateri želi delati, zato pričakujemo, da bodo zaupanje opravičili.

Predsednik celotnega uprav-

nega odbora je postal nekdanji komandant odreda Tone Poljanšek-Branko, podpredsednik pa tudi nekdanji komandant Ivan Belc-Beli. Tajnik je Alojz Žužek-Tarzan, nekdanji komandant minerske čete. Za častna člana odbora sta bila izvoljena tovariša Mitja Ribičič in generalpodpolkovnik Franc Polglajen-Kranjc. Od njiju pričakujemo bivši pripadniki odreda predvsem moralno pomoč.

Vse posle odbora bodo opravljali na sedežu republiškega odbora ZB NOV Slovenije, Beethovnova 10, v sobah št. 1 ali 6.

A. Z.

Silvaprodukt

GOZDNO GOSPODARSKO PODJETJE
LJUBLJANA, DOLENJSKA 38

ČESTITA

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN NEKDANJIM BORCEM
ZA 4. JULIJ — DAN BORCA!

OBIŠČITE OBRATE

gostinskega podjetja Črnuče

- gostilna »ROGOVILC« Črnuče — topla in mrzla jedila
- gostilna »STADION« v Ljubljani, na Titovi 84
- gostilna »BEŽIGRAJSKI HRAM«, v Ljubljani, Hranilniška 1
- bife »SIBENIK«, v Ljubljani, na Titovi 45,
- bife »RAŠICA«, v Ljubljani, na Titovi 166

PRIPOROČAMO SE ZA CENJENI OBISK. SOLIDNA POSTREŽBA, ZMERNE CENE
ČESTITAMO ZA DAN BORCA!

»Šešir«

ŠKOFJA LOKA

ČESTITA

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
ZA 4. JULIJ — DAN BORCA!

DAMSKI IN MOŠKI KLOBUKI PRIZNANE KVALITETE

Exportprojekt

LJUBLJANA
CANKARJEVA 4

PODJETJE ZA KOMERCIALNO IN
TURISTIČNO PROPAGANDO

• ČESTITA
ZA DAN BORCA —
4. JULIJ

Komunalno podjetje »SNAGA«

LJUBLJANA — POVŠETOVA 6

- ČIŠČENJE IN PRANJE ULIC
- SKRB ZA SNAGO
- ODVOZ SMETI IN OSTALA KOMUNALNA DEJAVNOST

OBLAČILA IDEAL

- Proizvajamo ženske in moške plašče, kostime in ženske obleke.
- Cenjenim kupcem priporočamo naše kvalitetne proizvode, ki jih lahko kupijo v vseh konfekcijskih trgovinah

Nova
Gorica

»VOLNA«

INDUSTRIJA VOLNENIH
IZDELKOV LAŠKO

PROIZVAJA:

- mikane in česane tkanine za ženske in moške plašče, obleke, kostime, sakoje in volnene odeje
- Posebno znani so tweedi, cibellini in bukletji
- Novost je raztegljiva tkanina »HELANCA«, ki se uporablja za smučarske hlače in se izdeluje v vseh modnih pastelnih barvah

Podjetje »VOLNA«, LAŠKO izvaža svoje izdelke tudi v inozemstvo
ZAHTEVAJTE zmeraj in povsod izdelke tovarne »VOLNA«, LAŠKO

TOVARNA
ŽIČNIH
IZDELKOV

IZDELUJE:

- žično platno
- navadna in specialna sita
- kovinsko galanterijo
- transportne trakove
- šlarafija vložke
- pohištvene vzmeti

Žična

CELJE

TOVARNA ESENC IN ETERIČNIH OLJ

Etol

CELJE
IPAVČEVA 18

IZDELUJE:

esence za rum, likerje, limonade, sladoled, peciva —
sadne paste — koncentrirane arome za bonbone — ne-
škodljive barve za pijače in živila — amilni alkohol
za analizo mleka — olje za parfume, kolonjske vode,
mila, kreme in druge kozmetične proizvode — »Bo-
relka« za osvežitev zraka.

Kmetijska zadruga Laško

ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
ZA 4. JULIJ — DAN BORCA

Kooperacijsko sodelovanje z individualnimi proizvajalci — kmetijski odsek, klav-
nica in predelava mesa, avtopark, trgovina z reprodukcijskim materialom.

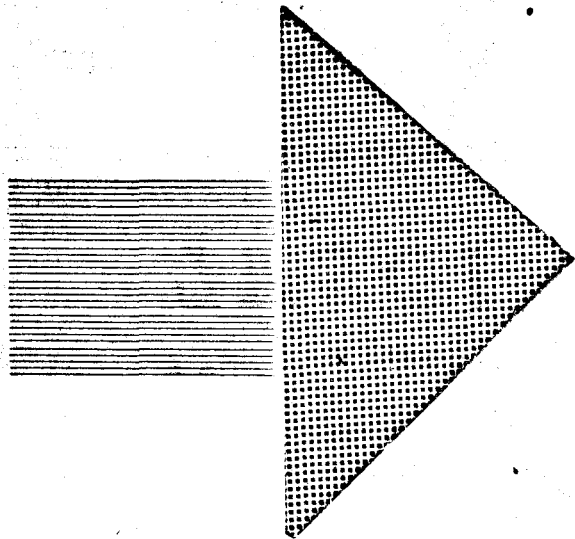
Invalidske delavnice »INDE« VRANSKO

z obrati

izdeluje moško in žensko usnjeno konfekcijo
usnjarna • inštalacije • klekljastvo in vrbopletarstvo

ZA DAN BORCA PRISRČNO ČESTITA KOLEKTIV

»KLIMA« industrija aerotermičnih naprav Celje

- Proizvodnja in montaža termičnih aparatov in naprav
- ventilacijskih aparatov in naprav
- klimatskih aparatov in naprav, ogrevanja
- vodovoda in cevni mrež, termičnih posod
- odvajalcev kondenzata
- prirobnih strojev in konstruiranje vseh v proizvodnjo spadajočih izdelkov in naprav

Za dan borca — 4. julij

čestita vsem članom delovnega

kolektiva in vsem občanom

velenjske občine

Velenjski lignit,
odličen generatorski
premog,
zahtevan premog
za gospodinjstva

RUDNIK LIGNITA VELENJE

CESTNO PODJETJE V LJUBLJANI

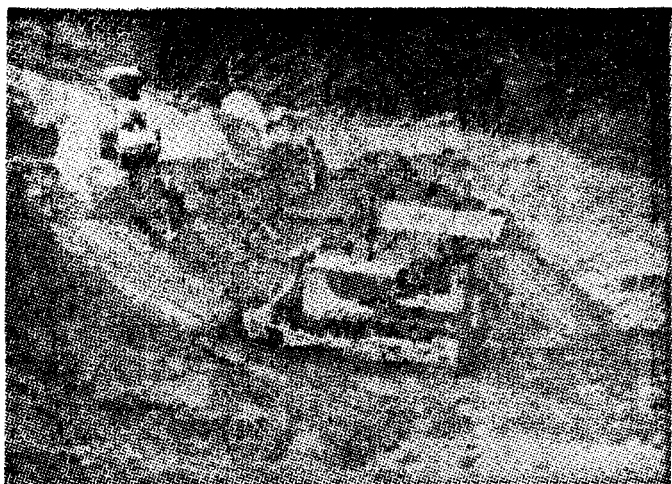
Ljubljana, Stolpniška 10

VZDRŽUJE:

ZVEZNE, REPUBLIŠKE, OKRAJNE IN MESTNE CESTE
NA SVOJEM OBMOČJU

JIH MODERNIZIRA

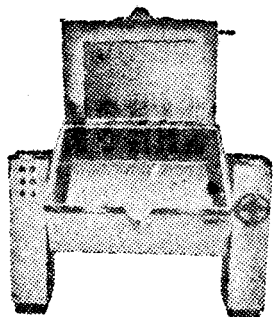
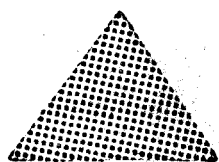
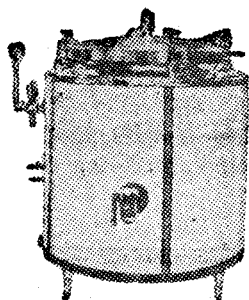
GRADI NOVE IN OPRAVLJA NA NJIH
VSA ASFALTNA DELA

Industrija gostinske opreme

IGO Ljubljana

projektira, izdeluje in montira

vseh vrst opremo za kuhinje, samoposilne

restavracije in gostišča

Trgovsko podjetje

Alpkomerc

TOLMIN

s poslovnimi enotami:

- »GROSIST« Most na Soči
- »NISTRA« Most na Soči
- »TOLMINKA« Tolmin
- »NADIŽA« Kobarid
- »TURIST« Bovec

Obiščite trgovine naših poslovnih enot. —

Prodaja na drobno in debelo.

Prisrčne čestitke za 4. julij — dan borca!

Občinska
skupščina
Ljubljana - Vič
- Rudnik
Ljubljana

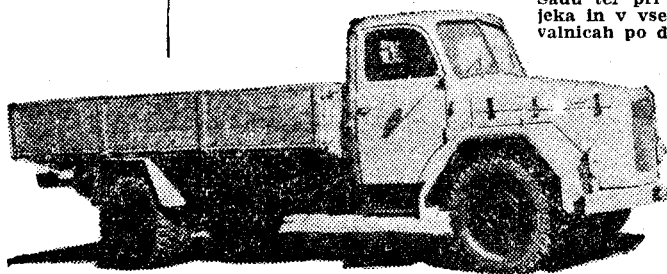
čestita vsem občanom
in nekdanjim borcem,
aktivistom
in
simpatizerjem NOV
za 4. julij,
dan borca

VAŠ PRIHRANEK!

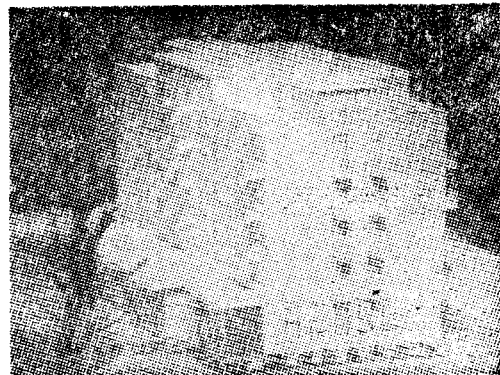

Če kupite za devize
(dolarji, DM, švedske krone, franki, šilingi)
vozila TAM

Kamioni TAM 2000, 2 toni, Diesel motor, 55 KM
(različne izvedbe)
Kamion TAM 5000, 5 ton, zračno hlajen Diesel motor, 85 KM
Kiper TAM 5000 K, trostranski nagib
in druga vozila
Vse informacije v TAM, v vseh prodajalnah TAM
v Mariboru, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu in Novem
Sadu ter pri Brodokomercu Rijeka in v vseh njegovih poslovalnicah po državi

Naj živi 4. julij - dan borca!

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE GROSUPLJE

- PROJEKTIRAMO IN GRADIMO SOLIDNO VSE VRSTE VISOKIH IN NIZKIH STAVB
- GRADIMO TUDI ŠTEVILNA STANOVANJA ZA TRZIŠČE
- IMAMO TUDI LASTNE STRANSKE OBRATE
- VSA DELA IZVEDEMO STROKOVNO IN HITRO

ZA 4. JULIJ — DAN BORCA PRISRČNE ČESTITKE!

»Plama«

Podgrad

Proizvodnja in predelava plastičnih mas

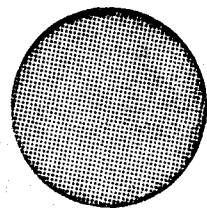
Delovnim ljudem,
borcem NOV
in poslovnim
prijateljem
čestitamo za

**4. julij,
dan borca!**

Občinska skupščina

**Ljubljana -
Moste - Polje**

Ljubljana

*z družbeno političnimi organizacijami
čestita vsem delovnim ljudem, kolektivom ter
občanom za občinski praznik in dan borca -*

4. julij

LESNI KOMBINAT »LJUBLJANA«

LJUBLJANA, LANGUSOVA 8

N U D I

- stavbeno mizarske proizvode vseh vrst
- tesarske proizvode vseh vrst
- montažne stanovanjske hiše
- weekend hišice
- lesene rolete — naravne in barvane — z avtomatom na švedsko vzmet
- platnene zavese v različnih barvah in kvalitetah na samonavijalce med oken-skimi krili ali okovjem na riloge
- vgrajeno pohištvo v vseh variantah

VSE Z MONTAŽO ALI BREZ MONTAŽE

D A L J E

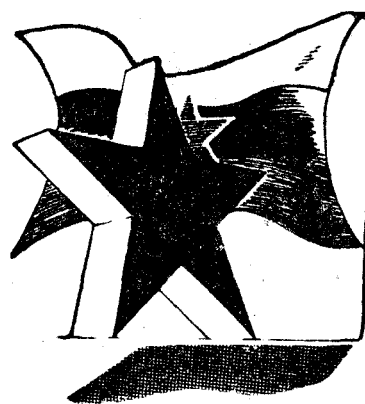
- garniturno in kosovno pohištvo v vseh variantah
- embalažni zaboji vseh vrst
- ladijski pod
- rezan les iglavcev in listavcev vseh vrst
- lesna galanterija

Tuzemstvo in izvoz

Zahtevajte ponudbe!

Združeno železniško transportno podjetje Ljubljana

Transportno podjetje Postojna

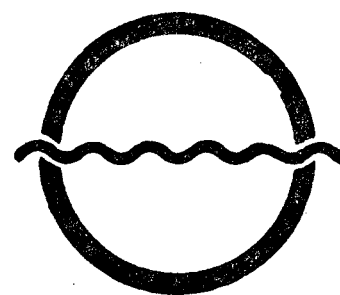
*čestita delovnim ljudem, kolektivom,
poslovnim prijateljem in nekdanjim
borcem ob dnevu borca — 4. juliju*

»15. SEPTEMBER«

TOVARNA CEMENTA IN SALONITA

ANHOVO — SLOVENIJA

SALONIT

ANHOVO

Izdelki salonit:

- valovite in ravne plošče za strehe in fasade
- cevi za vodovode, namakalne sisteme, kanalizacije, ventilacije
- filtrske cevi za industrijo, vodnjake, rudarstvo in
- drugi azbestno-cementni izdelki ter visoko vredni portland cementi

Pesem, ta čudodelka

V založbi Mladinske knjige je te dni izšla v nakladi 1000 izvodov prva plošča partizanske umetne pesmi. Na plošči je 11 posnetkov, večidel samospevov. Tekste Mateja Bora, Jožeta Brejca, Jožeta Udoviča, Karla Destovnika-Kajuha in Korošca so uglasbili znani partizanski skladatelji Marjan Kozina, Karol Pahor, Dragotin Cvetko, Rado Simoniti, Pavel Sivc in France Sturm. Izvajalki sta Nada Vidmarjeva in Bogdana Stritarjeva.

Razveselili smo se je. Razveselili iskreno, kot dobrega, dolgo pričakanega prijatelja. Saj je to plošča naših, partizanskih pesmi, ki so, z izjemo plošč Invalidskega pevskega zbora, tako redki gost v diskotekah naših trgovin.

Kje iskati vzrok za ta dvajsetletni molk?

Zmotno je mnenje, da je partizanska pesem že odigrala svojo vlogo. Bila je simbol revolucije in mora to ostati vse do končne uresničitve (jev, ki si jih je zadala. Posredovati in približevati jo moramo mladim.

Ne smemo je prepustiti pozabi, ne prikrajsati generaciji, ki bodo prihajale, za vso to enkratno lepoto. Pa četudi bo njen prispevek le kamenček v mozaiku naše stvarnosti, ki jo še gradimo, smo storili svojo dolžnost.

Bila je pesem, ki je razveseljevala žalostne, spodbujala malodušne, tolažila nesrečne. Ne pozabimo na to. Pesem mora živeti! Ne dovolimo, da bo postala zgolj zgodovinski dokument. Izrazito razpoloženska pesem, preprosta, iskrena v besedilu in napevu, je našla pod k srcem in prav v tem je njena trajna vrednost.

Minilo je dvajset let. Mnogo se je spremenilo. Zahteve so postale večje, uho razvajeno, želja ne znamo več brzdati. Le malo truda je potrebno. Prislunimo ji s pošteno mislijo, s poštenim srcem in partizanska pesem bo nadaljevala svoje poslanstvo, vzgajala in plemenitila...

V želji, da naše bralce približe seznanimo z neposredimi soustvarjalci umetne partizanske pesmi, s tistimi, ki so jo širili v izredno težkih razmerah, smo ob dnevu borca pripravili razgovor z BOGDANO STRITARJEVO. Prijazno se je odzvala našemu vabilu in nam odgovorila na nekaj vprašanj:

Poznamo vas kot priznano operno in koncertno pevko. Za vami so številna gostovanja na domačih in tujih odrih, koncerti, plošče. Preromali ste domala vso Evropo in mnogi so vam v hvaležnosti za vam tako lastno interpretacijo melodije, močno, živo in čustveno stisnili roko.

Morda bi želeli danes, ko se v pogovoru vračate v obdobje 1943-1945, ki ste ga preživeli v partizanih, spregovoriti o osebi, dogodku, ki je v oblikovanju vaše osebnosti — udeleženke NOB — odigral posebno vlogo. Verjetno bo to — prvo srečanje s partizansko pesmijo...

— S sestro Nado sva odšli v partizane 1943. leta. V tem času je odšlo v gozdove večje število kulturnih delavcev, med njimi tudi skladatelj in glasbenikov. Za kulturno delo so nastali v tem času s prvimi osvobojenimi ozemlji mnogo bolj povoljni pogoji. Nastajale so prve samostojne skupine ali kulturne grupe v okviru enot ali pa povsem samostojne enote. Poleg znanih zborov, ki so jih vodili Janez Kuhar, Drago Korošec, Viktor Mihelčič in Radovan Gobec, so se razvijale tudi kulturniške skupine, ki so prirejale programe, sestavljene iz recitacij, igranja na harmoniko, petja solistov in zborov, igranja skečev in iger. V XV. diviziji je tako skupino vodil Matej Bor. Prvi v tej skupini smo bili France Sturm, Zvonimir Sintič, moja sestra Nada in jaz. Kasneje so se nam pridružili še Jože Tiran, Vladoša Simčičeva, Rado Simoniti in še mnogi drugi. Tako razširjena skupina je nastopala pod imenom »Jasa« in se kasneje razvila v Slovensko narodno gledališče, katerega članica sem ostala vse do osvoboditve.

Mojega prvega srečanja s partizansko pesmijo se še dobro spominjam. Bilo je kmalu po mojem odhodu v partizane. V zaščitenem bataljonu glavnega štaba sva z Francijem Šturmom, obetajočim mladim glasbenikom,

Pesem me je osvojila in ni me več izpustila iz rok. Postala je del mene, kot vse pesmi naše revolucije. Zaživela sem z njimi.

Sedla sem na travo pred kmečko hišo, v kateri je bil nastanjen zaščitni bataljon, in jo prepevala toliko časa, da sem se je naučila. Pozneje smo jo, prav naša kulturna skupina, prvič zapeli in jo širili po vseh brigadah. Njeno zgodovino poznate, postala je naša najbolj znana in priljubljena pesem.

Poslanstvo pesmi, umetnika v času NOB?

— Povedala vam bom le nekaj doživljajev, ki vam bodo najbolj nazorno povedali, kaj je borcu v tistih dneh pomenila pesem. Vse, kar smo doživljali, je bilo neponovljivo. Spominjam se prenekaterih besed zahvalnosti, preprostih, kot je bila preprosta naša pesem — besed in čustev, ki smo jih bili deležni, polnih človeške toplote in ljubezni. Največ, kar smo jim lah-

V SONCU BO HOSTA ZAPELA,
HOSTA IN PESEM BOJNA:
BRAT MOJ, NE SKRIVAJ LICA,
DANES JE VOJNA, VOJNA.

ko dali za vse to, je bila zopet — pesem.

Koloni Francozov, na smrt utrujenih po celonočnem maršu, smo zapeli pesem »Hej brigade!« Težko je popisati. Utrujeni korak je za trenutek obstal, pa takoj živahneje nadaljeval pot;

se s težavo vzpenjali po griču. Vrh so dosegli z zadnjimi močmi. Nada je od utrujenosti padla na obraz. Ko je dvignila glavo, je zagledala okoli sebe vse polno brinjevih grmičkov — in zapela je tovarišem tisto čudovito pesem »Od brinjevih grmičkov hrib je živ...« Nadaljevali so pot.

Miting. Po končanem programu je k Nadi pristopila starejša ženica. Obraz ji je izražal bolečino in prošnjo. »Ali bi prespala pri meni?« Nada se je vabilu odzvala in po dolgem času prespala noč na belem, z ljubeznijo pripravljenem ležišču. Ob slovesu ji je ženica dejala: »Zgubila sem tri sinove in danes, ko si spala pri meni, se mi zdi, kot da so se vrnili vsi trije.«

In kaj mislite o današnjem svetu in ljudem, ki v njem živijo? Morda bi želeli kaj spremeniti? Se počutite danes, ob vsej tej množici »srečnih« ljudi bolj osamljeno kot tedaj? Vemo, da je bilo težko, pa vendar pravijo, da je bilo življenje, ki ga je bilo vredno živeti... In še — ali

nil, le poiskati je treba tiste prave, poštene... Verjemite mi, še vedno sem najbolj srečna v krogu tovarišev iz vojnih dni. Ni jih več veliko. Vsako leto preživim dopust v Strunjanu, med invalidi, vsako leto jim prirejam koncerte in se tako vracam v tiste dni... Tudi mladim prav rada zapojem. Bilo je na bežigradski gimnaziji. Se in še sem jim morala ponavljati. Za koncert popevk na isti šoli je bilo veliko manj zanimanja, so mi povedali. Torej le ni vse tako brezupno, kot pravijo,

Včasih mi je tudi težko. Težko mi je bilo, ko so mi sporočili, da nas je zapustil Marjan Kozina. Veste, za posnetek njegove »Ilove gore« je bilo že vse pripravljeno, a je v zadnjem trenutku zmanjkalo denarja. Police naših trgovin pa se šibijo pod ploščami popevk...

Priganjal naju je čas in posloviť sva se morali. Še in še bi si želela kramljati z njo. Tako prijetno je bilo.

Na premieri Cankarjevega »Kralja na Betajnovi«, ki so ga zaigrali v času prvega zasedanja SNOB na osvobojenem ozemlju v Črnomlju. V glavnih vlogah so nastopili Ema Starčeva, Vladoša Simčičeva, Jože Tiran in Bogdana Stritarjeva (na sliki)

BORCI, obiskujte predstave kinematografov, ki objavljajo svoj spored v TV 15!

KINO CENTER, KRANJ

- 28. junija ob 16. uri — APRILSKA LJUBEZEN, amer. barvni CS film
- ob 18. in 20. — POT STEVILKA 6, švedski film
- 29. junija ob 16. uri — ZMAGOSLAVJE M. STROGOVA, franc. barvni CS film
- ob 18. in 20. — IZ DNEVA V DAN BREZ UPANJA, prem. italijanskega filma
- 30. junija ob 16. uri — BRAVADOS, amer. barvni CS film
- ob 18. in 20. — IZ DNEVA V DAN BREZ UPANJA, italijanski film
- 1. julija ob 16. uri — PARADA POPEVK, zah. nemški film
- ob 18. in 20. — IZPIT VESTI, angl. film
- 2. julija ob 16. uri — STRELEC V ZELENEM, zah. nemški film
- ob 18. in 20. — IZPIT VESTI, angl. film
- ob 22. uri — DEKLE IZ PARME, premiera italijanskega filma
- 3. julija ob 15. uri — LEV, ameriški barvni CS film
- ob 17. in 19. — IZPIT VESTI, angl. film
- ob 21. uri — ZACARANA VAS, prem. sovj. barvnega CS filma
- 4. julija ob 15. in 19. — PLAMENEC ZVEZDA, amer. barvni CS film
- ob 21. uri — STROGO ZAUPNO, IPCRESS, prem. angleškega barvnega CS filma
- 5. julija ob 16. uri — DZUNGLA LEPOTIC, angleški barvni CS film
- ob 18. in 20. — DEKLE IZ PARME, italijanski film
- 6. julija ob 16. uri — MONGOLI, ital.-franc. barvni CS film
- ob 18. in 20. — DEKLE IZ PARME, italijanski film
- 7. julija ob 16., 18., 20. — STROGO ZAUPNO, IPCRESS, angl. barvni CS film

KINO STORŽIČ, KRANJ

- 28. junija ob 18. in 20. — APRILSKA LJUBEZEN, ameriški barvni CS film
- 29. julija ob 18. in 20. — ZMAGOSLAVJE M. STROGOVA, franc. barvni CS film
- 30. junija ob 18. in 20. — BRAVADOS, amer. barvni CS film
- 1. julija ob 18. in 20. — PARADA POPEVK, zah. nemški film
- 2. julija ob 18. in 20. — STRELEC V ZELENEM, zah. nem. film
- 3. julija ob 9.30 — PLAMENEC ZVEZDA, amer. barvni CS film
- ob 16. in 20. — POT STEVILKA 6, švedski film
- 4. julija ob 16. in 18. — LEV, ameriški barvni CS film
- ob 20. uri — IZPIT VESTI, angleški film
- 5. julija ob 18. in 20. — DZUNGLA LEPOTIC, angl. barv. CS film
- 6. julija ob 18. in 20. — MONGOLI, italijanski barvni CS film
- 7. julija ob 18. in 20. — NE DREZAJ NA LOVU, francoski film — kinoteka

KINO SVOBODA, KRANJ

- 2. julija ob 20. uri — POROČNA OBLEKA, poljski film
- 4. julija ob 19. uri — IZ DNEVA V DAN BREZ UPANJA, italijanski film
- 6. julija ob 20. uri — STROGO ZAUPNO, IPCRESS, angleški barvni CS film
- 3. julija ob 17. in 20. — SKRIVNOSTI PARIZA, francoski barvni CS film
- 4. julija ob 17. uri — POD ISTIM NEBOM, jugoslovanski film

KINO KRVAVEC, KRANJ

- 3. julija ob 17. in 20. — PLAMENEC ZVEZDA, ameriški barvni CS film
- 4. julija ob 17. in 20. — V SLUŽBI PANCHIA VILLE, mehiški barvni film

KINO V NAKLEM

- 4. julija ob 17. in 20. — POT STEVILKA 6, švedski film

Po hitrih in velikih vojaških uspehih, ki jih je Hitler dosegel na severu, zahodu in jugu Evrope, kjer je neomejeno zagospodaril, je 22. junija 1941 naperil svoj »Drang nach Osten« proti Sovjetski zvezi. Z nenapovedjo vojne in bliskovitim napadom so nemške vojaške sile v 20 dneh prodirle od 200 do 400 km globoko na sovjetsko ozemlje. To se jim je posrečilo predvsem z udarnimi oklopnimi divizijami na eni strani, na drugi pa zaradi nepripravljenosti Rdeče armade, ki se je začela pod silovitimi udarci strateško umikati vse do znane bitke ob Volgi

oči, v katerih se je zrcalil nečloveški napor, vsa sivina življenja, so za trenutek zablesteli.

le tako jim bo uspelo biti srečen... Mene razveseljujejo vse drobne, prijetne radosti življenja. Toliko je tega, le poiskati je treba in stegniti roko. Tudi ljudje se niso toliko spre-

Bogatejša za drobna človeška spoznanja, predvsem pa vedrejša in manj črnogleda sem se vracala proti domu.

Pesem, ta čudodelka...

MILENA STRANJAR

skladatelj prvega partizanskega samospeva »Materi padlega partizana«, srečala Mateja Bora. Zapel nama je pesem »Hej brigade!«

Tu in tam se je utrnila solza hvaležnosti.

Bilo je med ofenzivo. Pripovedovala mi je Nada, moja sestra. Do smrti utrujeni borci so

»Boj pod Triglavom«

je nova knjiga, ki bo izšla v mesecu juliju letos v založbi

Krajevnege odbora Zveze borcev Gorje pri Bledu

Cena zanjo bo v prednaročilu 33 N. din, kasneje v prodaji pa 40 N. din. Prednaročila sprejema Krajevni odbor Zveze borcev Gorje, do 23. julija t.l.

Knjiga, ki obsega 572 strani velikega formata s 350 slikami, obravnava predvojno življenje, borbo za obstoj med vojno in povojni razvoj Gorij in okolice.

Ljubitelji Gorenjske, predvsem Pokljuke in Mežaklje, vsi, ki vas privlači zgodovina NOB, zlasti pa še prebivalci Gorenjske, izkoristite priliko in pošljite svoje naročilo

KRAJEVNEMU ODBORU ZVEZE BORCEV GORJE PRI BLEDU

Gospodarske organizacije, ustanove, naročajte knjigo za svoje kolektive in knjižnice.

Beseda, ki vzbuja grozo:

V tako imenovani Neodvisni državi Hrvatski so se začele množične aretacije že prvi dan njene proglativne. Prevzeli so poleg tega še zapornike iz stare Jugoslavije, predvsem komuniste. Le-te je Maček uslužno predal novim gospodarjem, Nemcem in ustašem. Preden so izdali nove zakone in uredbe, so pričeli z likvidacijami.

Naglo so ustanavljali zbirna taborišča po šolah, sokolskih domovih, zaporih, skladiščih, na travnikih, sejmskih prostorih in pravoslavni cerkvah. Včasih so samo ogradili prostor z žico v

vkorakali pod okriljem nemške in italijanske armade s Pavelićem v Zagreb. Med njimi je bil tudi Vjekoslav Luburić, kasnejši komandant ustaških taborišč smrti. Ta je še kot emigrant izdelal načrt za taborišče Jasenovac, ki ga je po kasnejšem »študijskem« ogledu nemških lagerjev izpopolnil.

Izbral je močvirnat in često poplavljen prostor med Savo, Lonjo, Uno in Velikim strugom v bližini vasi Jasenovac. Prvo taborišče je vzniklo v Krapju poleti 1941, drugo v Bročicah,

co, kasneje pa s tri metre visokim zidom in pogostimi stražnimi stolpi, bunkerji, jarki in re-flektorji. Sredi terena je bilo jezerce, severno stran je zapiral železniški nasip proge Zagreb—Sisak—Novska, na jugu pa Sava. Na tem koščku zemlje so se začeli množični in najbolj gnusni zločini, kar jih porani zgodovina človeštva.

Poleg omenjene garde so izbrali za krvavi posel največje izrodke, med njimi tudi bivše kriminalce in ubijalce. Luburić je prinesel iz Zagreba klavski nož, ki je bil izdelan po načrtu

njem sredi noči. Na tisoče so jih pokončili na »graniku« in pometal v Savo ali pa žive in zdrave v peči opekarni. Na pojedine in pijančevanja ustaške posadke so obvezno prignali taboriščnike in izvajali nad njimi vivisekcijo.

Ko je bilo zemljišče napolnjeno z grobovi, so odprli na bosenski strani klavnico — tovarno v Gradini. Tu tvori Sava močno koleno z Uno, ki se vanjo izteka, tako da je tu pravi polotok. Vsačane Gradine, ki so bili večina Srbi, so brž likvidirali. Med jasenovskimi taboriščem in Gradino so na Savi montirali splav za dvesto ljudi, ki je z redkimi presledki prevahal noč in dan. Taborišče je smelo imeti do 3.000 ljudi, vse odvečne so pobili. Vsak dan pa so prihajali sveži transporti. Nekateri niso prišli v taborišče, ampak mimo njega v Gradino. Zadnji dve leti sta na njeni brzovlaka iz Zagreba in Zemuna redno pripeljala od šest do osem vagonov žrtev, ki so jih s premikalno potnišnico do savskega brega in od tod s splavom v gradinsko morišče.

Ustaški morilci so celo tekmovali v pokolih. Nagrade so bile pokradene zlate ure, jedilni servisi, denarne nagrade in nakit. Prvo nagrado je prejel duhovnik-frankovec Filipović, ki je poklal v eni noči tisoč dvesto ljudi. Temu okrutnemu zločincu so naše oblasti sodile v Zagreb 1945. Luburić, ki živi sedaj v Franciji, je nekega popoldne pobil sto ljudi; že zadnji teden pred koncem je poklal štirideset žrtev. Bajje je on daroval Paveliću »ogricico«, sestavljeno iz človeških oči. Njegov sorodnik Ljubo Miloš, ki je bil tudi nekaj časa komandant Jasenovca, je zelo rad operiral. Ob prihodu novih je spraševal, kdo je bolan. Te je odbral, oblekel si je zdravniško haljo in razrezal žrtev od vratu navzdol, dostikrat izrezal srce ali drobce. Tudi ta izrodek je padel v roke naše pravice. In tako se vrstijo zver Marić, Matijević, Mandušić, Picilli, Rako, Brkljačić, Marčić, Matković in številni pomočniki, ki so pijani krvi opravljal gnusen posel štiri leta tako rekoč noč in dan.

Najhujši del taborišča je bil posebej ograjen prostor brez zaklona imenovan 3c. Tu so ljudje živeli na prostem. Redčili so jih klavci, lakota in bolezn. Ko so se ustaši odločili opustiti to taborišče v taborišču, mesec

dni nišo dajali tem bednikom hrane. Ostalo je trinajst ljudi. Jedli so travo in meso umrlih tovarišev. Preostale so v Gradini žive zazidali, da so umrli v strašnih mukah.

Interniranci so imenovali taborišče jasenovski pekel. Toda v tem peklu so si ustaši zamislili še hujši pekel. V zgradbi, imenovani »Zvonara«, so imeli zasliševalnico, iz katere se je slišalo noč in dan stokanje in vpitje. Strašno mučenje je redkokdo preživel. Odtod so odnašali žrtve v Savo ali Gradino. Zmrevarjeni moški, ženske in celo otroci so pred smrtjo postali invalidi brez jezikov, oči, prsi, drobčev, spolovil ali celo s tučkom v telesu.

Nenasitni krvniki niso hoteli zaostajati z svojimi nemškimi gospodarji. Omislili so si krematorij, plinsko komoro, kuhanje mila, sežiganje na grmadah, izčrpavanje s težkim delom in gladom. Mate Sulina je izpovedal, da so bili v Jasenovcu stroji za mečkanje teles in žage za razkosavanje. Ob izlivu Une v Savo na bosenski strani stoji še danes veličastna platana, kjer je viselo včasih do petdeset živih ljudi. Pod njimi so koljaci pekli odojke ali raznjice.

Ko je šla vojna h koncu, so hoteli hudodelci zabrisati sledove zločinov. Pričeli so izkopavati brezmejna grobišča v Gradini, sežigati trupla in voziti pepel v Savo. Takoj po vojni je bilo ob

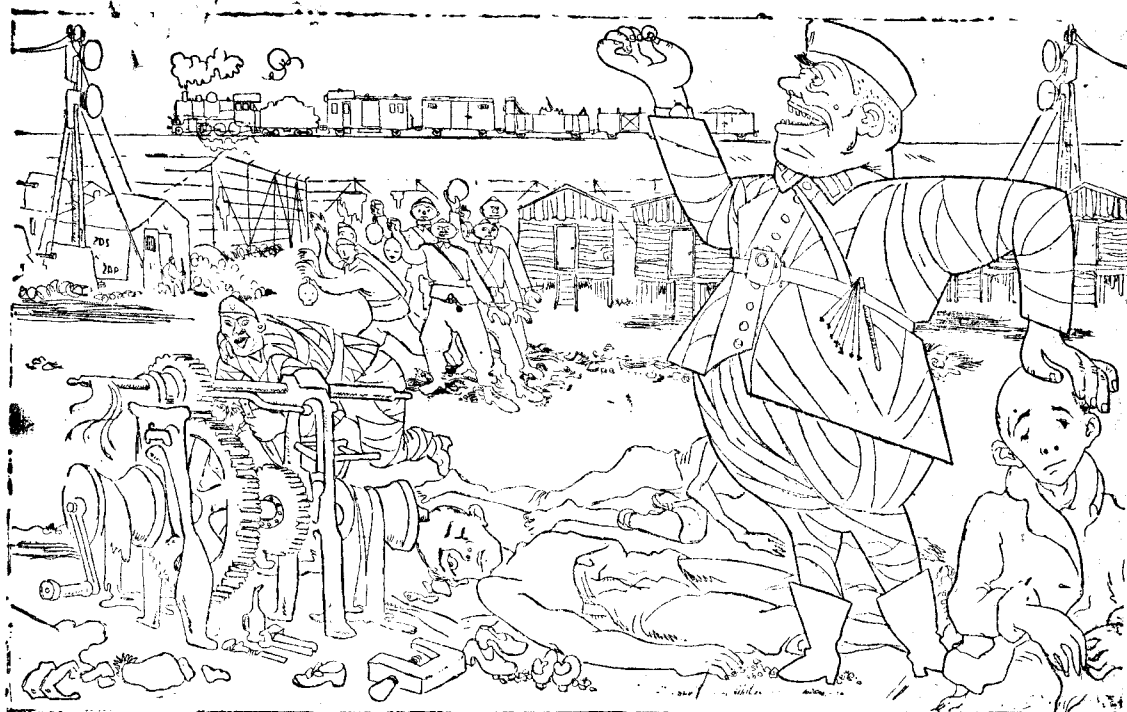
gradinskem bregu v višini do dva metra pepela.

Dan pred koncem so odgnali osemsto žena in šestdeset otrok na gradinsko morišče. Ženske so prepevale, ne da bi slutile, kam jih peljajo. Taborišče je bilo že vse požgano in zaminirano. Zadnji dan, 22. aprila 1945, je ostalo še 1073 taboriščnikov. Popoldne ob pol enajstih so organizirano planili iz taborišča. Ustaši iz bunkerjev so jih kosili z mitraljezi. Isti dan so pobegnili tudi iz obrata »Kožara«. Sodijo, da je preživel ta preboj blizu petdeset ljudi. Ti so se lansko leto, 22. oktobra, sestali v Jasenovcu. Prišlo jih je petintrideset. Med temi je tudi Slovenec Marinšek, ki dela v tovarni Impol.

Mnogo Slovencev leži po jasenovskih in gradinskih poljanah. Nekateri so pozabljeni ali pa ne vemo zanje. Bivši internirane dr. Nikolić bo v svoji knjigi »Taborišče Jasenovac« posvetil poglavje živčim in pobitim Slovincem. Seveda, to poglavje ni popolno in bo treba še mnogo truda pri zbiranju podatkov.

Po vojni je izšlo nekaj del o Jasenovcu. Napisali so jih predvsem bivši logorasi tega pekla. Takih del pa ni nikoli dovolj, ker izrodki fašizma še živijo po svetu in demagoško netijo idejo povračila in sovraštvo med narod.

S. K.

Stane Kumar: Jasenovac — pokol otrok (jedkanica)

višini dveh metrov in postavili nekaj stražarskih stolpov. V ta prostor so surovo gonili vse, moške, ženske in otroke. Njihove žrtve niso bili samo Židje, Srbi in cigani, ampak tudi Hrvati in dostikrat tudi Slovenci. Tu so se znašli vsi sloji, od univerzitetnih profesorjev, umetnikov, uslužbencev pa vse do preprostih delavcev in kmetov. Štiri leta zločinske ustaške vladavine so po vsej NDH neprestano prevajali po cestah in železnici skupine ljudi, odrejane v taborišča, v smrt.

Prva zbirna taborišča so bila: Jadovno pri Gospiću, Slano na Pagu, Caprag pri Sisku, Kerestinec pri Zagrebu, Lepoglavl v Zagorju, Danica v Koprivnici, Belovar, Slav. Poževo, Sisak, Jastrebarsko, Džakovo, Tenje pri Osijeku, Travnik in mnoga druga. Tudi ta taborišča so bila uničevalna, ker so v njih skoraj vse pobili.

Včasih so posebni kazenski odredi ustašev obkolili vas in prebivalstvo pobili kar tam. Pridelke, živino in dragocene stvari so pokradli. Včasih so kmete lovili kar po poljih in jih gonili v kolonah v taborišče. Dostikrat niso napravili nobenih seznamov, ampak so nedolžne žrtve pripeljali kakor živino in jih brez procedur krvavo pokončili.

Prvi komandanti taborišč, organizatorji, inštruktorji in klavci so bili skoraj vsi iz Paveličeve garde emigrantov. Ni jih bilo veliko, kakih 250. Ti so

nedaleč od Jasenovske vasi. Ker je bilo oboje novembra istega leta močno poplavljeno, so tisoče Židov, Srbov in Hrvatov poklali, nekaj preostalih pa premestili v opekarno ali kot so imenovali C-III. To je bilo dokončno taborišče smrti, Jasenovac. Tu je že ostajala žaga, opekarna in še neki obrati, last Srba Bačića, ki je pravi čas utekel v Srbijo. Sem je vodil železniški tir in ob Savi je bilo malo nakladališče z »granikom«. Dogradili so bivališča za ustaše, pisarniške prostore in nekaj barak z bolnišnico ter ambulanto. Ogradili so prostor najprej z ži-

samega državnega poglavarja Anteja Pavelića. Te nože so morali izdelovati taboriščniki v delavnici za verige. Tudi nemška tovarna Solingen je dobavila nože z usnjenim zapetjem, da se ni morilec preveč utrujal. Za te krvave posle so uporabljali tudi lesena kladiva, kline, železne palice, kole — toda le redko kdaj strelno orožje, da ne bi vzbujali s streljanjem pozornosti v okolici.

Likvidirali so ljudi posamezno in masovno, ob vsakem času, podnevi in ponoči, na zboru, v barakah, v bolnišnici, na delu, pri delitvi hrane ali med spa-

PLANINCI - PADLIM BORCEM

Planinsko društvo Ruše je sprožilo pobudo za proslavo pod tem geslom. Proslava bo 3. julija, hkrati bo društvo proslavilo 65. obletnico svojega obstoja.

Proslava se bo začela v nedeljo, ob 6. uri zjutraj v Rušah. Po budnici se bodo postrojili pred spomenikom padlim borcem planinci iz 16 planinskih društev Štajerske. Predsednik ruskega PD ing. Josip Teržan bo izročil planincem »Planinski memorial« — palico s poveljem, ki jo bodo planinci ponesli po novi poti, »Transverzali Pohorskega bataljona«. Pot vodi po dolini Lobnice, mimo slapa Šumnika do Treh žebelj, kjer je padel Pohorski bataljon. Tu bo osrednja proslava dneva borca. »Planinski memorial« bo prevzel Tone Ulrih, ki bo tudi govoril o poslednjem boju Pohorskega bataljona. Na proslavi bodo sodelovali tudi pevski zbor iz Maribora, vojska in godba na pihala.

Po proslavi pri Treh žebelj

bodo nadaljevali pot proti Ruški koči, kjer bo proslava ob 65. obletnici PD Ruše. Zvečer bodo nastopili mariborski literati — France Filipič, Slavko Jug in Janez Menart — ki bodo brali odlomke svojih del. Po proslavi bodo zažareli v noč kresovi in rakete.

Proslavo pripravlja meddruštveni odbor 16 planinskih dru-

štev Štajerske, ki ga vodi PD Ruše, sodelujejo pa tudi organizacije SZDL in ZZZB iz Maribora in Ruš. Proslava bo nekaj edinstvenega in prireditelji pričakujejo veliko udeležbo. Ves pohod bo snemala televizijska ekipa RTV Ljubljana ter PD TAM Maribor.

Pridite, ne bo vam žal!
S. P.

ZIVILSKI KOMBINAT

»INTES« Maribor

proizvaja in svojim cenjenim odjemalcem priporoča kvalitetne izdelke mlinov, tovarne testenin, pekarn in slaščičarn, s čvrstim zagotovitvijo, da bo tudi v prihodnje z največjo prizadevnostjo oskrboval tržišče s svojimi izdelki. Zadovoljstvo potrošnika bo našemu kolektivu najlepše priznanje.

Priporoča se Zivliski kombinat »INTES« MARIBOR

Občani
iz občin
Laško
in Sevnica
bodo slavili
dan borca
na Lisci

Prebivalci občine Laško slavijo te dni svoj občinski praznik v spomin na prvi partizanski napad 2. julija 1942.

Z ozirom na to, da je bilo področje laške občine predvsem pa zgornji del Rečice in Mrzlice ter Smohorja kot nalašč prav primerno mesto za ilegalno delo prvoborcev, se je na tem terenu že v prvi polovici 1941 leta zbralo precejšnje število organizatorjev oborožene vstaje, med katerimi so bili Vrnun-Buzdo, Tone Grčar in drugi. Proti koncu leta pa se je na omenjenem področju dalj časa zadrževal tudi SERGEJ KRAIGHER. Ilegalci so se preko zime naselili po kmetijah. Govorili del Rečice je zato nad eno leto veljal za osvobojeno ozemlje kamor do druge polovice leta 1942 ni stopila noga okupatorja. Borci revirske čete so se stalno borili in bili v nenehnem stiku z domačimi aktivisti.

Izdelali so plan napada na rudnik, predvsem pa so se nameravala polastiti razstreliva, ki ga je bilo v rudniških skladiščih dovolj. Po dobri pripravi (saj je sodeloval tudi sam stražar) je akcija na rudniške objekte v noči od 2. na 3. julij popolnoma uspešna. Napad so izvedli brez večjih izgub, edina žrtev je bil borec Butja Janez, ki je padel ob napadu na rudniški konzum. Partizani so zaplenili velike količine razstreliva, odpeljali precejšnjo zalogo hrane in tekstilnega blaga, »verkušnje« pa so bili ob orožje, ki so se ga brez večjih težav polastili partizanski borci. V spomin na ta uspeh partizanski pohod praznujejo občani občine Laško od 1953 leta dalje (a dan kot svoj občinski praznik. Za letos, ko praznujejo hkrati tudi 25. obletnico vstaje, pa bo to praznovanje še bolj svečano.

Za občinski praznik 2. julij
praznik rudarjev 3. julij
dan BORCA 4. julij

iskreno čestitajo vsem delovnim ljudem Jugoslavije

Občinska skupščina, Laško • Občinski odbor SZDL, Laško • Občinski komite ZKS Laško • Zveza združenj borcev NOV Laško • Občinski sindikalni svet Laško • Občinski komite ZM Laško

ČESTITKAM SE PRIDRUŽUJEJO:

Industrija volnenih izdelkov »VOLNA« Laško • Rudnik rjavega premoga Laško • Tovarna dokumentnega in kartnega papirja Radeče • Pivovarna Laško • Cementarna Zidani most • Tovarna lesne galanterije Rimske Toplice • Industrijsko podjetje »Peta« Radeče • Gostinsko podjetje »Savinja« Laško • Kolodvorska restavracija Zidani most • Splošno trgovsko podjetje Radeče • Trgovsko podjetje »IZBI-RA« Laško • Pekarna Laško • Zavod za rehabilitacijo invalidov — zdravišče Laško • Konfekcija »KORA« Radeče • Komunalno podjetje Laško • Lesno galanterijsko podjetje »BOR« Laško • Kmetijska zadruga Laško • Splošne obrtne delavnice Laško • Obrtno podjetje »Obnova« Radeče • Mestna klavnica Radeče • Lekarna Radeče • Lekarna Laško • Stanovanjsko podjetje Laško • Turistično društvo Laško

EWEN MONTAGU

MOŽ, KI GA NI BILO

Sprva smo nameravali odnesti aktovko zunaj zaboja do Clyda in jo tam predati poročniku Jewellu. Toda v zadnjem trenutku smo se premislili in sklenili, da je bolje, če je aktovka ob trupu v zaboju. Tako smo tudi storili, zakaj tako smo preprečili morebitno katastrofo v trenutku, ko naj bi truplo sunili na morskobladno pred Huelvo. Vedeli smo, da je poročnik Jewella čakala težka naloga in da bi imel veliko opraviti že samo s podmornico, če bi bilo morje na primer razburkano. Tedaj bi bilo zares škoda, da bi kapetan Martin pristal na španski obali, njegova aktovka pa bi ostala v kapitanovi kajuti!

Ko so Martina oblekli, mu napolnili žepe in dodali aktovko, smo ga zavili v odejo, da bi preprečili trenje.

Potem smo zabojo postavili pokonci in ga napolnili z ogljikovim snegom. Ko se je sneg stopil, smo znova napolnili zabojo in spet počakali, da se je sneg stopil. Potem smo spoštljivo in previdno dvignili kapetana Martina in ga vtaknili v zabojo. Potem smo okoli njega naphali ogljikovega snega. Naposled smo namestili pokrov in privili vijake.

Kapetan Martin je bil pripravljen za bojni pohod.

VIII. poglavje

Pot na sever

Bili smo štirje: George in jaz, potem avtomobilski dirkalec Jock Horsfall, ki je opravljal posebne naloge pri vojnem ministru in za katerega smo si sposodili mali 1500-kilogramski tovornjak znamke Ford, in seveda tudi kapetan Martin, ki je tical v zaboju.

Malo je manjkalo, pa bi se potovanje končalo, še preden se je začelo. Ko smo zapeljali iz ledenice proti Londonu h Georgeu, smo pred krajevnim kinematografom zagledali dolgo vrsto ljudi. Predvajali so vohunski film. Vsem trem je šinila v glavo ista misel: le kaj bi rekli ljudje, ko bi se ustavili in jim povedali: »Pustite tisti film, lahko vam povemo dosti boljše zgodbo... Povrh vsega je naša zgodba še resnična. Poglejte no v tale zabojo! Bruhnili smo v smeh in Jock bi se skoraj zaletel v steber.

Vendar smo se živi in zdravi pripeljali do Georgeovega stanovanja. Tam smo si sami pripravili večerjo ter se menjavali na straži ob tovornjaku, ki je ostal zunaj. Ko bi nam kdo ukradel zabojo, bi bil hudo razočaran, ko bi ga odprl, toda njegovo razočaranje se ne bi dalo primerjati z našim. Zato smo si pripravili še nekaj sendvičev in napolnili termovke, zakaj zdelo se nam je, da bi bilo prenevarno, če bi se na poti na sever morali oddaljati od tovornjaka.

Ko smo vse uredili, smo se odpeljali proti Greenocku. Jock in jaz sva se menjala za volanom.

Vožnja je bila dolgotrajna in mučna, zakaj prizgati smo smeli le kratka žaromet. Zgodilo se je, da smo zapeljali s ceste, vendar na srečo onkrak robnika ni bilo drugega kot trava.

Hrum letalskih motorjev nad glavami je še povečal naše skrbi. Pravzaprav naj bi »Seraph« izplula 19. aprila, tako da smo imeli dovolj časa, četudi bi vozili po ovinkih zaradi poškodb na cesti ob bombardiranjih. Toda poročnik Jewell nas je prosil, naj pridemo 18. aprila pred poldnevom, če bi morda imeli v zadnjem trenutku težave zaradi vkrcanja zaboja.

Skratka, tovornjaka nismo razbili, in kolikor vem, so nad nami letala naša letala. Vozili smo skozi noč in se menjali na deskah, kadar je bil čas za spanje.

V Greenock smo prišli 18. aprila v zgodnjih jutranjih urah in zapeljali na pomol, kjer naj bi po dogovoru čakala izvidniška

BRITANSKI VOJAKI SE IZKRCUJEJO NA SICILSKO OBALO MED GELO IN LICATO: 10. JULIJ 1943. ADMIRAL CUNNINGHAM JE POROČAL: »ZELO UCINKOVITE ŠEPLILNI MANEVRI (TOREJ OPERACIJA »MESO ZA PASTETO«) IN NA PREVARO PRERACUNANE SMERI KONVOJEV SO STORILI SVOJE, TUDI NEUGODNE LUNINE MENE SO NEDVOMNO USPAVALE SOVRAZNIKOVO BUDNOST. NAZADNJE JE PRIŠEL SE TA VETER, KI JE OGROŽAL NEKATERA, CEPRAV NE VSA IZKRCJEVANJA, POSLEDICA TEH NAVIDEZNO NEUGODNIH FAKTORJEV JE DEJANSKO BILA TA, DA SO IZCRPANI ITALJANI, KI SO PREŽIVELI VEČ NOČI V STROGI PRIPRAVLJENOSTI, HVALEŽNO POISKAJI SVOJE POSTELJE IN DEJALI: »NOCJO NIKAKOR NE PRIDEJO!« TODA PRIŠLI SO. »

ladja, ki nas bi prepeljala do »Fortha«, oskrbovalne ladje za podmornico »Seraph«, katere baza je bila v Holy Lochu.

Tu nas je čakalo neprijetno presenečenje. Predvideval sem, da bo zabojo težko spraviti na krov izvidniške ladje, zato sem v sporočilu pomorskem obveščevalnemu oddelku o našem prihodu dodal, da bom imel »en«, ponavljam »en zabojo, ki tehta več kot 185 kilogramov«. Zato sem zahteval pomoč. Čeprav sem bil dovolj natančen, so si pomorščaki razlagali, da imamo več zabojev, ki skupaj tehtajo 185 kilogramov... Rezultat: pred nami je bila izvidniška ladja, ki se je močno pozibavala na valovih, na njej pa je bil en samcat mornar, ki je predstavljal zahtevano pomoč. Dobre volje mu sicer ni manjkalo, toda nismo imeli nobenih vrvi in tako je bilo popolnoma nemogoče, da bi zabojo spravili na ladjo, ne da bi bil ves čas blizu katastrofi kot krovu.

Kar slutil sem, v kakšnih težavah se lahko znajdemo in koliko časa utegnemo izgubiti, preden v tem neznanem kraju najdemo pomoč. Planil sem v pisarno pristaniškega dežurnega oficirja. Imel sem srečo. V njej je sedela »Wren« (tako so imenovali članice ženske obveščevalne službe v kraljevi mornarici Women's Royal Navy Service — približno po začetnicah organizacije. — Op. prev.), ki sem jo bil spoznal v Hullu, ko sem delal v tamkajšnjem mestnem poveljstvu. Stisnila sva si roke kot stara prijateljka in vse težave so bile takoj odstranjene. Na pomol sem se vrnil v družbi pol ducata mornarjev, ki so imeli s seboj potrebne vrvi. Zabojo je bil kmalu na izvidniški ladji.

Naglo smo bili na »Forthu«, kjer sem »predal« kapetana Martina poročniku Jewellu. Dal sem mu tudi gumijasti čoln, ki naj bi ga sunil na morskobladno oblenem s truplom.

Da bi bila stvar kar se da podobna nesreči, naj bi čoln prevrnili, preden bi ga pustili na morju, razen tega pa naj bi bilo v njem samo eno aluminijasto veslo. Drugo veslo sem obdržal in še danes ga hranim kot spomin. Sicer pa, če dobro premislimo, sploh ne bi bilo treba spustiti čolna na morje. Truplo ne utegne imeti nobene vrednosti za španskega ribiča, s čolnom pa je druga stvar. Nikdar nismo zvedeli, kaj se je zgodilo z našim čolnom! Upam, da tistemu, ki ga je našel, koristi.

(NADALJEVANJE)

Pred nekaj dnevi sem v Ljubljani srečal mojega dobrega prijatelja in starega partizana, nosilca »Spomenice 1941«, tovariša Alojza Kusoljda-Vasilija. Po prisrčnem stisku roke sem ga povabil na krajši izlet v ljubljansko okolico. Odsila sva na Kurešček, tam sedla na trato in ob pogledu na Ljubljano, obsijano s soncem, začela obujati spomine na težko in krvavo vojno. Opazovala sva veseli vrvež okrog izletniškega doma in utrnula se nama je misel, kako sva tudi midva nekaj prispevala k temu, da ljudje zdaj lahko uživajo v blagostanju in svobodi. Ko sva tako razmišljala, mi je Vasilij začel pripovedovati zgodbo svojega življenja.

Rodil se je 6. junija 1890 kot nezakonski sin. Svoje matere skorajda ni poznal, tudi za očeta ni vedel. Še kot dojenčka ga je mati dala v oskrbo

v Trbovljah. Zaradi vsega tega je bil leta 1930 ob službo in nato brez rednega dela vse do vstopa v NOV. Policija in orožniki so ga stalno preganjali in večkrat zaprli. Vsega skupaj je v zaporih preživel dve leti in pol. Čeprav preganjan in zaprt, ni izgubil prepričanja, da bo delavski razred pod vodstvom KP zmagal v svojem boju za pravice. Dolga leta brezposelnosti je izkoristil za to, da je kot popravičalec ur hodil po vaseh okrog Iga, Besnice in Litije ter propagiral komunistične ideje.

V NOV je vstopil leta 1942. Še istega leta je bil huje ranjen skozi pljuča. Toliko da ga niso zagrebli. Le trdna volja do življenja mu je pomagala, da je ostal živ. Prenesel so ga v partizansko bolnišnico »Krvavice« nad Iškim Vintgarjem. Ko je ozdravel, je ostal v bolnišnici kot komisar. Po kapitulaciji Italije je odšel v novoustanovljeno 10. brigado, katere komisar je bil tovariš Janko Rudolf. Postal je komisar štabne čete. Kasneje

pa mene kot starega človeka zelo utruja.

Ko sem prebral ta odstavek, sem Vasilija povprašal, kaj so mu odgovorili pri ZZB. Odgovoril je, da je bila tovarišica, ki je prošnjo sprejela, zelo prijazna. Rekla je, da bo

Želi si samo skromno sobico za jesen življenja

tujim ljudem. Otrok je živel v Besnici in okoliških hribovih ter pri kmetih pasel in delal. Tako je že zgodaj okusil osovrenkobo takega življenja. Zaradi oddaljenosti od šole se ni mogel učiti in je končal samo 2. razreda. Rad bi se česa izučil in nazadnje mu je uspelo. Postal je ključavničar. Ob začetku I. svetovne vojne so ga vpoklicali in poslali na rusko fronto. Naslednje leto je bil laže ranjen v prst na levi roki. V zmedbi mu je uspelo, da se je vdal Rusom. Odpeljali so ga v Kijev, kjer je bil mesec dni v bolnišnici, nato pa so ga skupaj z drugimi odpeljali prek Moskve v Sibirijo. Tam je delal pri kmetih in na železnici kot kurjač. Leta 1918 je odšel na šestmesečni partijski tečaj pri jugoslovanski sekciji RSDP/b v Moskvi. Po uspešnem koncu šolanja so ga sprejeli v partijo.

V Jugoslavijo se je vrnil leta 1921 in od tega leta dalje se mu šteje članstvo v KP Jugoslavije. Takoj se je vključil v politično delovanje. Bil je sekretar več celic KP in urednik devetih delavskih listov. Zaposlen je bil kot ključavničar v tovarni Kleja v Ljubljani in pri »Saturnusu«. Tu je delal s sedanjim predsednikom republiškega odbora ZZB NOV Slovenije tovarišem Francom Leskoškom-Luko. L. 1924 je sodeloval v boju proti »Orjunim«

so ga zaradi starosti in prevelikih naporov v brigadi do delili ribniškemu okrožju, kjer je politično deloval med kmeti. Tako je dočkal osvoboditev. Vrnil se je v Ljubljano in se spet zaposlil v tovarni Kleja. Upokojili so ga leta 1955. Najprej je stanoval v Iški vasi in se ukvarjal s čebelarstvom. Čebele je gojil tudi zaradi tega, ker čebelji pik koristi pri zdravljenju revmatizma. Zaradi starosti je nazadnje tudi čebele prodal in se preselil v Ljubljano.

Zdaj stanuje na Ižanski cesti, pri znanjih. Želi bi dobiti sobo nekje bliže, saj je zanj predaleč vsak dan dvakrat hoditi v mesto na kosilo in večerjo.

Nazadnje je Vasilij nekoliko boječe pripomnil:

»Dne 27. oktobra 1965 sem vložil prošnjo na občinski odbor ZZB Vič-Rudnik, naj posreduje pri uradu za stanovanjske zadeve, da bi mi dali sobo bliže središča mesta...«

Pokazal mi je tudi prepis. V njem piše:

»Zdaj stanujem v sobi na Ižanski 154. Hiša stoji na Parju in je tam tako vlažno, da mi vlaga uničuje pohištvo in drugo, kar sem si težko prislužil. V sobi raste tudi goba, zaradi česar sem vedno slabšega zdravja. Da enkrat na dan jem toplo hrano, moram prehoditi 4 do 5 km. Vse to

narediti vse, da bi njegovo stanovanjsko vprašanje kmalu rešili in naj večkrat pride vprašat, kako je z zadevo.

Tako je potekal najin razgovor. Ko se je zmrčilo, sva se odpravila nazaj proti Ljubljani. Nekoliko bolje razpoložen mi je Vasilij še dejal, kako dobri so najini stari prijatelji in kako skrbijo zanj. Poslali so ga namreč v zdravilišče Radenci, izvršni svet pa mu vsak mesec nekaj primarne k pokojnini.

V Ljubljani sva se poslovila. Odsel je proti domu, jaz pa sem razmišljal. Vseposled, v zveznih, republiških in občinskih organih veliko gororijo o stanovanjskih vprašanjih bivših borcev NOV. Toda kljub temu za Vasilija ne morejo najti skromne sobice, da bi v miru užival jesen svojega življenja.

TO NE KORAČIN

»Ne pozna več druge poti...«

Na javnost se obračava predvsem zato, ker ne pozna več druge poti, po kateri bi prišla do mira. Pred tem sva seznanila z najinim položajem občinski in krajevni odbor ZB.

V sedanje stanovanje na Zupanovi ulici 8 v Ljubljani (Stožice) sva se vselila leta 1953. Stanovanje obsega približno 64 kv. metrov, ima dve sobi, kabinet, kuhinjo, shrambo, stranišče in predpokoje, je pa v visokem pritličju. Štirje otroci hiskem lastnika stanujejo v podpritičnem stanovanju. Vsi so samski, odrasli in zaposleni, razen hčerke, ki še hodi v šolo.

Razumljivo je, da se hočejo razširiti, in sicer v naše stanovanje. Ker nas ne morejo kratkomalo izgnati, so ubrali pot dolgotrajnega obleganja s tožbami. Preko svojega pravnega zastopnika, advokata Ivana Tlačka-Luke, so v zadnjih letih vložili proti nam najmanj deset tožb. Največja težava je predvsem v tem, da je skozi predpokoje najinega stanovanja prehod na podstrešje, in hišni lastniki zdaj zahtevajo praktično ključ našega stanovanja. V lo ne moreva privoliti. Nekaj tožb je tudi zaradi domnevnih žalitev.

Vse to tožbarjenje in iskanje malenkostnih razlogov za nove tožbe, ki niso potrebne, ker sva se vedno pripravljena pogovoriti z ljudmi, veliko stane. Ne samo denarja, ki ga nihče izmed nas nima preveč — posebno pa še midva ne, ki imava številno družino in ne preveč visokih dohodkov — ampak tudi živcev. Zelo rada bi se

izselila v drugo stanovanje, če bi se le imela kam.

Moja žena je vdova po padlem borcu Romanu Omahnu-Rafalu, ki je padel 21. marca 1942 kot četni komisar 2. šmaderskega bataljona. Sama imava vojno priznano dvojino, delala je na terenu, pozneje pa je bila po nemških taboriščih. Jaz, njen drugi mož, s katerim se je poročila po vojni, pa sem bil poroc NOV od italijanske kapitulacije, prej pa kot italijanski državljanski vojak v Afriki. Zlaj sem v tovarni »Lek« z rednimi mesečnimi dohodki okoli 80.000

starih dinarjev. Žena je tik pred upokojitvijo in lahko računa v najboljšem primeru na pokojnino 60.000 dinarjev. Imava dva še nepreskrbljena otroka. Kako naj pri sedanjih življenjskih stroških prihraniva v kratkem času vsoto, ki je potrebna kot osnova za kredit za novo stanovanje? V tovarni je veliko prosilcev, do upokojitve pa imam vsaj še 8 let.

Kako naj prideva spet do potrebnega miru?

IVAN IN DRAGA LAZAR
Zupanova 8, Ljubljana

P. n.

Časopisno podjetje

DELO
LJUBLJANA

p. p. 29

Naročam dnevnik »DELO«, »TT«, »TOVARIS«, »NASI RAZGLEDI«, sobotno »DELO« z R4V prilogo (naročeni časopis podčrtaj)

Posiljati prične dne _____ na naslov _____

Priloge in ime _____ pokl. _____

ulica _____ hišna št. _____

Kraj _____ pošta _____

podpis _____

Sv. Birokracija... Tri kandidati za poslance v mestecu Giopolo na Siciliji — učitelja, občinskega tajnika in zdravnika — so pred kratkim izbrali iz kandidatne liste. Nekdo je potuhtal, da je njihovo kandidiranje za poslance nezakonito, ker niso — kakor dolga zadevni zakon — predložili pismenega dokaza, da znajo: brati in pisati...

G. Lollobrigida primerja... G. Lollobrigida, ki se je vrnila iz Evrope v Hollywood, kjer je igrala v nekem filmu, je takole potuhtela novinarjem: »Če primerjam davčne oblasti v ZDA z mafijo (zdržba sicilijanskih razbojnikov) je slednja pravi gentlemani klub, ki človeka vsaj vnaprej opozori, da ga namerava opetiti.«

Novo pojasnilo o pojmu: optimist. Optimist je možik, ki meni, da bo lahko opozarjal svojo tajnico na napake v prepisanem besedilu tudi tedaj, ko se bo z njo oženil.

»Cerkev je bolnišnica za grešnike, ne pa muzej za svetnike.« je napisal ameriški člankar A. van Buren.

Zenitvena ponudba... Sedanja indijska ministrska predsednica Indira Gandhi, katere mož ni v nikakršnem sorodstvu z velikim Gandijem, je povzročila veliko nezadovoljstvo, ker se je poročila z možem, ki je bil privrženec neke druge verske ločine. V Indiji ne marajo takšnih porok. Indira je povedala o tem: »Na tisoče ljudi mi je pisalo protestna pisma. Nekateri so mi celo grozili, da me bodo ubili, če se bom omožila z Gandijem. Neki človek mi je celo pisal, da je on pripravljen oženiti se z menoj, če ne morem najti moža svoje, indijske sekte, pa čeprav je že oženjen fer ima otroke...«

Britanski minister za finance se je pritožil, in sicer na nedavnem zasedanju zunanjih ministrov pakta NATO, ko je dejal, da ima Britanija nesorazmerno visoke stroške za skupno obrambo Zahoda. Ti stroški bodo letos znašali — 300.000.000 funtov (1050.000.000 starih dinarjev ali 10.500.000.000 novih dinarjev) v tujih valutah; to je približno toliko, kolikor znaša za to proračunsko leto predvideni britanski plačilni primanjkljaj. Minister ni opustil lepe priložnosti: povedal je, da je položaj neprimerno plačilo zmogljive Zahodne Nemčije prav nasproten: ona celo kuje iz oboroževanja NATO — dobičke, in sicer v devizah... Naš ljudski pregovor pravi: Vsak je svoje sreče kovač!

Ce hočeš postati minister, izvoli! Indonezijski predsednik Sukarno je odgovarjal po radiu na proteste študentov zaradi nagle podražitve živil. Rekel je: »Vsakdo, pa naj prihaja iz armade ali iz študentskih vrst ali iz katere koli politične stranke, je lahko imenovan za ministra ter vsakdo lahko poskuša doseči znižanje živilišnih cen v roku — treh mesecev. Če mu v tem roku ne bo uspelo, ga bom spravil — za zapah, če pa bi cene celó poskočile, ga bom dal ustreliti.« Menda se nihče ni priglasil...

Človek, ki prost za pojasnilo. V zahodnonemškem časniku »Stuttgarter Zeitung« je bil objavljen takle oglas: »Kanceler Erhard je rekel v vladni deklaraciji, da je namen njegove politike doseči »formirano družbo«. Kdor bi mi mogel razložiti, kaj je hotel Erhard s tem povedati, naj mi, prosim, sporoči po upravi časnika pod števil...«

Tablete proti neumnosti. Zahodnonemška policija je zaprla nekakega Ulricha Schimmitza, ki je že več mesecev zapeljeval ljudi s predajo zdravila zoper — neumnost. Branilec zaprtega Schimmitza zahteva, naj njegovega varovanja oprostijo obtožbe, in utemeljuje svojo zahtevo takole: »Nihče od tistih, ki so kupili tablete, se še ni pritožil, da bi tablete ne bile delovale.«

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

● Podmornica za enega samega človeka, ki so jo zgradili v ZSSR, je namenjena proučevanju živalstva v morskih globinah. Podmornica se lahko potopi do 300-metrskih globin.

● Ptice roparice imajo — pravijo — teleskopski vid. Znano je, da opazi roparica drobno miško z večstometske višine. Ko se s strelovito hitrostjo strmoglavo zaleti proti plenu, se ji vid niti najmanj ne zamegli, ker so njene oči prilagodljive naglim spremembam razdalje. Znanstveniki so proučevali tudi delovanje barv na vid ptic roparic. Tako so pritrtili na 400 fazanov ploščice iz prav lahke umetne snovi v različnih barvah. Nato so fazane izpustili. V enem letu so roparice ujele in uničile čez sto teh ptic in sicer 38 % fazanov, zaznamovanih z rumenimi ploščicami, 27 % z rdečimi, 21 % z belimi in 16 % s sivimi ploščicami. Po tem lahko zanesljivo sklepamo, da miši in ptice najbolje varuje siv plašek.

Dobro je, če veste...

● Tudi pes in mačka lahko zbolita za pljučnim rakom. V poslednjih 10 letih čedalje pogostejše ugotavljajo pri psih in mačkah raka, pa ne morda zato, ker bi se bila ta bolezen bolj razširila, pač pa zato, ker veterinarji pogostejše pregledujejo domače živali. Posledica pogostejših pregledov in cepljenja živali zoper razne bolezni je precejšnje podaljšanje povprečne življenjske dobe naših domačih živali.

● Slovanski jeziki spadajo v indoevropsko jezikovno skupino. Slovani se še danes sorazmerno lahko sporazumevajo, to pa zaradi tega, ker je do ločitve posameznih slovanskih plemen in do začetkov oblikovanja posameznih slovanskih jezikov prišlo pred manj kot 1500 leti. Med vsemi indoevropskimi jezikovnimi skupinami je najbližji baltski narod. Baltski jeziki so ohranili številne starinske posebnosti nekdanje indoevropske ne ter so slovanskim jezikom ne samo slovansko sorodni, marveč so ohranili tudi neke posebnosti slovanskih jezikov, ki jih drugi indoevropski jeziki nimajo, npr. sklanjatev s sedmimi skloni, nedoločno in določno pridevniško obliko. Baltska jezikovna skupina je danes že močno skrajšana. Njej pripadajo samo še dva evropska baltska jezika: letski in litovski, v katerih so se pojavili prvi pisani spomeniki — v zvezi z reformacijo — šele v 15. stoletju. Poleg drugih, zdaj že mrtvih baltskih jezikov, je nekdanji spadal v baltsko jezikovno skupino tudi jezik starih Prusov, ki pa je, sprito germanskega prodiranja proti vzhodu, izginil že v 17. stoletju.

● Tornado, cikloni nasploh in veliki zračni vrtni v ZDA povzročijo poprečno po 200 smrtnih žrtev na leto. Sredi aprila lanskega leta je močan tornado, ki je drvel s približno hitrostjo 150 kilometrov na uro, opustošil celo vrsto naselij in mest, uničil mnogo farm, porušil mnogo hiš in povzročil smrt 246 ljudi v državah Iowa, Ohio, Illinois, Indiana in Michigan. Vihar je bil tako močan, da je dvignil in nosil mnoge manjše hiše, kamione in avtomobile; pretrgal je več električnih daljnovodov, v številnih naseljih pa je povzročil požare in katastrofalne poplave (reki Minnesota in Mississippi). Najmočnejši tornado v ZDA je 1925. leta povzročil smrt 689 ljudi, poškodoval pa jih je približno 2000.

● Zlato v ognjeniškem žrelu. V žrelu nekega ugaslega ognjenika v Kazahstanu (ZSSR) so sovjetski geologi nepričakovano odkrili velike količine zlata in srebra, in sicer v nenavadno čisti rudi, ki jo lahko dosežete — tako rekoč — z roko. Te zaloge plemenite kovine, stare približno 400.000.000 let, bodo začeli izkoriščati takoj.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. V Kragujevcu
2. Milan Vojak
3. Ivan Čargo
4. Mihailo Lalić

»TV 15« izhaja vsak teden - izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV, SLOVENIJE. Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovenova 10 - Tisk in tiskilnica: CZF Ljudska gradiva, Ljubljana, Kopitarjeva 2 - List ureja uredniški odbor - Letna naročnina 1500 dinarjev, oziroma 15 novih dinarjev. Posamezna številka stane 40 din. oz. 40 N. par - Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovenova 10. prtlj., p. predal 533-XI. sh. na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 - Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in uredništvo 22-313, uprava 22-607 - Rokopisov ne vračamo.

1. Najbolj znana pesem srbske pesnice Desanke Maksimović je Krvava bajka, v kateri pesnica pretresljivo opeva veliko tragedijo, ko je istega dne, oktobra 1941, s 7000 žrtvami odšla v smrt »četa dijakov«. Padli so pred puškami švabskih zverj. V dolgi otroški vrsti so za roke se prišli in z zadnje šolske ure mirno odšli na morišče, kakor da smrti ni... Kje se je to zgodilo?

POLJSKA

Napisi na stenah sinagoge v Kovelu.

Septembra 1942 je ostalo v Kovelu le še nekaj tisoč Židov. Nekega dne so jih Nemci polovili in natrpali v sinagogo. Več dni so jih imeli zaprte brez hrane in vode. Nekaj skupin so potem odgnali na prosto in jih postrelili, nato pa so sinagogo zažgali. Živa je ostala samo neka žena, ki se ji je omračil um. Na ruševinah so odkrili v jidišu napisana poslednja sporočila — nekatera s krvjo.

Esther SRUL

Odpirajo se vrata. Ze so tu naši morilci. Občleni so v črno. Na svojih umazanih rokah imajo bele

rokavice. Po dva in dva nas ženejo iz sinagoge. Dvignjenih rok. Drage sestre in bratje, kako hudo je reči z bogom za vedno življenje, ki je tako lepo. In tisti, ki boste ostali pri življenju, nikdar ne pozabite na našo majhno in nedolžno židovsko ulico. Sestre in bratje, maščujte se nad našimi morilci!

Esther SRUL
umorjena dne 15. 9. 1942

Gina ATLAS

Ruven Atlas, vidi, da sta bila tukaj umorjena tvoja žena Gina in sin Imus. Najin sin je bradiko jokal. Ni hotel umreti. Pojdi v vojsko ter maščuj ženo in edinega otroka! Peljejo nas v smrt, mi pa smo nedolžni.

Gina Atlas

Neznani

Salom! Pozdravljajo vas tovariši iz Hechalutza, ki odhajajo v smrt. Našemu idealu smo ostali zvesti do smrti. Maščovaniet! Maščujte našo kri!

LUXEMBURG

Adolphe CLAUDE

Takrat mu je bilo 28 let. Po poklicu je bil metalurški delavec. Vodil je neko skupino skavtov in v okviru te organizacije je med okupacijo razširjal protinemško propagando. Odklonil je vpis v »Volksdeutsche Bewegung«. Od januarja 1941 dalje je aktivno sodeloval v

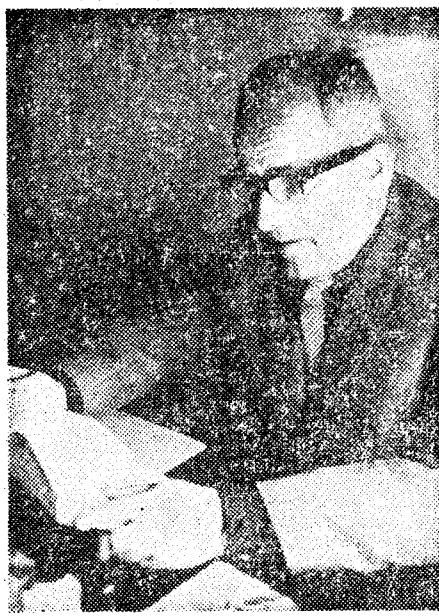
»Hechalutz« — clonistična organizacija, ki je dala vrsto zavodnih protifašističnih borcev.

2. Talstvo je eno izmed najbolj zločinskih povračilnih načinov dveh sovražnih taborov, ki se je posebej kruto uveljavilo v zadnji svetovni vojni. Koliko nedolžnih je padlo kot talcev po vseh evropskih deželah, ki so jih bili zasedli nemški okupatorji! Se posebej veliko talcev so sovražniki pobili v naši domovini. Pretresljivost smrti talcev je naša mesto v številnih slikarskih in kiparskih upodobitvah. Kdo je avtor talca na sliki?

3. Idrija je naše najstarejše rudarsko mesto, kjer že od začetka šestnajstega stoletja kopljejo rudo živega srebra. Po količini izkopane rude je rudnik tretji na svetu, prvi pa je po kakovosti proizvodnje. Rudnik daje življenjski utrip mestu in okolici, saj si v njem koplje svoj vsakdanji kruh nad tisoč rudarjev. Leta 1929 je idrijske rudarje takole upodobil — kdo?

4. Rodil se je leta 1914 v Trepči pri Andrijevici. S pisateljevanjem se je ukvarjal že pred vojno, ko je študiral na beograjski filozofski fakulteti. Po vojni je zaposlen kot urednik v založniškem podjetju »Nolit« v Beogradu, razen tega pa je posvečal ves prosti čas pisateljevanju. Vrh njegovega književnega dela pa je »Lelejska gora«, ki smo je nedavno dobili v slovenskem prevodu. Kdo je ta književnik?

osvobodilnem gibanju »Luxemburger Freiheitskämpfer«. Aretirali so ga 1. oktobra 1941 v Differdingenu. Iz zapora v Luksemburgu so ga odvedli v taborišče Hinzert. Nato so ga pripeljali nazaj in ga 23. januarja 1942 obsodili na smrt. Z njim je bil še Dominik Dodelinger. Dne 12. februarja 1942 so ju obglavili v Kölnu. Po osvoboditvi je bil simboлично odlikovan za zasluge v odpornem gibanju.

Köln, jetnišnica, 9. februarja 1942

Semkaj so me zaprli in obsodili na smrt; iz dneva v dan, od ure do ure čakam na eksekucijo ali pa na pomilostitev. Naj bo kakorkoli že, zgodilo se bo po božji volji. Če bom moral skopiti pred večnega sodnika, naj vsajajo te vrstice kot moj testament in domovini kot sporočilo o tem, kar me je doletelo.

Ostal sem zvest svojji skavtski zaobljubi. Dokazal sem, da znam držati dano besedo. Obsodbo naj le izvršijo. Ze v Luksemburgu sem se vprašal: S kakšno pravico so naju obsodili na smrt zaradi veleizdaje? Mar s prevezo, da smo pripravljali napad na Nemčijo? Med obravnavo ni prišel na dan noben dokaz v tem smislu. Do kraja bom trdil, da to ni bilo res. Resnica je le to, da imajo neki svoj program, ki predvideva, da nas morajo uničiti za vsako ceno. In to naj bi bil pravilni nemški »reih«, ki nam prinaša mir in svobodo?

Ze od samega začetka se nisem strinjal z ravnanjem Civilne uprave, posebno ne glede luksemburške VDB (Volksdeutsche Bewegung — op. red.). Na dejanja, ki jih je storila VDB, bi lahko naleteli kvečje-

mu le v neeviliziranih državah. Ne priznavajo niti najosnovnejših človeških pravic. Njenim članom so dovolili vsakršno surovost. Zato se ni treba čuditi, da je krivda za tista dejanja padla na Civilno upravo in na vse, kar je nemškega. Meni je to popolnoma razumljivo. Luksemburžani so bili povsod v opoziciji, saj noben pošten človek ne more prenašati kaj takega. Toda nasilje je močnejše kot pravica. Številni Luksemburžani so podpisali pristopno izjavo, ker so pritiskali nanje z vseh strani. Kljub temu se vsakdo zaveda, da hoče Luksemburg ostati svoboden.

Ti, »veliki nemški reich«, ki toliko govoriš o čisti in pravici, zakaj se ti ne zdi vredno, da bi se držal obljube, ki si jo dal tako majhni in prav nič nevarni deželici, kot je Luksemburg? In vi, ki ste izrekli obsodbo, kaj bo z vami? Nikar ne mislite, da se bo končalo tako zlahka. Nekeč boste morali odgovarjati za svoja dejanja. Tisti dan ni več daleč in takrat — gorje vam! Vendar jaz nočem biti vaš sodnik. Odpustim vam 23. besedami: »Gospod, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.«

Dne 23. januarja ob 15. uri, na rojstni dan naše vladarice, sva bili Dodelinger in jaz obsojena na smrt zaradi veleizdaje. Svest sem si namere, ki jo hočejo doseči ti gospodje. Če med višjimi oblastmi ne bo nikogar, ki bi se znal obnašati pravično, je kar verjetno, da bo obsodba tudi izvršena. Na to sem pripravljen; bil sem skavt in ni me strah. Če se bodo torej odločili za izvršitev obsodbe, si bo nemško pravosodje naprtilo dve nedolžni žrtvi, padli za domovino. To je mo-

je mnenje in potrjujem ga tudi pliseno. Ne zanikam, da sem svobodoluben Luksemburžan; nikdar pa nisem imel namena, da bi se Nemčiji upiral z orožjem. Ta misel se je lahko rodila samo v fantaziji ljudi, ki so naju obsodili. Prepričan sem, da je na najini strani vse luksemburško ljudstvo, ki že ve ali pa bo zvedelo, kako so naju izgnali. Jaz jim nočem biti sodnik. Bog naj poplača ljudi, ki so se tako blagohotno potrudili zame. Jaz jim najbrž ne bom mogel dati plačila; vseeno pa naj vedo, da sem jim nadvse hvaležen.

To je moja oporoka, napisana 11. februarja 1942, verjetno le nekaj dni pred usmrtnitvijo...

Obsojen na smrt 23. januarja, na rojstni dan naše vladarice Charlotte Luksemburške.

Zbogom, draga domovina, zate in za svojo vero odhajam v smrt!

Köln, 11. februarja 1942.

Adolphe Claude

OBVESTILO

Reševalce nagradne križanke iz 21. številke obveščamo, da nam zaradi tehničnih razlogov v tej številki ni bilo mogoče objaviti izžrebanih nagradencev in ne nove križanke.

Prosimo, da vzamete to z razumevanjem na znanje in potrpite do prihodnje številke, ki bo izšla 12. julija.

Bilo je prve dni aprila 1943. Del Notranjskega odreda smo imeli v krimskih gozdovih eno četo pa na območju Otrobovca — Berinška in Petelinjka.

S kurirjem sem prišel iz krimskih gozdov. V Steberku sem se ustavil, ker je tam taboril Del Tomšičeve brigade. V štabu brigade sem spoznal samo Staneta Semiča-Dakija z Blok. Bataljonskega komandanta Ivana Kovačiča-Elenko sem takrat prvič videl; z njim sva kasneje več kakor leto dni delala v štabu 14. divizije na Štajerskem. Prisostvoval sem štabnemu posvetu. Hoteli so udariti na Italijane v Starem trgu in Prezidu.

Pozno popoldne smo se čez Rarno goro premaknili na Babno polico. Tiste čase so italijanska letala kar naprej metala bombe na stara partizanska taborišča: Otrobovec, Bele vode, Črni vrh, Petelinjek, Tolsti vrh nad Babno polico, Loški grad in Pogača.

Štab je odredil, da gre bataljon Tomšičeve čete noč na Tolsti vrh. To sem odsvetoval in priporočil, da bi rajši poslali bataljon na Graček — Sveti Tomaž nad Vrhom in Jermendolom. Povedal sem jim, da mi je iz izkušnje znano, da bodo zjutraj Italijani s topovi nabijali na Tolsti vrh, nato da bodo v zgodnjih jutranjih urah priletela tri, štiri letala in bombardirala Tolsti vrh.

Člani štaba Tomšičeve brigade so se mi posmehovali, češ da je odredni komisar pretirano previden. Bataljon je moško korakal po lepi vaški poti na Tolsti vrh. Mi smo se nastanili v kleti bivšega gosliničarja Šumrade (Bajtareka).

Moja odredna četa je bila na Selih blizu Zavodov. Pri njej sta bila komandirja domaćina Rafaela Martinčič, domačin iz Pudoba, sedaj živeč na Bledu in Tine Mlakar (Blaž-

kov) iz Babnega polja. Oba sta teren dobro poznala, saj sta bila vestna in hrabra komandirja. Naročil sem jima, naj eden pregleduje četo, zasedi in straže do polnoči, drugi pa po polnoči. V brigadnem štabu so se še precej časa šalili na račun odredne pretirane pazljivosti.

Naši kurirji so nam do polnoči pekli krompir, pridelan na babnopoljskih njivah. Ko se je zdanilo, sem se sprehejal po Antonovem vrtu in bral

MATEVŽ HACE:

SREČANJE S TANKI

nad cerkvenimi vrati, kdaj je bila sezidana cerkev svetega Antona, čigar ime je bilo znano širom po Notranjskem, saj so mu verni ljudje pred vojno nanosili na njegov praznik vsako leto nekaj sto krač.

Kmalu so začele padati granate po babnopoljskih vrhovih.

»Hudiči, staknili so nas,« je zavpil Daki. »Preden bo minilo pol ure, bodo letala tukaj,« sem jim dejal.

»Motiš se,« so me zavračali. »Italijani iz Starega trga menda iz samega strahu mečejo granate.«

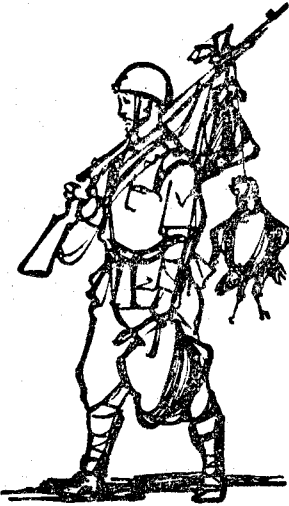
Res se je zgodilo tako, kakor sem bil predvideval. Izza javorniških gozdov so drugo za drugim pripluli tri letala. Stali smo ob pogoreli Rihtarjevi hiši in jih opazovali. »Obkrožili bodo Tolsti vrh in streljali nanj bombe,« sem pripomnil. In res, letala so obkrožila Graček, Sela in Tolsti vrh, nato pa so stresala bombe.

Člani brigadnega štaba se

mi niso več posmehovali. Kmalu je na čelu bataljona prišel s Tolstege vrha bataljonski komisar Milan Dolenc in zavpil: »Ta Notranjska je pa hudičeva pokrajina. To je zaklet kraj, pet huje ranjenih imam in tri laže.« Bataljon je nato zasedel, po mojem nasvetu, Gornje Poljane, Jermendol in Graček pri Svetem Tomažu, od koder je imel mitraljezec lep razgled po dolini. To je bilo 12. aprila 1942. Bil je sončen dan. Po poljskih vrtovih je bilo nenavadno dosti ptic. Sam sem krenil v spremstvu kurirja na Zavode

zu gozda in da se tudi pred krogami umaknejo. Od takrat se prenekaletni borec ni več tako bal tankov. Tisti dan so se trikrat priletela po tri letala čez javorniške gozdove ter tolkla Tolsti vrh in Sela Del Tomšičeve brigade je tisti dan s težkim mitraljezom v Jermendolu onesposobil italijansko tanketo, kjer je bil ranjen v nogo tudi neki ljubljancan, oficir pri belih v dolini.

Članom brigadnega štaba sem zvečer pojasnjeval, da ima vsak kraj svoje značilnosti in da ni nikjer napisano, da so brigadni oficirji nezmotljivi,

Trije oficirji smo vasovali v neki hiši in pili črno kavo. Dež je padal kot za stavo. Kar prihrumijo trije italijanski tanki. Borci so skočili pokonci. Z ročnimi bombami so napadli tanke in jih odgnali. Bombe so imeli večinoma vsi, tiste male italijanske, ki so grozovito počile, a naredile malo škode.

Po kapitulaciji Italije sem pri Ribnici srečal italijanskega oficirja, ki mi je po tolmahu dejal, da je 12. aprila on vodil pri Zavodu tistih pet tankov proti nam. Ker pa se je zbal, da mu ne bi s težkimi bombami uničili tankov, jo je odkuril proti Prezidu in poročal svojemu polkovniku, da tabori na področju Babno polje — Babna polica cela brigada. Pomežiknil je in dejal: »To bi bil neumen, če bi za prazen nič crknili v slovenskih gozdovih, ko imam pa v Milanu mlado ženo in lepo tovarnico.« Se isti dan je odšel v civilni obleki v Italijo...

V drugačnih okoliščinah smo se večkrat pozneje srečali z nemškimi tanki na Štajerskem in Koroškem...